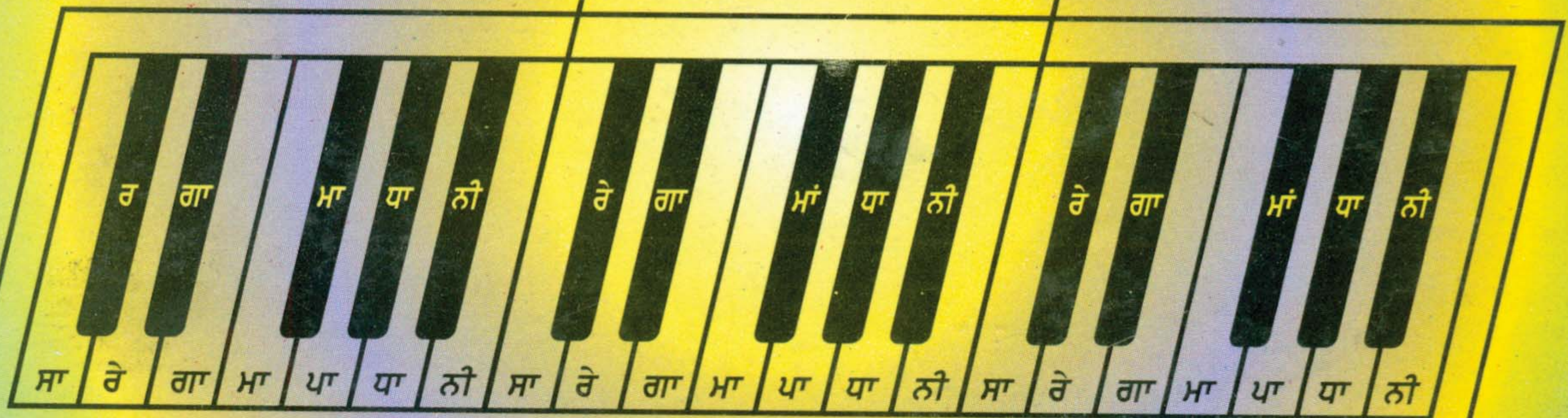
ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ

ਪਹਿਲਾ ਮੰਦਰ ਸਪਤਕ | ਦੂਸਰਾ ਮੱਧ ਸਪਤਕ | ਤੀਸਰਾ ਤਾਰ ਸਪਤਕ

ਰਚਿਤ : ਸੰਤ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸਰਲ'

੧ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਹੁ ਭਾਈ ਓਹ ਸਫਲ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥ (੬੨੯)

ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ

ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਤੇ ਤਬਲਾ ਗਾਇਡ

ਰਚਿਤ—

ਸੰਤ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸਰਲ'

Founder of
SRI GURU NANAK KIRTAN-MISSION
45, Randolph Road, South Hall Middlesex (U.K.)

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ—

ਭਾਈ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ

39. ਘੰਟਾ ਘਰ ਮਾਰਕੀਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਭੇਟਾ 60 ਰੁਪਏ

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ

ਇਸ ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੀਰਤਨ ਕਿਸ਼ਨ ਯੂ.ਕੇ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸੰਤ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸਰਲ' ਵਲੋਂ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਚਾਹਵਾਨ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਰਗਮਾਂ ਦੀ ਸਰਲਤਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਸਿੱਖ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਸਿੱਖਣ ਤੋਂ ਨਾ ਉਕਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਗਮਾਂ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਵੱਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੁੰਦਰ ਬਾਲਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਆਏ ਹਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬੰਦਸ਼ ਰਾਗ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲੇ ਚਾਹਵਾਨ ਇਸ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੁਗਾਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨਗੇ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਘਾਲ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰਨਗੇ।

ਨੋਟ—ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਸਰਗਮ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪੁਛ ਗਿਛ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੇ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਦਾਸ : ਗਿਆਨੀ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ 'ਦਰਦੀ' ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਪੰਜਾਬ।

ਅੰਦਰਲੀ ਝਾਤ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ

'ਮਾਂਗਨਾ ਮਾਂਗਨ ਨੀਕਾ, ਹਰਿ ਜਸੁ ਗੁਰ ਤੇ ਮਾਂਗਨਾ' ਦੇ ਗੁਰਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਵਾਸਤੇ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਮੰਗਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ 'ਹਰਿ ਜਸੁ' ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਰ ਕਰਕੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰਿਕ ਝੰਝਟਾਂ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰਿ ਜਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤਕ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਜਸ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਵਡਮੁਲੀ ਤੇ ਅਦੁੱਤੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਏਹੋ ਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀਰਤਨ ਰਸੀਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਛੁਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ, ਪਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਸਿਖ ਦੀ ਦਾਤ ਨਾਲ ਵਰੋਸਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹਰ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਈਆਂ ਅੰਦਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਦਾਤ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਛਿਕੇ ਟੰਗ ਨਿਰਾਸਤਾ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀਆਂ ਵਧੇਰੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਮਾਂ ਬਹੁਤ ਔਖੀਆਂ ਰਚੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਆਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦਾਸ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ੧੯੮੯ ਵਿਚ "ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ" ਨਾਮੀ ਪੁਸਤਕ ਛਪਵਾਈ ਸੀ ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਦਰਦੀ' ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੀਰਤਨ ਮਿਸ਼ਨ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੀ ਬਰਾਂਚ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਦੀ

ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਖਿਆ ਗਿਆ "ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ" ਜੋ ੧੯੯੩ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਅਤੀ ਸੁਖੈਣ ਸਰਗਮਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਤੇ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪੱਤਰ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਹੈਡ ਕੁਆਟਰ ਤੇ ਪੁੱਜੇ ।

ਇਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਸਟਾਕ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਮੰਗ ਕਾਰਣ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਗੁਰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੇਵਾ ਮੈ: ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲਈ । ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਦਮ ਸਦਕਾ ਇਹ ਹਥਲੀ ਨਵੀਂ ਪੁਸਤਕ "ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ" ਛਪ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੁੱਜ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਦੋ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ । ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਰਗਮਾਂ ਅਤੀ ਸੁਖੈਣ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਭ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਹਰੀ ਜਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲੇ ਕਰਨਗੇ । ਮੈਂ ਅਤੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਗਿਆਨੀ ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਦਰਦੀ' ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਨਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਖਰੜਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਰਗਮਾਂ ਦੀ ਠੀਕ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ । ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਨਾਂ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ ਅਤੇ ਆਪ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲੇ ਕਰਨ । ਅੰਤ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਭੁਲਾਂ ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਜਰੂਰ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਸੁਝਾਉ ਦਾਸ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰਨੇ ਜੀ ।

ਦਾਸ—ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਸਰਲ' ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੀਰਤਨ ਮਿਸ਼ਨ (ਯੂ.ਕੇ.)

ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਏਸੇ ਅਨੁਭਵੀ "ਸਰਲ" ਜੀ ਦੀ ਕਲਮ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਕੀਰਤਨੀ ਝਰਨਾਹਟ, "ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ" ਹੈ । ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਪਰੰਪ੍ਰਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਦਾਸ-ਬੇਨਤੀਆਂ, ਸਤਿਗੁਰ ਮਹਿਮਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਧੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਅਤਿ ਸੁਖੈਣ ਅਤੇ ਰਸਦਾਇਕ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਪੁਸਤਕ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਦਿਆਥੀਆਂ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਹਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਹਿੱਤ ਬੜੀ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਦਿਲੀ ਚਾਓ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਰੂਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ।

ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਗਤੀ ਦੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੋਟੇਸ਼ਨਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਕੇ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਕੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਭੇਟਾ ਵੀ ਲਾਗਤ ਮਾਤਰ ਹੀ ਹੈ ।

ਸੰਗੀਤਕ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਪਾ ਜਿਸ ਸੁਰ ਥੱਲੇ ਬਿੰਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਉਹ (ਪਹਿਲੇ) ਮੰਦਰ ਸਪਤਕ ਦੀ ਸੁਰ ਸਮਝੋ ।

o

ਗਾ ਬਗੈਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਸੁਰ ਮਧਯ ਸਪਤਕ ਦੀ ਸਮਝੋ ।

ਸਾ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੈਸ਼ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਉਹੋ ਹੀ ਸੁਰ ਜੋ ਡੈਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਉਤਨੀ ਵਾਰੀ ਵਾਜੇ ਤੇ ਵਜਾਉ, ਜਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਡੈਸ਼ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ।

ਪਾ S S ਜਿਥੇ S ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਲੰਮਾ ਕਰੋ, ਜਿਵੇਂ ਪਾ ਪਾ ਆ

* ਫੁਲ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੇ ਸੁਰ ਵਜਾਉਣੀ ਹੈ ਪਰ ਆਪ ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ ਹੈ । (ਜਿਵੇਂ ਪੰਨਾ 92 ਤੇ ਹੈ)

ਮ

ਗਾ ਜਿਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅੱਖਰ ਕਿਸੇ ਸੁਰ ਉਪਰ ਦਿਤਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਉਪਰ ਦਿਤੀ ਸੁਰ ਨੂੰ ਛੁਹ ਕੇ ਥੱਲੇ ਵਾਲੀ ਸੁਰ ਵਜਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ ਕਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਤਬਲੇ ਦੇ ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ

X	ਗੁਰੂ ਯਾ ਸਮ ਦੀ ਤਾਲੀ
O	ਖਾਲੀ
1	ਪਹਿਲੀ ਤਾਲੀ
2	ਦੂਸਰੀ ਤਾਲੀ
3	ਤੀਸਰੀ ਤਾਲੀ
–	ਡੈਸ਼ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਸੁਰ ਦੇ ਅਗੇ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸੁਰ ਦੇ ਅਗੇ ਜਿੰਨੇ ਡੈਸ਼ ਹੋਣ, ਉਸ ਸੁਰ ਤੇ ਓਨੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਠਹਿਰਣਾ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ: - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਰੇ ਸਾ - ਨੋਟ : - ਡੈਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਸਾ ਹੈ ਸੋ ਸਾ ਤੇ ਇਕ ਮਾਤਰਾ ਹੋਰ ਠਹਿਰਣਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਸੁਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜਿੰਨੇ ਡੈਸ਼ ਹੋਣ, ਉਸ ਸੁਰ ਨੂੰ ਓਨੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਧਾਉ, ਜਿਵੇਂ : ਸਾ - - - । ਸਾ ਅੱਗੇ ਤਿੰਨ ਡੈਸ਼ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾ ਵਜਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਮਾਤਰਾਂ ਸਾ ਤੇ ਠਹਿਰਣਾ ਪਵੇਗਾ ।

ਕੁਝ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਨੁਕਤੇ

1 ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮਾ ਅਤੇ ਪਾ ਦੋਵੇਂ ਵਰਜਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

2 ਕੋਈ ਵੀ ਰਾਗ ਪੰਜ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਤੇ ਸਤ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।

3 ਉਪਰਲੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਅੰਗੂਠਾ ਨਾ ਰਖੋ ਅਤੇ ਇਕ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਇਕ ਹੀ ਸੁਰ ਦਬਾਓ ।

4 ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਤੀਬਰ ਮਧੱਮ ਵਾਦੀ ਜਾਂ ਸੰਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨੀ ਕੇਵਲ ਸੰਵਾਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ।

5 ਅਚਾਰ, ਚਟਨੀ, ਤਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਮਠਿਆਈ ਦੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਰੀਲੀ ਰਹੇ ।

6 ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਅਵਾਜ਼ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸੋ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ

7 ਕਦੇ ਵੀ ਅਵਾਜ਼ ਦਬਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਗਾਓ । ਮੂੰਹ ਬਿਚਕਾ (ਵਿੰਗਾ ਕਰਕੇ) ਗਾਉਣਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ।

8 ਪੇਟ ਭਰਕੇ ਨਹੀਂ ਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਭੋਜਨ ਪਿਛੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

9 ਸਟੇਜ ਤੇ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਬਜ਼ ਇਲਾਇਚੀ ਜਾਂ ਪਿਪਰਮਿੰਟ ਵਰਤੋ । ਮਿਸ਼ਰੀ ਜਾਂ ਚੀਨੀ ਵੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ।

10 ਮਾਈਕ (Mike) ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਫੁੱਟ ਦੂਰ ਰਖੋ ।

ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ

1 ਸੁਰ ਦੇਵਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੁਰ ਰਾਕਸ਼ (ਬਿੰਦੂ ਜੀ)

2 ਸੁਰ ਵਿਚ ਜਾਦੂ ਪੈਦਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਵੀ ਮੁਗਧ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। (ਸੁਆਮੀ ਹਰੀ ਦਾਸ ਜੀ)

3 ਅਸਲੀ ਮਜ਼ਾ ਤਾਂ ਸੁਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। (ਉਸਤਾਦ ਅਲਾਉਦੀਨ ਖਾਂ)

4 ਸੁਰ ਦੀ ਠੋਕਰ ਖਾ ਕੇ ਪੱਥਰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਉਸਤਾਦ ਬਿੱਸਮਿੱਲਾ ਖਾਂ)

5 ਸੁਰ ਦੀ ਮਾਰ ਬੜੀ ਵਿਕਟ ਹੁੰਦੀ ਏ। (ਉਸਤਾਦ ਅਮੀਰ ਖਾਂ)

6 ਸੁਰ ਕਾਲੇ ਅਤੇ ਬਦਸੂਰਤ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। (ਸ਼ੁਭ ਲਕਸ਼ਮੀ)

7 ਜਿਥੇ ਸੰਗੀਤ ਸੁਰੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਥੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁਲ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। (ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ)

8 ਮੇਰੀ ਬਿਮਾਰੀ ਸੁਰੀਲੇ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਜਿਤਨੀ ਜਲਦੀ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਤਨੀ ਜਲਦੀ ਕਿਸੇ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। (ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ)

ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

ਸੰਗੀਤ ਇਕ ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਟੂੰਬਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤਕ ਨੂੰ ਵੀ ਮਸਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਲੈਅ ਅੰਦਰ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਧ ਸੰਗੀਤ (Classical Music) ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਗੁਲਦਸਤੇ ਵਾਂਗ ਹਲਕਾ ਫੁਲਕਾ (Light Music) ਅਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ। ਸ਼ੁਧ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸੁਰ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਰਾਗ ਦੀ *ਜਾਤੀ, ਵਾਦੀ ਸੰਵਾਦੀ ਆਦਿਕ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸੁਰ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਰਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਰੋਹ - ਅਵਰੋਹ ਦਾ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ।

---

* ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਗਲੇ ਸਫ਼ਿਆਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

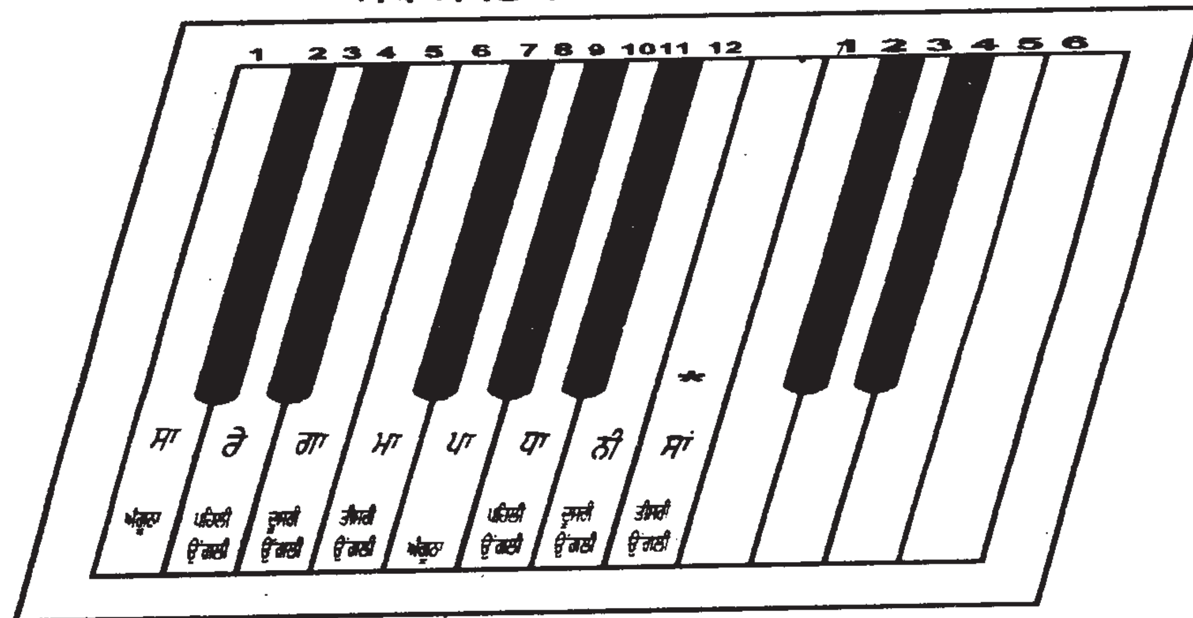
ਸੱਤਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ

ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਤਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ਜਾਨਵਰ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਗਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਨਾਮ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ।

ਨੰ:	ਪੂਰੇ ਨਾਮ	ਸੰਖੇਪ ਨਾਮ	ਸਰੀਰਕ ਹਿਸੇ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ	ਜਾਨਵਰ ਪੰਛੀ ਦਾ ਨਾਮ
(1)	ਖਰਜ (ਸੜਜ)	-ਸਾ	(ਨਾਭੀ) ਧੁੰਨੀ ਵਿਚੋਂ	ਮੋਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼
(2)	ਰਿਖਬ	-ਰੇ	ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ	ਪਪੀਹੇ "
(3)	ਗੰਧਾਰ	-ਗਾ	ਕੰਠ "	ਬਕਰੀ "
(4)	ਮੱਧਮ	-ਮਾ	ਤਾਲੂ "	ਬਗਲੇ "
(5)	ਪੰਚਮ	-ਪਾ	ਮੁਖ "	ਕੋਇਲ "
(6)	ਧੈਵਤ	-ਧਾ	ਦੰਦਾਂ "	ਡੱਡੂ "
(7)	ਨਿਖਾਧ	-ਨੀ	ਨੱਕ "	ਹਾਥੀ (ਮਤੰਗ) "

ਮਰਦਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਕਸ਼ਾ ਸਰਗਮ

ਮੱਧ ਸਪਤਕ

* ਸਾ - ਇਹ ਸਾ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਦਾ ਹੈ ।

ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਵਜਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਵੋ ।

1. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦਿੱਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਕਰ ਲਵੋ । ਇਹ ਸੱਤ ਸਰਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਦੀਆਂ ਚਿੱਟੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਹਨ ਜੋ ਮੱਧ ਸਪਤਕ ਦੀਆਂ ਹਨ ।
2. ਆਪਣੇ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਦੇ ਮੱਧ ਸਪਤਕ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰ ਲਵੋ ।
3. ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਦਾ ਪੱਖਾ ਫੇਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਸਾਹਮਣੇ ਦਿੱਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਅਤੇ ਅਗੇ ਲਿਖੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲਵੋ ।
4. ਹੁਣ ਅਭਿਆਸ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਵਜਾ ਕੇ ਕਰੋ । ਯਾਦ ਰਖੋ ਕਿ ਪੱਖਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਫੇਰਨਾ ਹੈ ।

ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਉਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ

ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਸਿਖਣ ਲਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ। ਹਰ ਇਕ ਸੁਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਵਜਾਏ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਉਂਗਲਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਦਬਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾਂ ਹੀ ਦਬਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੁਰ ਬੋਲ ਪਏ। ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਦੇ ਪੱਖੇ (BELLOWS) ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਫੇਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਪੱਖਾ ਫੇਰਨ ਨਾਲ ਇਕ ਤਾਂ ਪੱਖਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਵਾਜੇ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਛੇਤੀ ਬੇ-ਸੁਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਂਝ ਵੀ ਪੱਖਾ ਜ਼ੋਰਾਂ ਨਾਲ ਫੇਰਿਆਂ ਜੋ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇੰਨੀ ਉਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਖੱਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਗਲੇ ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਮੱਧਮ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਰ ਮੇਲ ਨਾਲ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੇ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਸੁਰ ਨਾਲ ਗਲੇ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਰੀਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਾਜੇ ਤੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਸੁਰ ਖਰਜ਼ ਸਾ ਤੇ ਅੰਗੂਠਾ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ, ਤੀਸਰੀ ਸੁਰ ਗਾ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਉਂਗਲੀ, ਚੌਥੀ ਸੁਰ ਮਾ ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਉਂਗਲੀ ਅਤੇ ਪੰਜਵੀ ਸੁਰ ਪਾ ਤੇ ਫਿਰ ਅੰਗੂਠਾ (ਅੰਗੂਠਾ ਤਿੰਨਾਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੇ

ਥੱਲਿਉਂ ਘੁਮਾ ਕੇ ਪਾ ਤਕ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ) ਛੇਵੀਂ ਸੁਰ ਧਾ ਤੇ ਫਿਰ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ, ਸਤਵੀਂ ਸੁਰ ਨੀ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਉਂਗਲੀ ਅਤੇ ਅਠਵੀਂ ਸੁਰ ਸਾਂ ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਉਂਗਲੀ । ਇਸੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਵਾਪਸ ਉਂਗਲਾਂ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਥੱਲੇ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਨੋਟ - ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਧ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਅਰੋਹੀ ਅਵਰੋਹੀ ਭੇਦ

ਸਾ, ਸੁਰ ਨਾਲੋਂ ਰੇ, ਸੁਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਤਲੀ ਜਾਂ ਬਰੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੇ ਨਾਲੋਂ ਗਾ ਅਤੇ ਗਾ ਨਾਲੋਂ ਮਾ ਦੀ। ਜਦ ਸਾ ਸੁਰ ਤੋਂ ਨੰਬਰਵਾਰ ਸੁਰਾਂ ਵਜਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਹਰ ਇਕ ਪਿਛਲੀ ਸੁਰ ਨਾਲੋਂ ਅਗਲੀ ਸੁਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਰੀਕ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਥੱਲਿਓਂ ਉਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣਾ 'ਅਰੋਹੀ' ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ :-

ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

ਅਤੇ ਉਪਰੋਂ ਥੱਲੇ ਵਾਰ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਵਜਾਉਣਾ 'ਅਵਰੋਹੀ' ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :-

ਸਾ ਨੀ ਧਾ ਪਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ ਸਾ

ਅਰੋਹੀ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਉਪਰ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹੀ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਉਪਰੋਂ ਥੱਲੇ ਵੱਲ ਆਉਣਾ।

ਅਰੋਹੀ

ਸਾ - ਤੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਪੱਖਾ ਫੇਰੋ ।

ਰੇ - ਤੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉੰਗਲੀ ਰੱਖੋ, ਤੇ ਅੰਗੂਠਾ ਚੁਕ ਲਵੋ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੋ ।

ਗਾ - ਤੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਉੰਗਲੀ ਰੱਖੋ, ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉੰਗਲੀ ਚੁਕ ਲਵੋ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੋ ।

ਮਾ - ਤੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਉੰਗਲੀ ਰੱਖੋ, ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਉੰਗਲੀ ਚੁਕ ਲਵੋ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੋ ।

ਪਾ - ਤੇ ਫਿਰ ਅੰਗੂਠਾ ਸਾਰੀਆਂ ਉੰਗਲੀਆਂ ਦੇ ਥੱਲਿਓਂ ਲਿਜਾ ਕੇ ਰੱਖੋ, ਤੀਸਰੀ ਉੰਗਲੀ ਚੁਕ ਲਵੋ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੋ ।

ਧਾ - ਤੇ ਅੰਗੂਠੇ ਉਪਰੋਂ ਪਹਿਲੀ ਉੰਗਲੀ ਲਿਜਾ ਕੇ ਰੱਖੋ ਤੇ ਅੰਗੂਠਾ ਚੁਕ ਲਵੋ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੋ ।

ਨੀ - ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਉੰਗਲੀ ਰੱਖੋ, ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉੰਗਲੀ ਚੁਕ ਲਵੋ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੋ ।

ਸਾਂ - ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਉੰਗਲੀ ਰੱਖੋ, ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਚੁਕ ਲਵੋ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੋ ।

ਅਵਰੋਹੀ

ਸਾਂ - ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਉਂਗਲੀ ਰਖੋ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੇ ।

ਨੀ - ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਉਂਗਲੀ ਰਖੋ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੇ ।

ਧਾ - ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ ਰਖੋ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਉਂਗਲੀ ਚੁਕ ਲਵੇ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੇ ।

ਪਾ - ਤੇ ਅੰਗੂਠਾ ਰਖੋ ਅਤੇ ਧਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ ਚੁਕ ਲਵੇ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੇ ।

ਮਾ - ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਉਂਗਲੀ ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਦੀ ਲਿਜਾ ਕੇ ਰਖੋ ਅਤੇ ਪਾ ਤੋਂ ਅੰਗੂਠਾ ਚੁਕ ਲਵੇ ।

ਗਾ - ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਉਂਗਲੀ ਰਖੋ ਅਤੇ ਮਾ ਤੋਂ ਤੀਸਰੀ ਉਂਗਲੀ ਚੁਕ ਲਵੇ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੇ ।

ਰੇ - ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ ਰਖੋ ਅਤੇ ਗਾ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਉਂਗਲੀ ਚੁਕ ਲਵੇ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੇ ।

ਸਾ - ਤੇ ਅੰਗੂਠਾ ਰਖੋ ਅਤੇ ਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ ਚੁਕ ਲਵੇ, ਪੱਖਾ ਫੇਰੀ ਜਾਵੇ ।

ਪਿੱਛੇ ਦੱਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ

ਅਰੋਹੀ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ ਅਤੇ

ਅਵਰੋਹੀ - ਸਾਂ ਨੀ ਧਾ ਪਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ ਸਾ ਵਜਾਈ ਜਾਵੇ ।

ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ

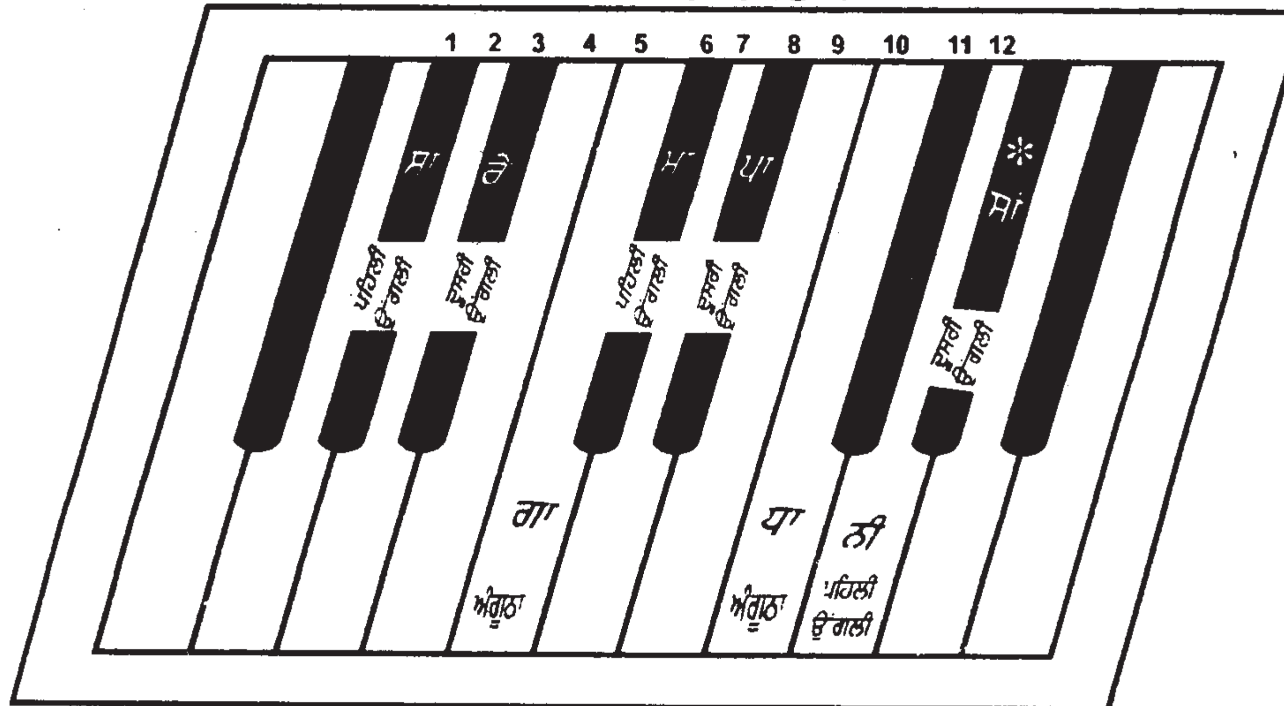
ਔਰਤ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਰੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੁਰਾਂ ਬਰੀਕ ਅਵਾਜ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਚੁਣੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਵੀ ਅਗੇ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਕਸ਼ਾ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

ਸੁਰ ਨੰ:	ਸੁਰ ਦਾ ਰੰਗ	ਸੁਰ ਦਾ ਨਾਮ	ਜਿਸ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਵਜਾਉਣੀ ਹੈ।
1	ਕਾਲੀ	ਸਾ	ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ
3	ਕਾਲੀ	ਰੇ	ਦੂਸਰੀ
5	ਚਿਟੀ	ਗਾ	ਅੰਗੂਠਾ
6	ਕਾਲੀ	ਮਾ	ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ
8	ਕਾਲੀ	ਪਾ	ਦੂਸਰੀ
10	ਚਿਟੀ	ਧਾ	ਅੰਗੂਠਾ
12	ਚਿਟੀ	ਨੀ	ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ
13	ਕਾਲੀ	ਸਾਂ	ਦੂਸਰੀ "

ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਨਕਸ਼ਾ ਸਰਗਮ

ਮੱਧ ਸਪਤਕ

ਸਾਂ - ਇਹ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਦਾ ਹੈ

ਇਸ ਸਰਗਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਰਗਮ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਰਗਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰਗਮ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ ਤੇ ਧੁਰਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਉਂਗਲਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਵਾਜੇ ਤੇ ਚਲਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੱਖਾ ਫੇਰਨ ਦਾ ਚੰਗਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਗਮ ਪਹਿਲਾਂ ਬੜੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਤੇ ਠਰੱਮੇ ਨਾਲ ਵਜਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਂਗਲਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਅਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਅੱਗੇ ਲਿਖੀਆਂ ਸਰਗਮਾਂ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਉਂਗਲਾਂ ਵਿਚ ਲਚਕ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਅੱਗੇ ਪਿਛੇ ਚਲਣ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਅਗਲੇ ਕੁਛ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਗਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ। ਅਗਲੇ ਸਬਕ ਵਿਚ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲੈਣੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਭਿਆਸ ਵਾਸਤੇ ਸਰਗਮਾਂ

ਸਰਗਮ ਨੰ: 1

ਅਰੋਹੀ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ ।

ਅਵਰੋਹੀ - ਸਾਂ ਨੀ ਧਾ ਪਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ ਸਾ ।

ਸਰਗਮ ਨੰ: 2

ਅਰੋਹੀ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ-, ਰੇ ਗਾ ਮਾ-, ਗਾ ਮਾ ਪਾ-,
ਮਾ ਪਾ ਧਾ-, ਪਾ ਧਾ ਨੀ-, ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ- ।

ਅਵਰੋਹੀ - ਸਾਂ ਨੀ ਧਾ-, ਨੀ ਧਾ ਪਾ-, ਧਾ ਪਾ ਮਾ-,
ਪਾ ਮਾ ਗਾ-, ਮਾ ਗਾ ਰੇ-, ਗਾ ਰੇ ਸਾ ।

ਸਰਗਮ ਨੰ: 3

ਅਰੋਹੀ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ, ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ, ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ
ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ, ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ ।

ਅਵਰੋਹੀ - ਸਾਂ ਨੀ ਧਾ ਪਾ, ਨੀ ਧਾ ਪਾ ਮਾ, ਧਾ ਪਾ ਮਾ ਗਾ,
ਪਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ, ਮਾ ਗਾ ਰੇ ਸਾ ।

ਸਰਗਮ ਨੰ: 4

ਅਰੋਹੀ- ਸਾ ਰੇ ਸਾ ਰੇ ਗਾ-, ਰੇ ਗਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ-,
ਗਾ ਮਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ-, ਮਾ ਪਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ-,
ਪਾ ਧਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ-, ਧਾ ਨੀ ਧਾ ਨੀ ਸਾ-,
ਅਵਰੋਹੀ-ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਧਾ-, ਨੀ ਧਾ ਨੀ ਧਾ ਪਾ-,
ਧਾ ਪਾ ਧਾ ਪਾ ਮਾ-, ਪਾ ਮਾ ਪਾ ਮਾ ਗਾ-,
ਮਾ ਗਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ-, ਗਾ ਰੇ ਗਾ ਰੇ ਸਾ-,

ਸਰਗਮ ਨੰ: 5

ਅਰੋਹੀ- ਸਾ ਸਾ, ਰੇ ਰੇ, ਗਾ ਗਾ, ਮਾ ਮਾ, ਪਾ ਪਾ, ਧਾ ਧਾ, ਨੀ ਨੀ, ਸਾਂ ਸਾਂ ।
ਅਵਰੋਹੀ-ਸਾਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਨੀ, ਧਾ ਧਾ, ਪਾ ਪਾ, ਮਾ ਮਾ, ਗਾ ਗਾ, ਰੇ ਰੇ, ਸਾ ਸਾ ।

ਸਰਗਮ ਨੰ: 6

ਅਰੋਹੀ- ਸਾ ਗਾ, ਰੇ ਮਾ, ਗਾ ਪਾ, ਮਾ ਧਾ, ਪਾ ਨੀ, ਧਾ ਸਾਂ ।
ਅਵਰੋਹੀ-ਸਾਂ ਧਾ, ਨੀ ਪਾ, ਧਾ ਮਾ, ਪਾ ਗਾ, ਮਾ ਰੇ, ਗਾ ਸਾ ।

ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਵਿਚਾਰ

ਹਰ ਇਕ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸੁਰਾਂ ਕੋਮਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਤੀਬਰ-ਮਾ ਸ਼ੁਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ-ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਮਾ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤੀਬਰ ਮਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਖੜੀ

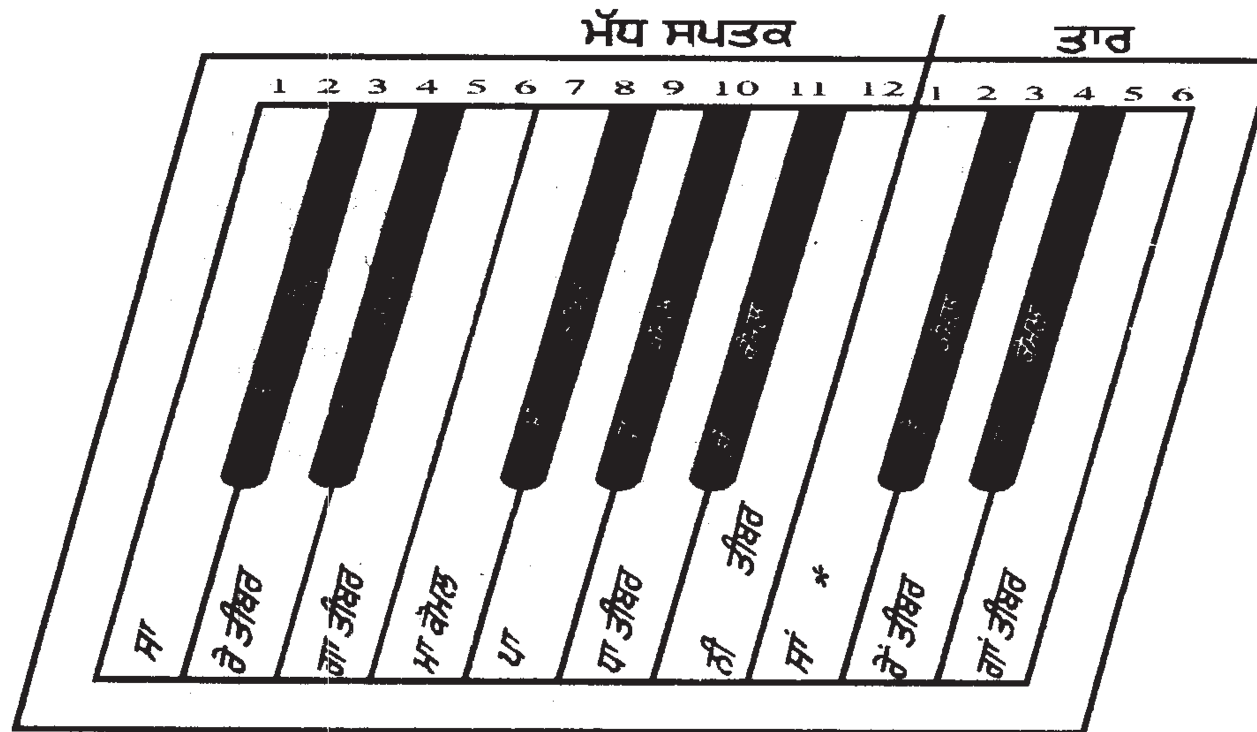
।

ਲਕੀਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਮਾ ॥ ਹਰ ਇਕ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਸਾ ਅਤੇ ਪਾ ਇਕੱਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਾਰਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਹਰ ਕੋਮਲ ਸੁਰ ਥੱਲੇ ਅੱਧੇ ਚੰਦ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ : ਰੇ ਗਾ ਧਾ ਨੀ ॥

ਸਾ ਰੇ ਰੇ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਧਾ ਨੀ ਨੀ

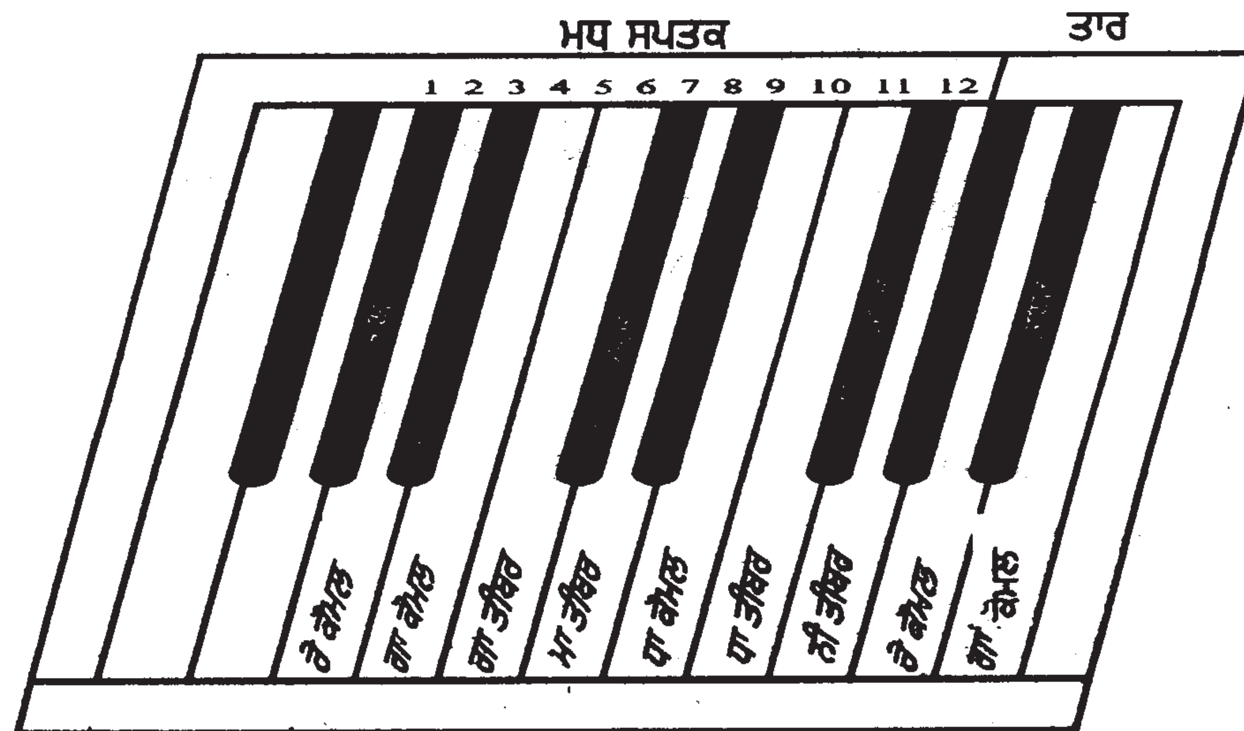
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵਰਥ ਜਾਣਨ ਲਈ ਵੱਡਾ ਨਿਤਨੇਮ ਸਟੀਕ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹੋ ਜੀ

ਨਕਸ਼ਾ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਸੁਰ ਮਰਦਾਂ ਵਾਸਤੇ । ਮੱਧ ਸਪਤਕ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ।

ਸਾਂ-ਇਹ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਦਾ ਹੈ ।

ਨਕਸ਼ਾ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਸੁਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਾਸਤੇ । ਮੱਧ ਸਪਤਕ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ।

ਸਾਂ-ਇਹ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਦਾ ਹੈ ।

ਵੇਰਵਾ ਸੁਰਾਂ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਾਸਤੇ

ਸਰ ਨੰ:	ਸੁਰ ਦਾ ਰੰਗ	ਸੁਰ ਦਾ ਨਾਮ	ਜਿਸ ਉਂਗਲੀ ਨਾਲ ਸੁਰ ਵਜਾਉਣੀ ਹੈ
੧	ਕਾਲੀ	ਸਾ	ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ
੩	ਕਾਲੀ	ਰੇ	ਦੂਸਰੀ ਉਂਗਲੀ
੫	ਚਿੱਟੀ	ਗਾ	ਅੰਗੂਠਾ
੬	ਕਾਲੀ	ਮਾ	ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ
੮	ਕਾਲੀ	ਪਾ	ਦੂਸਰੀ ਉਂਗਲੀ
੧੦	ਚਿੱਟੀ	ਧਾ	ਅੰਗੂਠਾ
੧੨	ਚਿੱਟੀ	ਨੀ	ਪਹਿਲੀ ਉਂਗਲੀ
੧੩	ਕਾਲੀ	ਸਾਂ	ਦੂਸਰੀ ਉਂਗਲੀ

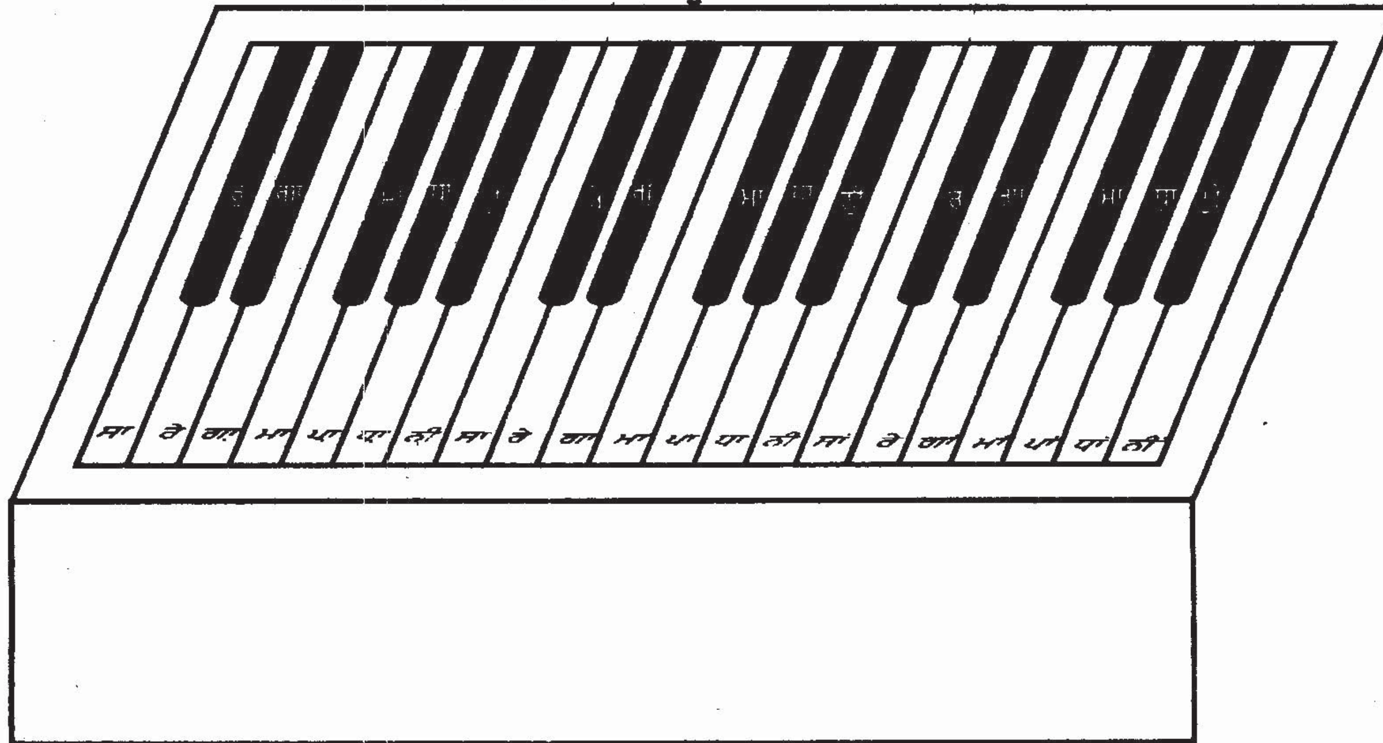
ਤਿੰਨਾਂ ਸਪਤਕਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਸਪਤਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਪਹਿਲੇ ਸਪਤਕ ਨੂੰ ਮੰਦ੍ਰ ਸਪਤਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਦੂਸਰਾ ਮਧ ਸਪਤਕ ਕਹਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਤੀਸਰੇ ਸਪਤਕ ਨੂੰ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਦੇ ਅਧੇ ਸਪਤਕ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਮੰਦ ਸਪਤਕ ਥਲੇ ਬਿੰਦੀ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਮਧ ਸਪਤਕ ਤੇ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪਰ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਦੇ ਉਪਰ ਬਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ -

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

॥ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ॥ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ॥ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ॥

ਪਹਿਲਾ ਮੰਦਰ ਸਪਤਕ ਦੂਸਰਾ ਮਧ ਸਪਤਕ ਤੀਸਰਾ ਤਾਰ ਸਪਤਕ

ਸਾ-ਇਹ ਸਾ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਦਾ ਹੈ ।

ਠਾਠ (ਥਾਟ) ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ

ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਠਾਠ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਹਿਰਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੁਲ ਠਾਠ 72 ਹਨ, ਪਰ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਦਸ ਹੀ ਹਨ। ਹਰ ਠਾਠ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸਤ ਸੁਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖੇਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਰਤੀਬ ਵਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਨਕਸ਼ਾ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ :-

ਨੰ ਧਿਆਨ ਦਿਓ :-

1. ਜੇਕਰ ਭੈਰਵੀ ਠਾਠ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਸ਼ੁਧ ਕਰ ਦਈਏ ਤਾਂ ਠਾਠ ਬਿਲਾਵਲ ਬਣ ਜਾਏਗਾ।
2. ਬਿਲਾਵਲ ਦਾ ਮੱਧਮ ਤੀਬਰ " " ਕਲਿਆਣ " ।
3. ਭੈਰਉਂ " " " " ਪੂਰਬੀ " ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਠਾਠ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸ ਅਰੋਹੀ, ਅਵਰੋਹੀ ਵਜਾ ਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਹਰ ਠਾਠ ਦੇ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਬਣਤਰ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇ।

ਤਰਤੀਬ ਵਾਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਦਸ ਠਾਠਾਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ

ਜਿਸ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਠਾਠ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਨੰ:	ਨਾਮ ਠਾਠ	ਸੁਰਾਂ							ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ					
੧।	ਭੈਰਵੀ	ਸਾ,	ਰੇ,	ਗਾ,	ਮਾ,	ਪਾ,	ਧਾ,	ਨੀ	ਏਸੇ	ਵਿਚ	ਰੇ	ਤੀਬਰ	ਕਰਨ	ਤੇ
2.	ਆਸਾਵਰੀ	"	ਰੇ	"	"	"	"	"	"	"	ਧਾ	"	"	"
3.	ਕਾਫੀ	"	"	"	"	"	ਧਾ	"	"	"	ਗਾ	"	"	"
4.	ਖਮਾਜ	"	"	ਗਾ	"	"	"	"	"	"	ਨੀ	"	"	"
5.	ਬਿਲਾਵਲ	"	"	"	"	"	"	"	"	"	ਮਾ	"	"	"
6.	ਕਲਿਆਨ	"	"	"	ਮਾ	"	"	"	"	"	ਰੇ	ਕੋਮਲ	"	"
7.	ਮਾਰਵਾ	"	ਰੇ	"	"	"	"	"	"	"	ਗਾ	ਧਾ	"	"
8.	ਟੋਡੀ	"	"	ਗਾ	"	"	ਧਾ	"	"	"	ਗਾ	ਤੀਬਰ	"	"
9.	ਪੂਰਬੀ	"	"	ਗਾ	"	"	"	"	"	"	ਮਾ	ਕੋਮਲ	"	"
10.	ਭੈਰਉਂ	"	"	"	ਮਾ	"	"	"	(ਇਸਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰੋ ਜੀ ।)					

ਰਾਗ ਸਬੰਧੀ

ਰਾਗ ਦਾ ਅਨੰਦ ਦਾਇਕ ਹੋਣਾ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਇਹ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖਿੱਚ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ :-

1 ਸਾਹਿਤ 2 ਰਸੁ 3 ਸੁਰ 4 ਤਾਲ ।

ਸਾਹਿਤ:- ਹਰ ਰਾਗ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ, ਭਜਨ, ਗੀਤ ਅਥਵਾ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸੋ ਇਸ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਹਿਤ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਸਾਨੂੰ ਭਾਵ-ਅਰਥ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਕਈ ਵਾਰੀ ਬਗੈਰ ਗਾਉਣ ਤੋਂ ਸਿਰਫ ਧੁਨ ਹੀ ਵਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸਾਜ਼ ਸੰਗੀਤ' (Instrumeniel Music) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਰਸੁ:- ਇਹ ਨੌਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗਾਇਕੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਰਸਾਂ ਦੀ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਤ ਰਸੁ ਗੁਸੇ ਅਤੇ ਵਿਯੋਗ ਸਬੰਧੀ ਕਰੁਣਾ ਰਸੁ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੀਰ ਰਸੁ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸੁ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ । ਪਰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮਨ ਪ੍ਰਚਾਵੇ ਹਿਤ ਹਾਸ ਰਸੁ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ।

ਸੁਰ:- ਜਿਸ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਝਣਕਾਰ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਸੁਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਅਵਾਜ਼ ਘਟ ਵੱਧ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਸੁਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਸੱਤਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਚੁਕੇ ਹੋ। ਸੁਰ ਤੋਂ ਠਾਠ ਅਤੇ ਰਾਗ ਬਣਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਐਸੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਵੇ। ਰਾਗ ਵਿਚ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੰਜ ਅਤੇ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਸੱਤ ਸੁਰ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਖੱਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸੁਰ ਅਰੋਹੀ ਵਿਚ ਕੋਮਲ ਹੈ, ਉਹ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿਚ ਸ਼ੁਧ ਜਾਂ ਤੀਬਰ ਲਗੇ ਪਰ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਆਵੇਗਾ।

ਤਾਲ :- ਇਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸੰਗੀਤ ਅਧੂਰਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤਾਲ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਕ ਸਾਰ ਗਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਘਰੁ ਤਾਲ ਲਖਾਇਕ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਘਰੁ ਇਕ ਤੋਂ ਸਤਾਰਾਂ ਤਕ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਾਲਾਂ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਰਾਗ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅੰਗ (ਹਿੱਸੇ)

ਰਾਗ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਆਪਸੀ ਫਰਕ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਰਾਗ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ :-

ਠਾਠ:- ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛੇ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਗ ਠਾਠਾਂ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ ਸੋ ਇਹ ਯਾਦ ਰਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਰਾਗ ਅਸੀਂ ਗਾਉਣਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸ ਠਾਠ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ।

ਅਰੋਹੀ ਅਵਰੋਹੀ:- ਰਾਗ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਸੁਰ ਤਰਤੀਬ ਸਿਰ ਲਿਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਹਰ ਰਾਗ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਕੜ ਜਾਂ ਮੁਖ ਅੰਗ :- ਕੁਝ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਉਹ ਇਕੱਠ ਜਿਸ ਤੋਂ ਰਾਗ ਦਾ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ ਪਕੜ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

* ਅਲਾਪ: ਰਾਗ ਦੇ ਥਾਟ, ਵਾਦੀ ਸੰਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਸੁਰਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਰਾਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਬੰਧਤ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਲ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਆ, ਈ, ਊ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਸੁਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

* ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਅਲਾਪ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਸਤਕ ਅਗੇ ਹੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਮਾਂ:- ਹਰ ਰਾਗ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਰਾਗ ਦੀ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਤੋਂ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗ ਪੂਰਵਾਂਗ ਅਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤਕ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਉਤਰਾਂਗ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਈ ਰਾਗ ਐਸੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਧੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਗ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ 4 ਵਜੇ ਤੋਂ 7 ਵਜੇ ਤਕ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਵੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਰਾਗ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਤ ਦਾ ਰਾਗ ਸਵੇਰੇ ਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਕੁਝ ਰਾਗ ਮੌਸਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਬਸੰਤ ਬਹਾਰ, ਮੇਘ, ਮਲ੍ਹਾਰ ਆਦਿ ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅਸਥਾਈ:- ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿਸੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵਾਰੀ ਗਾਇਆ ਜਾਏ ਅਸਥਾਈ (ਟੇਕ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਣੀ ਜਨ ਅਸਥਾਈ ਬਣਾ ਕੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਵੀ ਇਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮੰਦਰ ਅਤੇ ਮਧ ਸਪਤਕ ਵਿਚ ਹੀ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤਰਾ:- ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੱਧ ਸਪਤਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਸਪਤਕ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸੁਰਾਂ ਤਕ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਤੀਸਰੇ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਤਾਰ ਭਾਗ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸੰਚਾਰੀ ਅਤੇ ਅਭੋਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ ਅੰਤਰਾ ਹੀ ਲਿਖਾਂਗੇ।

ਜਾਤਿ ਭੇਦ

ਹਰ ਰਾਗ ਦੀ ਅਰੋਹੀ-ਅਵਰੋਹੀ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਸਬੰਧਤ ਸੁਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛੇ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਈਆਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਸਤ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ, ਛੇਆਂ ਨੂੰ ਖਾਂਡਵ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਔਡਵ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਤਾਂ ਹਨ :-

ਨੰ:	ਅਰੋਹੀ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ	-	ਅਵਰੋਹੀ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ	=	ਜਾਤਿ
1	ਸਤ,	-	ਸਤ	=	ਸੰਪੂਰਨ-ਸੰਪੂਰਨ
2	ਸਤ,	-	ਛੇ	=	ਸੰਪੂਰਨ-ਖਾੜਵ
3	ਸਤ,	-	ਪੰਜ	=	ਸੰਪੂਰਨ-ਔਡਵ
4	ਛੇ,	-	ਛੇ	=	ਖਾੜਵ-ਖਾੜਵ
5	ਛੇ,	-	ਸਤ	=	ਖਾੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ
6	ਛੇ	-	ਪੰਜ	=	ਖਾੜਵ-ਔਡਵ

7	ਪੰਜ	-	ਪੰਜ	=	ਔੜਵ-ਔੜਵ
8	ਪੰਜ	-	ਛੇ	=	ਔੜਵ-ਖਾੜਵ
9	ਪੰਜ	-	ਸਤ	=	ਔੜਵ-ਸੰਪੂਰਨ

ਨੋਟ- ਜਿਸ ਰਾਗ ਦੇ ਅਰੋਹ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਸਤ ਸੁਰਾਂ ਨਾ ਲੱਗਣ ਉਸਨੂੰ ਸੰਕੀਰਣ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਵਾਦੀ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਭੇਦ

ਰਾਗ ਜਾਤੀ ਭੇਦ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਇਹ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਗ ਅਰੋਹੀ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿਚ ਲਗਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਰਾਗ ਵਿਚੋਂ ਉਸਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਸੁਰ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਸੁਰ ਰਾਗ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਹਰ ਇਕ ਰਾਗ ਵਿਚ ਇਹ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀ ਸੁਰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਵੱਖਰੇ-੨ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀਆ-੨ ਖਾਸ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਖਾਸ ਨੀਯਤ ਸੁਰ ਨੂੰ ਵਾਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਰਾਗ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਹਰ ਇਕ ਰਾਗ ਵਿਚ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸੁਰ ਮਿਥੀ ਗਈ ਹੈ । ਜਿਸ ਸੁਰ ਨੂੰ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਨਾਲੋਂ ਘਟ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਸੁਰ ਨੂੰ ਸੰਵਾਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਰਾਗ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਹਰ ਇਕ ਰਾਗ ਵਿਚ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਦੋ ਸੁਰਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸਵਰ ਲਿਖੀ ਵਿਚ ਗਾ ਵਾਦੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸਾ ਸਾ ਧਾ ਪਾ । ਗਾ ਰੇ ਸਾ ਰੇ । ਗਾ-ਪਾ ਗਾ । ਧਾ ਪਾ ਗਾ ।

ਇਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਵਾਦੀ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਸੁਰਾਂ ਯਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਿੰਨ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸਾਂ ਸੁਰ ਵਾਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮਾ ਯਾ ਪਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਰੇ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪਾ ਯਾ ਧਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇਕਰ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਧਾ ਯਾ ਨੀ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਅਨੁਵਾਦੀ-ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਨੀਯਤ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਵਾਦੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸੁਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਵਿਵਾਦੀ ਸੁਰ - ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਰਾਗ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੁਰ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੇ ਵਿਵਾਦੀ (ਵੈਰੀ ਸੁਰ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਨੋਟ:- ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮਧਮ ਤੀਬਰ (ਮਾ) ਵਾਦੀ ਜਾਂ ਸੰਵਾਦੀ ਨਹੀ ਹੁੰਦਾ । ਨਿਖਾਧ (ਨੀ) ਕੇਵਲ ਸੰਵਾਦੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ।

ਰਾਗ ਅਤੇ ਠਾਠ ਵਿਚ ਫਰਕ

ਠਾਠ	ਰਾਗ
1. ਠਾਠ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਉਹ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਰਾਗ ਬਣਦੇ ਹਨ ।	ਰਾਗ ਉਸ ਨਾਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜੋ ਸੁਰਾਂ ਅਤੇ ਤਾਲ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਰਸ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਰਾਗ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਠਾਠ ਤੋਂ ਬਣਦੇ ਹਨ ।
2. ਠਾਠ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਤ ਸੁਰਾਂ ਤਰਤੀਬ ਵਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਤੀਬਰ ਨਾਲ ਠਾਠ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।	ਰਾਗ ਵਿਚ ਪੰਜ ਤੋਂ ਸਤ ਤਕ ਸੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤਰਤੀਬ ਵਾਰ ਹੋਣ । ਪੰਜ ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੋਈ ਰਾਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।
3. ਠਾਠ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਅਰੋਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਵਰੋਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ।	ਰਾਗ ਵਿਚ ਅਰੋਹ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।
4. ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਠਾਠ ਰਸਦਾਇਕ ਹੀ ਹੋਵੇ ।	ਰਾਗ ਦਾ ਰਸਦਾਇਕ ਅਥਵਾ ਅਨੰਦਦਾਇਕ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ।

ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਵਿਚਾਰ

ਉਪਰ ਦੱਸੀਆਂ ਸੱਤਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ, ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸੱਤਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਮੇਲ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਗ ਰਾਗਨੀਆਂ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਸੁਰਾਂ ਰੇ, ਗਾ, ਮਾ, ਧਾ, ਨੀ ਕੋਮਲ ਤੇ ਤੀਬਰ ਹੁੰਦੀਆਂ'

ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਦਿਮਾਗੀ ਬੋਝ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਸੁਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਦੋ ਨਾਵਾਂ (ਕੋਮਲ-ਤੀਬਰ) ਵਿਚ ਹੀ ਵੰਡਿਆ ਹੈ।

ਵੈਸੇ ਗੁਣੀ ਜਨਾਂ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੋਮਲ, ਸ਼ੁਧ ਅਤੇ ਤੀਬਰ। ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਦੂਰੀ ਮਿਥ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਧ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਹੈ। (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਲਾਵਲ ਥਾਟ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ) ਇਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸੁਰ ਨੂੰ ਨੀਯਤ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਗਾਇਆ ਜਾਏ ਉਹ ਕੋਮਲ ਸੁਰ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਥਲੇ ਅਰਧ ਚੰਦਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :-

ਰੇ, ਗਾ, ਧਾ, ਨੀ।

- - - -

ਹਨ ਅਤੇ ਸਾ ਅਤੇ ਪਾ ਸੰਪੂਰਨ ਯਾ ਸ਼ੁਧ ਕਹਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੋਮਲ ਸੁਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਤੀਬਰ ਸੁਰ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਅੱਧੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਮਲ ਤੇ ਤੀਬਰ ਸੁਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਮਲ ਸੁਰ ਥੱਲੇ ਅੱਧੇ ਗੋਲ ਆਕਾਰ ਜੇਹਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਰੇ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਸ਼ੁਧ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਕੋਮਲ

ਤੀਬਰ ਸੁਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਅੱਗੇ ਨਕਸ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਨਕਸ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਕੋਮਲ ਤੀਬਰ ਭੇਦ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸੁਰ ਨੀਯਤ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਉਚਾ ਗਾਇਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਏਸੇ ਨੂੰ ਤੀਬਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਖੜੀ ਲਕੀਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਤੀਬਰ ਸੁਰ

। (ਮਾ ਉਪਰ)

ਕੇਵਲ ਮਧਮ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਾਂਗੇ :- ਮਾ

ਪਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦਸੀ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਜਾਂ ਤੀਬਰ ਹੀ ਲਿਖਾਂਗੇ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਲਿਪੀਆਂ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਸਮਝਾ ਦਿਆਂਗੇ।

ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ 'ਦਰਦੀ'

ਇੰਨਚਾਰਜ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ (ਬ੍ਰਾਂਚ)

ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਰਚਿਤ ਸੰਤ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸਰਲ'

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਵਹ ਭਾਈ ਓਹ ਸਫਲ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ਦੇ ਮਹਾਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਦੂਸਰੀ ਰਚਨਾ ਸਰਲ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਧਾਰਮਕ ਪੁਰਬਾਂ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਸੁਖੇਨ ਸਰਗਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਦਸੀ ਗਈ ਹੈ।

ਸਰਲ ਸੁਰੀਧੀਆਂ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਸਰਲ'

ਸਰਲ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਪੁਸਤਕ ਨਵੀਂ ਛਪੀ ਹੈ।

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

ਲੇਖਕ - ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ 'ਦਰਦੀ'

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਜ ਜੀ ਪਰਤਖਿ ਹਰਿ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਪੜ੍ਹਾਣੀ ਹਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ।

ਗਰੰਥ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰਨ-ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਸਿਧੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਰੋਗਾਂ, ਕਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਅੱਜ ਹੀ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਲਾਭ ਉਠਾਓ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ

ਰਚਿਤ - ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ 'ਪ੍ਰੇਮੀ'

ਧਾਰਮਿਕ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖੇਨ ਤੇ ਮਿੱਠੀਆਂ ਧਾਰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਦਸ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਚੋਜ ਲਿਖੇ ਹਨ ।

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ

ਲੇਖਕ - ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ

ਭਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਨ ਤੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਾਖੀ ਤੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਤੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰਸਿਖ ਘਰਾਂ ਲਈ ਅਲੌਕਿਕ ਹੈ ।

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ

ਲੇਖਕ - ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਠੌਲਾ, ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰੀਐ ਘਰ ਨਉ ਨਿਧਿ ਆਵੈ ਧਾਇ ॥' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹਰ ਪ੍ਰਵਾਰ ਲਈ ਜਗਦਾ ਚਿਰਾਗ ਹੈ ।

ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪੋਥੀ ਛਪ ਕੇ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ ।

ਲਯ ਅਤੇ ਤਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਅਗਲੇ ਪੰਨਿਆਂ ਤੇ ਵਾਜੇ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਣ ਦੀ ਰੀਤਿ ਦੱਸੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੀਤਿ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਤਾਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਗਾਇਕੀ ਤਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਉਸਦਾ ਅਨੰਦ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਰੀਤਿ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਰਵਾ ਦੇਣੀ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਲਾਂ ਬਾਰੇ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹਰ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜੋੜੀ ਨਾ ਵੀ ਵਜਾ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ :- ਤਾਲ ਕੀ ਹੈ ?

ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼, ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼, ਤਾਰੇ ਚੰਦ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਆਦਿ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅੰਦਰ ਬੱਝੇ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰਦਸ਼ ਤੇ ਚਾਲ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਈ ਕੰਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਢੰਗੀ ਚਾਲ ਸੰਸਾਰਕ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਉਲਝਣ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ-ਬਧ ਚਾਲ 'ਚ ਗਾਇਆ ਵਜਾਇਆ ਸੰਗੀਤ ਇਨਸਾਨ ਤਾਂ ਕੀ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮੋਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਲੰਬੀ ਸੜਕ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਮਾਪਨ ਲਈ

ਮੀਲ, ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਮਿਥੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਪੜਾ ਮਾਪਨ ਵਾਸਤੇ ਗਜ਼, ਮੀਟਰ ਨਾਲ ਮਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਾਇਕੀ ਜਿਸ ਮਿਣਤੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਤਾਲ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਹਰ ਇਕ ਤਾਲ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਜ਼ ਵਿਚ ਗਿਰਾਹ ਅਤੇ ਮੀਲ ਵਿਚ ਫਰਲਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਲ ਵਿਚ ਮਾਤਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਮੀਟਰ ਮਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਇਵੇਂ ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ । ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਕਲਾਕ ਦੀ ਟਿਕ - ਟਿਕ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਇਹ ਟਿਕ- ਟਿਕ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਬਰਾਬਰ ਵਕਫੇ ਤੇ ਟਿਕ-ਟਿਕ ਕਰਦੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇਵੇਗੀ । ਇਸ ਘੜੀ ਦੀ ਟਿਕ-ਟਿਕ ਨਾਲ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਦੋ ਤਿੰਨ ਆਦਿ ਦਸ ਤਕ ਗਿਣੋ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਤੋਂ ਦਸ ਤਕ ਗਿਣਦੇ ਜਾਵੋ ਤਾਂ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਇਕ ਚੱਕਰ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਦਸਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਕਹਿਲਾਵੇਗਾ । ਜਿਵੇਂ :-

ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ	ਟਿਕ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਟਿਕ ਟਿਕ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਤਾਲੀ ਵਜਾਵੋ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਤਾਲ ਨਾਲ ਉਚਾਰਨ ਕਰੋ ।

ਇਕ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਪੰਜ ਛੇ ਸੱਤ ਅੱਠ ਨੌ ਦਸ

ਇਕ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਪੰਜ ਛੇ ਸੱਤ ਅੱਠ ਨੌ ਦਸ

ਇਕ ਦੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਪੰਜ ਛੇ ਸੱਤ ਅੱਠ ਨੌ ਦਸ

ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤਾਲ ਅਤੇ ਮਾਤਰਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕਾਫੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਏਸੇ ਹੀ ਟਿਕ ਟਿਕ ਯਾ ਇਕ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਤਕ ਗਿਣ ਕੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰੋ । ਇਹ ਬਾਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਤਾਲ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਚੌਦਾਂ, ਸੋਲ੍ਹਾਂ, ਅਠਾਰਾਂ, ਇਕੀ ਅਤੇ ਅਠਾਈ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਤਾਲਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲੰਮੀਆਂ (ਬਹੁਤੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਗਾਇਕੀ ਘਟ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।) ਪ੍ਰਚਲਤ ਤਾਲ, ਛੇਆਂ ਅੱਠਾਂ ਅਤੇ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾ ਵਿਚ ਗਾਇਕੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਵੰਡ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਦਸਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਦੋ ਦੋ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਈਏ ਤਾਂ ਦਸਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਦੋ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਟੁਕੜੇ ਜਾਂ ਹਿੱਸੇ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ਜਿਵੇਂ : -

	1	2	3	4	5
ੳ)	1 2,	3 4,	5 6,	7 8,	9 10

ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਕਰ ਲਈਏ ਅਤੇ ਫੇਰ ਅਗਲੀਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਕਰ ਲਈਏ ਅਤੇ ਅਖੀਰਲਾ ਟੁਕੜਾ ਫਿਰ ਤਿੰਨਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਬਣ ਜਾਣਗੇ ।

	1	2	3	4
ਅ)	1 2,	3 4 5,	6 7,	8 9 10

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਭਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਹਰ ਇਕ ਤਾਲ ਜਿਥੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਮ ਯਾ ਗੁਰ ਆਖਦੇ ਹਨ । ਜਿਵੇਂ ਉਪਰ ਦਸੇ ਦਸ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਤਾਲ ਇਕ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਦਸ ਤੇ ਮੁਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਗਿਣਤੀ ਇਕ ਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਸੋ ਤਾਲ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਾਤਰਾਂ ਸਮ ਹੋਵੇਗੀ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਦ ਸਮ ਯਾ ਗੁਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤਾਲੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਭਰੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

ਹਰ ਇਕ ਤਾਲ ਦੀ ਵੰਡ ਮਾਤਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮ (ਤਾਲ) ਜਾ ਖਾਲੀ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲੈਂਦੇ

ਹਾਂ - ਉਦਾਹਰਣ ਲਈ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਤਾਲ ਮਿੱਥ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਇਕ ਮਾਤਰਾਂ ਤੇ ਤਾਲੀ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚੌਥੀ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਹੱਥ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਵੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਦੂਸਰੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਅਰੰਭ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਤਾਲੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ 'ਖਾਲੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ : -

ੲ)	1 2 3	|	4 5 6
	ਤਾਲੀ	|	ਖਾਲੀ

ਹਰ ਇਕ ਤਾਲ ਵਿਚ ਤਾਲੀ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਦਸਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਵੰਡ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਉਦਾਹਰਣ (ੳ) ਨਾਲ ਕਰੀਏ ਤੇ ਛੇਵੀਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਤਾਲੀ ਨਾ ਵਜਾਈਏ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਵੰਡਾਂ ਤੇ ਤਾਲੀ ਵਜਾਈਏ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਤਾਲੀ ਇਕ ਤੇ ਵੱਜੇਗੀ ਜੋ ਦੂਸਰੀ ਤਾਲ ਤਿੰਨ ਤੇ ਵੱਜੇਗੀ, ਛੇ ਤੇ ਖਾਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਤਾਲੀ ਅੱਠ ਤੇ ਵੱਜੇਗੀ ਜਿਵੇਂ :-

1 2	3 4 5 6	6 7	8 9 10
ਪਹਿਲੀ ਤਾਲੀ	ਦੂਸਰੀ ਤਾਲੀ	ਖਾਲੀ	ਤੀਸਰੀ ਤਾਲੀ

ਪਹਿਲੀ ਤਾਲੀ ਯਾ ਗੁਰ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਚਰਖੜੀ (X) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਰਤਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀ ਤੀਸਰੀ ਤਾਲੀ ਯਾ ਵਧ ਤਾਲੀਆਂ ਨੂੰ 1 2 3 ਆਦਿ ਹਿੰਦਸਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖਾਲੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਦਰਸਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ (O) ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜੇਕਰ ਹੁਣ ਦਸਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਤਾਲ ਦੀ ਵੰਡ ਫਿਰ ਲਿਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਜਾਵੇਗੀ।

1 2	3 4 5	6 7	8 9 10
ਸਮ	ਦੂਸਰੀ ਤਾਲੀ	ਖਾਲੀ	ਤੀਸਰੀ ਤਾਲੀ
X	2	0	3

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਬਲੇ ਤੇ ਜਦ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਅਮਕੇ ਤਾਲ ਦਾ ਠੇਕਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਖਰੀ ਵਖ਼ਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵਖਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾ ਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਇਕਸਾਰਤਾ ਸੰਗੀਤ ਦੀ 'ਲਯ' ਅਖਵਾਉਂਦੀ

ਹੈ। ਬਹੁਤ ਮੱਠੀ (ਧੀਮੀ) ਚਾਲ ਨੂੰ 'ਵਿਲੰਬਤ ਲਯ' ਦਰਮਿਆਨੀ ਨੂੰ 'ਮੱਧ ਲਯ' ਅਤੇ ਤੇਜ ਚਾਲ ਨੂੰ 'ਦਰੁਤ ਲਯ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਇਥੇ ਸਿਰਫ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤਾਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ, ਤਾਲੀਆਂ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਗੁਰ ਸਮੇਤ ਲਿਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਦਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਾਸਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਵਰ ਲਿਪੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਬੜੀ ਔਖਿਆਈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ

ਕੁਝ ਤਾਲਾਂ ਦੇ ਪਰਚੱਲਤ ਠੇਕੇ

ਦਾਦਰਾ

ਇਹ ਤਾਲ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਲੀ ਅਤੇ ਇਕ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਮਾਤਰਾ ਸਮ ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਚੌਥੀ ਮਾਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਠੇਕੇ ਦੇ ਬੋਲ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :-

1		3	4	5	6
ਧਾ	ਧਿੰ	ਧਾ	ਧਾ	ਤਿੰ	ਤਾ
X			O		

ਕੈਹਰਵਾ

ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਤਾਲੀ ਇਕ ਖਾਲੀ ਹੈ।

1	2	3	4	5		7	8
ਧਾ	ਗੇ	ਨ	ਤਿ	ਨ	ਕ	ਧਿੰ	ਨਾ
X				O			

ਤਿੰਨ ਤਾਲ

ਇਹ ਤਾਲ ਸੋਲਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹਨ, ਇਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਵੀਂ ਤੇ ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਤਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨੌਂਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਖਾਲੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਖ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਧਾ	ਧਿੰ	ਧਿੰ	ਧਾ	ਧਾ	ਧਿੰ	ਧਿੰ	ਧਾ	ਧਾ	ਤਿੰ	ਤਿੰ	ਤਾ	ਤਾ	ਧਿੰ	ਧਿੰ	ਧਾ
X				2				0				3			

ਛੋਟਾ ਤਿੰਨ ਤਾਲ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਧਾ	ਧੀਂ	ऽ	ਧਾ	ਧਾ	ਧੀਂ	S	ਤ	ਤਾ	ਤੀਂ	S	ਧਾ,	ਧਾ	ਧੀ	S	ਧਾ
X				2				O				3			

ਝਪਤਾਲ

ਇਹ ਤਾਲ ਦਸਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਹੈ ਤੇ ਇਸਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਗ ਦੋ ਮਾਤਰਾਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਇਕ ਖਾਲੀ ਹੈ। ਤਾਲੀ ਪਹਿਲੀ, ਤੀਸਰੀ ਤੇ ਅਠਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਖਾਲੀ ਛੇਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੇ।

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਧਿੰ	ਨਾ	ਧਿੰ	ਧਿੰ	ਨਾ	ਤਿੰ	ਨਾ	ਧਿੰ	ਧਿੰ	ਨਾ
X		2			O		3		

ਇਕ ਤਾਲਾ (ਯੱਕਾ)

ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਬਾਰਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਦੋ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਛੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਚਾਰ ਤਾਲੀਆਂ (ਪਹਿਲੀ, ਪੰਜਵੀਂ, ਨੌਵੀਂ ਅਤੇ ਗਿਆਰਵੀ ਮਾਤਰਾ ਤੇ) ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਖਾਲੀਆਂ ਤੀਸਰੀ ਅਤੇ ਸਤਵੀਂ ਤੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਧਿੰ	ਧਿੰ	ਨਾ	ਤ੍ਰਕ	ਤੂੰ	ਨਾ	ਕਾ	ਤਾ	ਧਿੰ	ਤ੍ਰਕ	ਧਿੰ	ਨਾ
1		O		2		O		3		4	

ਚਾਰ ਤਾਲ

ਇਸ ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਇਕ ਤਾਲ ਵਰਗੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਲਯ ਅਤੇ ਚਾਲ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ।

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
ਧਾ	ਧਾ	ਧਿੰ	ਤਾ	ਕਿਟ	ਧਾ	ਧਿੰ	ਤਾ	ਧਿਟ	ਤਕ	ਗਿਧਿ	ਗਿਨਾ
		O	1	2		O		3		4	

ਤਾਲ ਤੀਬਰਾ

ਇਹ ਤਾਲ ਸੱਤਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮਾਤਰਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦੋਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਮਾਤਰਾਂ, ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

1	2	3	4	5	6	7
ਧਾ	ਧਿੰ	ਤਾ	ਕਿਟ	ਤਕ	ਗਿਧਿ	ਗਿਨਾ
X			2		3	

ਰੂਪਕ ਤਾਲ

ਇਹ ਤਾਲ ਸੱਤਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੰਡ ਵੀ 'ਤੀਬਰਾ ਤਾਲ' ਵਾਗੂੰ ਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਮਾਤਰਾ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਤੇ ਤਾਲੀਆਂ।

X						
1	2	3	4	5	6	7
ਤਿੰ	ਰਿ	ਨਾ	ਧਿੰ	ਨਾ	ਧਿੰ	ਨਾ
			2		3	

ਸੂਲ ਫਾਸਤਾ

ਇਹ ਤਾਲ ਦਸਾਂ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਪੰਜ ਭਾਗ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਪਹਿਲੀ, ਪੰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਸਤਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਤਾਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਤੇ ਨੌਵੀਂ ਤੇ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਧਾ	ਧਾ	ਧਿੰ	ਤਾ	ਕਿਟ	ਧਾ	ਕਿਟ	ਤਕ	ਗਿਧਿ	ਗਿਨਾ
X		O		2		3		O	

ਦੀਪਚੰਦੀ

ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਚੌਦਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮਾਤਰਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਚਾਰ ਮਾਤਰਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦੋ ਦੋ ਬੋਲ ਹਨ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ (S) ਪਰਕਾਰ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚਾਰ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਬੋਲ ਹਨ ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ, ਚੌਥੀ ਤੇ ਗਿਆਰਵੀਂ ਤੇ ਤਾਲੀ ਅਤੇ ਅਠਵੀਂ ਤੇ ਖਾਲੀ ਹੈ।

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
ਧਾ	ਧਿੰ	S	ਧਾ	ਧਾ	ਧਿੰ	S	ਤਾ	ਤਿੰ	S	ਧਾ	ਧਾ	ਧਿੰ	S
X			2				O			3			

ਸਰਗਮਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਤਾਲ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕਰ ਲੈਣ ਪਿਛੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਦਿਤੀਆਂ ਸਵਰ ਲਿਪੀਆਂ ਸਮਝਣ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ ਇਕ ਮਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਸਵਰ (ਸੁਰ) ਵਰਤਿਆਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਰੂ ਸੁਰੂ ਵਿਚ ਇਕ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਦੋ ਯਾ ਤਿੰਨ ਸੁਰਾਂ ਵਿਖਾਉਣੀਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਘਬਰਾਹਟ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਰ ਲਿਪੀਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੀਰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਲਾਭ ਉਠਾ ਸਕਣਗੇ।

ਪਹਿਲੀ ਲਾਈਨ - ਤਾਲ ਦੀਆਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਲਾਈਨ - ਸਰਗਮ ਦੇ ਬੋਲ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਤੀਸਰੀ ਲਾਈਨ - ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਬੋਲ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਹੇਠ ਦਿਤੀਆ ਸਰਗਮਾਂ ਅੱਠਾਂ ਅੱਠਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਗਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤਕ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆਂ ਜ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਗਮਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਕਰ ਲਵੋ ਤਾਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਰਗਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਵਜਾ ਸਕੋਗੇ।

ਸਰਗਮ - ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ

	X				O			
	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮
੧	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਪਾ	-
	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
੨	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ
	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
੩	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਪਾ	-
	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
੪	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ,	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ,
	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ,	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਨੀ,
	ਪਾ	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾਂ,	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ,

੫	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਪਾ	-	ਪਾ	-
	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-

ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਪਹਿਲਾ ਸਬਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਧੁਨੀ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਧੁਨੀ ਅਤੇ ਸਰਗਮ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਗੂਠਾ ਅਤੇ ਉਂਗਲਾਂ ਸੌਖੀਆਂ ਚਲਣ ਲੱਗ ਜਾਣਗੀਆਂ ।

ਸ਼ਬਦ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸਤਿਨਾਮੁ ਸਤਿਨਾਮ ਜੀ

ਸਰਗਮ - ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਅਠ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ :-	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾਂ
	1	2	3	4	5	6	7	8

੧	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਵਾ	ਹਿ	ਗੁ	ਰੂ	ਵਾ	ਹਿ	ਗੁ	ਰੂ
੨	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਵਾ	ਹਿ	ਗੁ	ਰੂ	ਜੀ	S	S	S
੩	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਸ	ਤਿ	ਨਾ	ਮੁ	ਸ	ਤਿ	ਨਾ	ਮੁ
੪	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਸ	ਤਿ	ਨਾ	ਮੁ	ਜੀ	S	S	S

ਬੰਧਨਾ

੧ ਮੇਰੀ ਬੰਧਨਾ ਜੀ ਮੇਰੀ ਬੰਧਨਾ,
ਮੇਰੀ ਬੰਧਨਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਜੀ
ਮੇਰੀ ਬੰਧਨਾ !!

੨ ਡੰਡਉਤ ਬੰਦਨਾ ਅਨਿਕ ਬਾਰ,
ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ, ਜੀ ਮੇਰੀ ਬੰਦਨਾ ———

੩ ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ,
ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰ ਹੱਥ, ਜੀ ਮੇਰੀ ਬੰਦਨਾ ———

੪ ਤੀਨੇ ਤਾਪ ਨਿਵਾਰਨ ਹਾਰਾ,
ਦੁਖ ਹੰਤਾ ਸੁਖ ਰਾਸ, ਜੀ ਮੇਰੀ ਬੰਦਨਾ ———

੫ ਤਾਕਉ ਬਿਗਨ ਨ ਕੋਊ ਲਾਗੈ,
ਜਾਕੀ ਪ੍ਰਭ ਅਗੈ ਅਰਦਾਸ, ਜੀ ਮੇਰੀ ਬੰਦਨਾ ———

ਸਰਗਮ : ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ - ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਨੀ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X			O					
	1	2	3	4	5	6	7	8	
ਅਸਥਾਈ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	
	ਮੇ	ਰੀ	ਬੰ	ਧ	ਨਾ	S	ਜੀ		
	ਰੇ	ਮਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	-	-	-	
	ਮੇ	ਰੀ	ਬੰ	ਧ	ਨਾ	S	S	S	
	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	
	ਬੰ	ਧ	ਨਾ	ਗੁ	ਰਾਂ	S	ਦੇ	S	
		ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਸਾ	ਰੇ	-	ਗਾ	ਗਾ
		ਪਾ	S	-	ਸ	ਜੀ	S	ਮੇ	ਰੀ
		ਰੇ	-	ਸਾ	-	-	-	-	-
		ਬੰ	ਧ	ਨਾ	S	S			

ਅੰਤਰਾ

						ਸਾ	ਸਾਂ
						ਡੰ	S
ਨੀ,	ਨੀ,	ਨੀ,	ਨੀ,	ਸਾ	-	ਰੇ	-
ਡ	ਓ	S	ਤ	ਬੰ	S	ਧ	ਨਾ
ਗਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	-	-	-
ਅ	ਨ	ਕ	ਬਾ	S	ਰ	S	S
ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ
ਸ	ਰ	ਬ	ਕ	ਲਾ	S	ਸ	ਮ
ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਸਾ	ਰੇ	-	ਗਾ	ਗਾ
ਰ	S	S	ਥ	ਜੀ	S	ਮੇ	ਰੀ
ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	-	-	-	-	-
ਬੰ	ਧ	ਨਾ	S	S	S	S	S

ਧੁਨੀ :

ੴ ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ

ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸਰਗਮ -	ਨੀ,	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾਂ
	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮	
ਅਸਥਾਈ	ਸ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਗਾ	-	
	੧	ਓ	ਕਾ	ਰ	ਸ	ਤਿ	ਨਾ	ਮ	
	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਨੀ	ਸਾ	-	ਸਾ	-	
	ਸ੍ਰੀ	S	ਵਾ	S	ਹਿ	ਗੁ	ਰੂ	S	
ਅੰਤਰਾ -	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਗਾ	-	ਸਾ	ਰੇ	
	ਸ੍ਰੀ	S	ਵਾ	S	ਹਿ	ਗੁ	ਰੂ	S	

ਗਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ	-
ਸ੍ਰੀ	S	ਵਾ	S	ਹਿ	ਗੁ	ਰੂ	S

ਧੁਨੀ : ੧ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਧੰਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥

੨ ਤੇਰੀ ਹੋਵੇ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ॥
ਤੈਨੂੰ ਪੂਜੇ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ॥

੩ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਧੰਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥

੪ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਤੂੰ ਹੈਂ ਅਵਤਾਰ,
ਤੈਥੋਂ ਜਾਵਾਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ,

੫ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ, ਧੰਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥

ਸਰਗਮ ਧੁਨੀ - ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ (ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ)

ਮੁੱਖ ਸੁਰਾਂ - ਨੀ, ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X				O			
ਅਸਥਾਈ	1	2	3	4	5	6	7	8
	ਧਾ	ਧਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	-	ਗਾ	
	ਧੰ	ਨ	ਬਾ	ਬਾ	ਨਾ	S	ਨ	ਕ
	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	-	ਸਾ	-	ਸਾ
	ਧੰ	ਨ	ਨਿ	ਰੰ	ਕਾ	S	ਰ	S
ਅੰਤਰਾ ਨੰ: 1	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਗਾ	-	ਸਾ	ਰੇ
	ਧੰ	ਨ	ਨਿ	ਰੰ	ਕਾ	ਰ	ਬਾ	ਬਾ
	ਗਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	-	-	-
	ਧੰ	ਨ	ਨਿ	ਰੰ	ਕਾ	S	ਰ	S

ਅੰਤਰਾ ਨੰ: 2

ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	-	ਮਾ	-
ਤੇ	S	ਰੀ	S	ਹੋ	S	ਵੇ	S
ਗਾ	-	ਰੇ	ਰੇ	ਗਾ	-	-	-
ਜੈ		ਜੈ	S	ਕਾ	S	ਰ	S
ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	-	ਮਾ	-
ਤੈ	S	ਨੂੰ	S	ਪੂ	S	ਜੇ	S
ਗਾ	-	ਰੇ	ਰੇ	ਗਾ	-	-	-
ਸ	ਭ	ਸੰ	S	ਸਾ	S	ਰ	S

ਨੋਟ :- ਧੁਨੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ, ਤੀਸਰਾ ਤੇ ਪੰਜਵਾ ਹਿੱਸਾ ਅਸਥਾਈ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਵਜਾਓ, ਧੁਨੀ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਹਿਸਾ ਅੰਤਰਾ ਨੰ: ਦੋ ਤੇ ਵਜਾਓ ।

ਧੁਨੀ : ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ : ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ

ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ॥

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਨੀ, ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ, ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

		X			O			
	1	2	3	4	5	6	7	8
ਅਸਥਾਈ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ
	ਨਾ	S	ਮ	ਖੁ	ਮਾ	S	ਰੀ	-
	ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	-	-	-
	ਨਾ	S	S	ਨ	ਕਾ	S	S	S
	ਗਾ	ਗ਼ਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ
	ਚ	ੜ੍ਹੀ	S	ਰ	ਹੇ	S	ਦਿ	ਨੁ
	ਸਾ	-	-	-	-	-	-	-
	ਰਾ	S	S	ਤ	S	S	S	S

ਅੰਤਰਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ
	ਚ	ੜ੍ਹੀ	S	ਰ	ਹੇ	S	ਦਿ	ਨ
	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	-
	ਰਾ	S	ਤ	ਖੁ	ਮਾ	ਰੀ	S	S
	ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ
	ਚ	ੜ੍ਹੀ	S	ਰ	ਹੇ	S	ਦਿ	ਨ
	ਸਾ	-	-	-	-	-	-	-
	ਰਾ	S	S	ਤ	S	S	S	S

ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਤਾਲ ਦਾਦਰੇ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਤਾਲ ਵਿਚ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਸਲੋਕੁ

ਸਾਜਨ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕੀ, ਹੋਇ ਰਹਾ ਸਦ ਧੂਰ ॥

ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆਂ, ਪੇਖਉਂ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥ ੧ ॥ (੬੮੬)

	X			O		
ਅਸਥਾਈ	1	2	3	4	5	6
	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਸਾ	ਜ	ਨ	ਤੇ	ਰੇ	S
	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਚ	ਰ	ਨ	ਕੀ	S	S
	X		O			
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ
	ਹੋ	ਇ	ਰ	ਹਾਂ	ਸ	ਦ

	ਪਾ	ਧਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਪਾ
	ਘੁ		S	ਰ	S	S
ਅੰਤਰਾ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ
	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਸਰ	ਣਿ	ਤੁ
	ਪਾ	ਧਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	-
	ਹਾ	S	ਰੀ	ਆ	S	S
	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਪੇ	ਖ	ਉਂ	ਸ	ਦਾ	ਹ
	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਜੁ	S	S	ਗਿ	S	S

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ

ਧਰਿ ਜੀਅਰੇ ਇਕ ਟੇਕ ਤੂੰ, ਲਾਹਿ ਬਿਡਾਨੀ ਆਸੁ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ, ਕਾਰਜੁ ਆਵੈ ਰਾਸਿ ॥ (੨੫੭)

O

ਅਸਾਵਰੀ	1	2	3	4	5	6	7	8
	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਪਾ	-	ਪਾ	-
	ਧ	ਰ	ਜੀ	ਅ	ਰੇ	S	ਇ	ਕ
	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਟੇ	S	S	ਕਿ	ਤੂੰ	S	S	S
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ
	ਲਾ	S	ਹਿ	ਬਿ	ਡਾ	S	ਨੀ	S
	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਅ	S	S	S	ਸ	S	S	S

ਅੰਤਰਾ

ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸ਼ਾਂ	-	ਸਾਂ	-
ਨਾ	S	ਨ	ਕ	ਨਾ	S	ਮ	ਧਿ
ਨੀ	ਧਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	-
ਆ	S	S	ਈ	ਐ	S	S	S
ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗ਼ਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ
ਕਾ	S	ਰ	ਜੁ	ਆ	S	ਵੈ	S
ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
ਰਾ	S	S	S	ਸਿ	S	S	S

ਅਸਥਾਈ

ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਪਾ	-	ਪਾ	-
ਧ	ਰੇ	ਜੀ	ਅ	ਰੇ	S	ਇ	ਕ

ਸਲੋਕ

ਸੁਖੀ ਬਸੈ ਮਸਕੀਨੀਆ, ਆਪਿ ਨਿਵਾਰਿ ਤਲੇ ॥
ਬਡੇ ਬਡੇ ਅਹੰਕਾਰੀਆ, ਨਾਨਕ ਗਰਬਿ ਗਲੇ ॥ ਪੰਨਾਂ ੨੭੮

ਸਰਗਮ - ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ੬ ਮਾਤਰਾਂ
ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਨੀ ਸਾਂ

X			O			X			O		
1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
ਸੁ	ਖੀ	ਬ	ਸੈ	ਮ	ਸ	ਕੀ	S	ਨੀ	ਆ	S	S
ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	-
ਆ	ਪ	ਨਿ	ਵਾ	ਰ	ਤ	ਲੇ	S	S	S	S	S

ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
ਬ	ਡੇ	ਬ	ਡੇ	ਅ	ਹੰ	ਕਾ	S	ਰੀ	ਆਂ	S	S
ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	-
ਨਾ	ਨ	ਕ	ਗਰ	ਬਿ	ਗ	ਲੇ	S	S	S	S	S

ਤੂ ਠਾਕੁਰੁ ਤੁਮ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤੇਰੀ ਰਾਸਿ ॥
ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੇਰੇ ॥ ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਹਿ ਸੁਖ ਘਨੇਰੇ ॥
ਕੋਇ ਨ ਜਾਨੇ ਤੁਮਰਾ ਅੰਤੁ ॥ ਊਚੇ ਤੇ ਊਚਾ ਭਗਵੰਤ ॥
ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਤੁਮਰੇ ਸੂਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥ ਤੁਮ ਤੇ ਹੋਇ ਸੋ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ॥
ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੁਮਰੀ ਜਾਨੀ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ॥੮॥੪॥

(ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ)

ਸਰਗਮ - ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X							
ਅਸਥਾਈ	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮
	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਪਾ	-
	ਡੂ	S	ਠਾ	S	ਕੁ	ਰੁ	ਤੁ	ਮ
	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਪ	ਹਿ	ਅ	ਰ	ਦਾ	S	ਸਿ	S
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਧਾ
	ਜੀ	S	ਉ	S	ਪਿੰ	ਡੁ	ਸ	ਡੁ
	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਤੇ	S	ਰੀ	S	ਰਾ	S	ਸਿ	S

(ਤੁਮ)*

ਅੰਤਰਾ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ
	ਮਾ	S	ਤ	ਪਿ	ਤਾ	S	ਹ	ਮ
	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਬਾ	S	ਰਿ	ਕ	ਤੇ	S	ਰੇ	S
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ
	ਤੁ	ਮ	ਰੀ	ਕ੍ਰਿ	ਪਾ	S	ਮ	ਹਿ
	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਸੁ	S	ਖ	ਘ	ਨੇ	S	ਰੇ	S

* ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੇਰੇ, ਤੁਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ (ਤੁਮ) ਅਸਥਾਈ ਦੀਆਂ ਅਖੀਰਲੀਆਂ ਦੋ ਮਾਤਰਾਂ ਤੋਂ ਕਹਿ ਕੇ ਅੰਤਰਾ ਚੁਕਣਾ ਹੈ ।

ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਵਜਾਓ।

ਸਾਰੰਗ ਸਹਲਾ ੫ ॥

ਠਾਕੁਰ ਤੁਮ ਸਰਣਾਈ ਆਇਆ ॥
ਉਤਰਿ ਗਇਓ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਸੰਸਾ, ਜਬ ਤੇ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਅਨਬੋਲਤ ਮੇਰੀ ਬਿਰਥਾ ਜਾਨੀ, ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇਆ ॥
ਦੁਖ ਨਾਠੇ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਸਮਾਏ, ਅਨਦ ਅਨਦ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥
ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਕਢਿ ਲੀਨੇ ਅਪਨੇ, ਗ੍ਰਿਹ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਮਾਇਆ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ ਬਿਛੁਰਤ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੨੧੮ - ੧੯)

ਸਰਗਮ ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X				O			
ਅਸਥਾਈ	1	2	3	4	5	6	7	8
	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇਂ	ਸਾ	-
	ਠਾ	S	ਕ	ਰੁ	ਤੁ	ਮ	ਸ	ਰ
	ਸਾ	ਰੇ	-	ਗਾ	ਮਾ	-	ਗਾ	-
	ਣਾ	S	ਈ	S	ਆ	ਇ	ਆ	S
ਅੰਤਰਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਪਾ	-
	ਉ	ਤ	ਰਿ	ਗ	ਇ	ਓ	ਮੇ	ਰੇ
	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	-

ਮਾ	ਨ	ਕਾ	S	ਸੰ	S	ਸਾ	S
ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
ਜ	ਬ	ਤੇ	S	ਦ	ਰ	ਸ	ਨ
ਪਾ	S	S	S	S	ਇ	ਆ	S

ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ

ਮੇਰੀ ਸੰਗਤਿ ਪੋਚ ਸੋਚ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ॥ ਮੇਰਾ ਕਰਮੁ ਕੁਟਿਲਤਾ ਜਨਮੁ ਕੁਭਾਂਤੀ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮ ਗੁਸਈਆ, ਜੀਅ ਕੇ ਜੀਵਨਾ ॥ ਮੋਹਿ ਨ ਬਿਸਾਰਹੁ ਮੈ ਜਨੁ ਤੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਮੇਰੀ ਹਰਹੁ ਬਿਪਤਿ, ਜਨ ਕਰਹੁ ਸੁਭਾਈ ॥ ਚਰਣ ਨ ਛਾਡਉ ਸਰੀਰ ਕਲ ਜਾਈ ॥ ੨ ॥

ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਪਰਉ ਤੇਰੀ ਸਾਂਭਾ ॥ ਬੇਗ ਮਿਲਹੁ ਜਨ, ਕਰਿ ਨ ਬਿਲਾਂਬਾ ॥ ੨ ॥

(ਪੰਨਾ ੩੪੫)

ਸਰਗਮ ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਨੀ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

o

ਇਸ ਸਰਗਮ ਵਿਚ ਨੀ ਮੰਦ੍ਰ ਸਪਤਕ ਦਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸੁਰ ਹੈ ।

	X			O				
	1	2	3	4	5	6	7	8
ਅਸਥਾਈ	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ	ਸਾ	-	ਰੇ	-
				o				
	ਮੋ	ਹਿ	ਨ	ਬਿ	ਸਾ	S	ਰਹੁ	S
	ਗਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ	-
	ਮੈ	S	ਜ	ਨ	ਤੇ	S	ਰਾ	S
ਅੰਤਰਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਗਾ	-	ਰੇ	-
	ਮੈ	S	ਜ	ਨ	ਤੇ	S	ਰਾ	S

	ਗਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ	-
	ਮੈ	S	ਜ	ਨ	ਤੇ	S	ਰਾ	S
ਅਸਥਾਈ	ਮਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ	ਸਾ	-	ਰੇ	-
	ਮੋ	ਹਿ	ਨ	ਖਿ	ਸਾ	S	ਰ੍ਹੁ	S
	ਗਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ
	ਮੈ	S	ਜ	ਨ	ਤੇ	ਰਾ	ਮੇ	ਰੀ
ਅੰਤਰਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	-	ਰੇ	ਰੇ	-
	ਸੰ	ਗ	ਤਿ	ਪੋ		S	S	ਚ
	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ	-	-
	ਸੋ	ਚਿ	ਦਿਨੁ	ਰਾ	S	ਤੀ	ਮੇ	ਰਾ
	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਗਾ	-	ਰੇ	ਰੇ	-
	ਕਰ	ਮੁ	ਕੁ	ਟਿਲ	S	ਤਾ	S	S
	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ	-	-
	ਜਨ	ਮੁ	ਕੁ	ਭਾ	S	ਤੀ	S	

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਝੂਠ ਨਿੰਦਾ, ਇਨ ਤੇ ਆਪ ਛਡਾਵਹੁ ॥

ਇਹ ਭੀਤਰ ਤੇ ਇਨ ਕਉ ਡਾਰਹੁ ਆਪਨ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥

ਅਪੁਨੀ ਬਿਧਿ ਆਪ ਜਨਾਵਹੁ ॥ ਹਰਿਜਨ ਮੰਗਲ ਗਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਬਿਸਰੁ ਨਾਹੀ ਕਬਹੂ ਹੀਏ ਤੇ ਇਹਿ ਬਿਧਿ ਮਨਿ ਮਹਿ ਪਾਵਹੁ ॥

ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਭੇਟਿਓ ਵਡਭਾਗੀ ਜਨ ਨਾਨਕ ਕਤਹਿ ਨ ਧਾਵਹੁ ॥ ੨ ॥

(ਪੰਨਾ ੬੧੭)

ਸਰਗਮ - ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ - ਅੱਠ ਮਾਤਰਾ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਨੀ ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X				O			
	1	2	3	4	5	6	7	8
ਅਸਥਾਈ	ਸਾ	ਰੇ	ਪਾ	ਮਾ	-	ਮਾ	-	-
	ਅ	ਪ	ਨੀ	ਥਿ	S	ਧਿ	S	S
	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	-	ਗਾ	-	-
	ਆ	ਪਿ	ਜ	ਨਾ	S	ਵਹੁ	S	S
	ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ	ਸਾ	-	ਰੇ	-	-
	ਹਰਿ	ਜ	ਨ	ਮੰ	S	ਗ	ਲ	-
	ਗਾ	ਰੇ	ਨੀ	ਸਾ	-	ਸਾ	-	-
	ਗਾ	S	S	S	ਵਹੁ	S	S	S
ਅੰਤਰਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	-	ਮਾ	ਗਾ	-

ਕਾ	ਮ	S	ਕ੍ਰੋ	S	ਧ	S	S
ਗਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਪਾ	-	ਪਾ	-	-
ਲੋਭ	ਝੂ	ਠ	ਨਿੰ	S	ਦਾ	S	S
ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ
ਇ	ਨ	ਤੇ	ਆ	S	ਪਿ	ਛੁ	ਡਾ
ਰੇ	ਸਾ	-	-	-	-	-	-
S	ਵ੍ਹ	S	S	S	S	S	S

ਸ਼ਬਦ

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਸੁਨਹੁ ਬਿਨੰਤੀ ਠਾਕੁਰੁ ਮੇਰੇ, ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੇ ਧਾਰੇ ॥
ਰਾਖੁ ਪੈਜ ਨਾਮ ਆਪੁਨੇ ਕੀ, ਕਰਨ ਕਰਾਵਨਹਾਰੇ ॥ ੧ ॥

ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਖਸਮਾਨਾ ਕਰਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਹਮ ਥਾਰੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰ ਸਮਰਥ ਸੁਆਮੀ ਬੰਧਨ ਕਾਟਿ ਸਵਾਰੇ ॥
ਪਹਿਰਿ ਸਿਰਪਾਉ ਸੇਵਕ ਜਨ ਮੇਲੇ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟ ਪਹਾਰੇ ॥ ੨ ॥ ੨੯ ॥ (ਪੰਨਾ ੬੩੧)

ਰਾਗ ਆਸਾ

ਠਾਠ - ਬਿਲਾਵਲੁ - ਜਾਤੀ - ਆਡਵ - ਸੰਪੂਰਨ - ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ।

ਵਾਦੀ ਸੁਰ - ਮਾ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ - ਸਾਂ

ਅਰੋਹੀ : ਸਾ ਰੇ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਸਾਂ

ਅਵਰੋਹੀ : ਸਾਂ ਨੀ ਧਾ ਪਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ ਸਾ

			X				O	
ਅਸਥਾਈ	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮
	ਸਾ	ਰੇ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	-	ਪਾ	-
	ਸੁ	ਨ	ਹੁ	ਬੇ	ਨੰ	S	ਤੀ	S
	ਗਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	-

(ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤੁਕ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਵੇਖੋ)

	ਠਾ	S	ਕੁ	ਰ	ਮੇ	S	ਰੇ	S
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	-
	ਜੀ	S	ਅ	S	ਜੰ	ਤ	ਤੇ	ਰੇ
	ਪਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਨੀ	ਧਾ	-	ਪਾ	-
	ਧਾ	S	S	S	S	ਰੇ	S	S
ਅੰਤਰਾ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	-
	ਰਾ	S	ਖ	S	ਪੈ	S	ਜ	S
	ਪਾਂ	ਪਾ	ਧਾ	ਨੀ	ਧਾ	-	ਪਾਂ	-
	ਨਾ	ਮ	ਅ	ਪੁ	ਨੇ	S	ਕੀ	S
	ਸਾ	ਰੇ	ਮਾ	ਪਾ	ਸਾ	-	ਪਾ	-
	ਕ	ਰ	ਨ	ਕ	ਰਾਂ	S	ਵ	ਨ
	ਗਾ	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	-
	ਹਾ	S	S	S	ਰੇ	S	S	S

ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਚਤੁਰ ਦਿਸਾ ਕੀਨੋ ਬਲ ਅਪਨਾ, ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਕਰੁ ਧਾਰਿਓ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖ੍ਯ ਅਵਲੋਕਨ ਕੀਨੋ, ਦਾਸ ਦਾ ਦੂਖੁ ਬਿਦਾਰਿਓ ॥ ੧ ॥

ਹਰਿ ਜਨ ਰਾਖੇ ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਕੰਠ ਲਾਇ ਅਵਗੁਣ ਸਭ ਮੇਟੇ

ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਬਖਸੰਦ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਆਪਨੇ ਤੇ, ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਮੁਖ ਤੇ ਜੋ ਬੋਲੈ, ਈਹਾ ਊਹਾ ਸਚੁ ਹੋਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ ੬੮੧ - ੮੨)

ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਧਾਰਨਾ

ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਪਾ, ਧਾ ਨੀ, ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾ

	X			O				
ਅਸਥਾਈ	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮
	*	ਗਾਂ	ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਰੇ
	*	ਜੋ	S	ਮਾ	ਗਹਿ	S	ਠਾ	S
	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ,	ਧਾ,	ਪਾ
	ਕੁ	ਰ	ਅ	ਪ	ਨੇ	S	ਤੇ	S
	-	ਪਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ
	*	ਸੋ	S	ਈ	ਸੋ	S	ਈ	S
	ਰੇ	-	ਸਾ	-	-	-	-	-

	ਦੇ	S	ਵੇ	S		S	S	S
ਅੰਤਰਾ	*	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	-	ਪਾ	ਮਾ
	*	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਦਾ	ਸ	ਮੁ	ਖ
	ਪਾ	-	ਧਾ	-	ਪਾ	-	ਮਾ	-
	ਤੇ	-	ਜੋ	S	ਬੋ	S	ਲੇ	S
	-	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	-	ਰੇ	-
	*	ਈ	ਹਾ	S	ਊ	ਹਾਂ	ਸ	ਚ
	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	-	-	-	ਰੇ	ਸਾ
	ਹੋ	S	ਵੇ	S	S	S	S	S

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ਛੰਤ

ਸਾਜਨੜਾ ਮੇਰਾ ਸਾਜਨੜਾ ਨਿਕਟਿ ਖਲੋਇਅੜਾ ਮੇਰਾ ਸਾਜਨੜਾ ॥
ਜਾਨੀਅੜਾ ਹਰਿ ਜਾਨੀਅੜਾ ਨੈਣ ਅਲੋਇਅੜਾ ਹਰਿ ਜਾਨੀਅੜਾ ॥

ਨੈਣ ਅਲੋਇਆ ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੋਇਆ ਅਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਿਅ ਗੂੜਾ ॥
ਨਾਲਿ ਹੋਵੰਦਾ ਲਹਿ ਨ ਸਕੰਦਾ, ਸੁਆਉ ਨ ਜਾਣੈ ਮੂੜਾ ॥
ਮਾਇਆ ਮਦਿ ਮਾਤਾ ਹੋਛੀ ਬਾਤਾ, ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਭਰਮ ਧੜਾ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਨਾਹੀ ਸੂਝੈ, ਹਰਿ ਸਾਜਨੁ ਸਭ ਕੈ ਨਿਕਟ ਖੜਾ ॥

(ਪੰਨਾ ੯੨੪)

ਸਰਗਮ ਰਾਗੁ ਆਸਾ - ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ (ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ)

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X					
	1	2	3	4	5	6
ਅਸਥਾਈ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-
	ਸਾ	ਜ	ਨ	ਤਾ	ਮੇ	ਰਾ
	ਪਾ	ਧਾ	ਮਾ	ਧਾ	-	-
	ਸਾ	ਜ	ਨ	ੜਾ	S	S

	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾਂ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ
	ਨਿਕ	ਟ	ਖ	ਲੋਇ	ੜਾ	ਮੇਰਾ
	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	-	-
	ਸਾ	ਜ	ਨ	ੜਾ	S	S
ਅੰਤਰਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ
	ਜਾ	ਨੀ	ਅ	ੜਾ	ਹ	ਰਿ
	ਸਾ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਗਾਂ	-	-
	ਜਾ	ਨੀ	ਅ	ੜਾ	S	S
	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	-
	ਨੈ	ਣ	ਅ	ਲੋਇੜਾ	ਹਰਿ	
	ਗਾ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-
	ਜਾ	ਨੀ	ਅ	ੜਾ	S	S

ੴ

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੪

ਚਾਦਨਾ ਚਾਦਨੁ ਆਂਗਨਿ, ਪ੍ਰਭ ਜੀਉ ਅੰਤਰ ਚਾਦਨਾ ॥ ੧ ॥
ਅਰਾਧਨਾ ਅਰਾਧਨੁ, ਨੀਕਾ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਰਾਧਨਾ ॥ ੨ ॥
ਤਿਆਗਨਾ ਤਿਆਗਨੁ ਨੀਕਾ, ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਤਿਆਗਨਾ ॥ ੩ ॥
ਮਾਗਨਾ ਮਾਗਨੁ ਨੀਕਾ , ਹਰਿ ਜਸੁ ਗੁਰ ਤੇ ਮਾਗਨਾ ॥ ੪ ॥
ਜਾਗਨਾ ਜਾਗਨ ਨੀਕਾ, ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਮਹਿ ਜਾਗਨਾ ॥ ੫ ॥
ਲਾਗਨਾ ਲਾਗਨੁ ਨੀਕਾ, ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਮਨੁ ਲਾਗਨਾ ॥ ੬ ॥
ਇਹ ਬਿਧਿ ਤਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤੇ, ਜਾ ਕੈ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗਨਾ ॥ ੭ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸ ਸਭ ਕੁਛ ਨੀਕਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਸਰਨਾਗਨਾ ॥ ੮ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੦੧੮)

ਰਾਗ ਆਸਾ -ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ (ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ)

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X			O		
	੧	੨	੩	੪	੫	੬
ਅਸਥਾਈ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-
	ਮਾ	S	ਗਾ	ਨਾ	S	S
	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪਾ	ਧਾ	ਧਾ	-
	ਮਾ	ਗ	ਨ	ਨੀ	ਕਾ	S
	ਧਾ	ਪਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ
	ਹਰਿ	ਜ	ਸੁ	ਗੁਰ	ਤੇ	S
	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-
	ਮਾ	S	ਗ	ਨਾ	S	S
ਅੰਤਰਾ	ਗਾ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-

ਚਾ	S	ਦਾ	ਨਾ	S	S
ਨੀ	ਸਾਂ	ਗਾਂ	ਰੇ	-	-
ਚਾ	ਦ	ਨ	ਆ	ਗ	ਨਿ
ਮਾ	ਮਾਂ	ਮਾਂ	ਗਾਂ	ਸਾ	ਰੇ
ਹਰਿ	ਜੀ	ਓ	ਅੰ	ਤ	ਰ

ਗਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਸਾ - ਚਾ S ਦ ਨਾ S S

ਬਿਲਾਵਲੁ ਕਬੀਰ ਜੀਉ   ਦਰਮਾਦੇ[1] ਠਾਢੇ [2]ਦਰਬਾਰਿ ॥
ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਸੁਰਤਿ ਕਰੈ ਕੋ ਮੇਰੀ, ਦਰਸਨਿ ਦੀਜੈ ਖੋਲ੍ਹ ਕਿਵਾਰਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੁਮ ਧਨ ਧਨੀ ਉਦਾਰ ਤਿਆਗੀ, ਸ੍ਰਵਨਨ[3] ਸੁਨੀਅਤੁ ਸੁਜਸੁ ਤੁਮ੍ਹਾਰ ॥
ਮਾਗਉ ਕਾਹਿ[4] ਰੰਕ[5] ਸਭ ਦੇਖਉ ਤੁਮ੍ਹ ਹੀ ਤੇ ਮੇਰੋ ਨਿਸਤਾਰੁ ॥ ੧ ॥
ਜੈ ਦੇਉ ਨਾਮਾ ਬਿਪ[6] ਸੁਦਾਮਾ, ਤਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਈ ਹੈ ਅਪਾਰ ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤੁਮ ਸੰਮ੍ਰਥ ਦਾਤੇ, ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਦੇਤ ਨ ਬਾਰ ॥ ੨ ॥ (੮੫੬)

ਨੋਟ - ਅਸਥਾਈ ਅਤੇ ਅੰਤਰੇ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦੋ-ਦੋ ਵਾਰੀ ਵਜਾਉਣੀਆਂ ਅਤੇ ਹਰ ਅੰਤਰੇ ਪਿਛੋਂ ਅਸਥਾਈ ਵਜਾਉਣੀ ।

1 ਮਸਕੀਨ ਬਣਕੇ । 2 ਖੜੇ ਹਾਂ । 3 ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ । 4 ਕਿਸ ਪਾਸੋਂ । 5 ਕੰਗਾਲ । 6 ਬ੍ਰਾਹਮਣ ।

ਰਾਗ ਭੈਰਉਂ   ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ 6 ਮਾਤਰਾਂ

ਅਸਥਾਈ

X			O			X			O		
1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਸਾ.	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਮਾ.	ਪਾ	ਗਾ	ਮਾ	-	-
ਦਰ	ਸ	ਨ	ਦੀ	ਜੈ	S	ਖੋ	ਲਿ	ਕਿ	ਵਾ	S	ਰਿ
ਗਾ	ਰੁੇ	ਰੁੇ	ਗਾ	ਮਾ	-	ਗਾ	ਰੁੇ	ਰੁੇ	ਸਾ	ਸਾ	-
ਦਰ	ਸ	ਨ	ਦੀ	ਜੈ	S	ਖੋ	ਲਿ	ਕਿ	ਵਾ	S	ਰਿ

ਅੰਤਰਾ

ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-
ਤੁਝ	ਬਿ	ਨੁ	ਸੁਰ	ਤਿ	ਕਿ	ਰੈ	ਕੋ	S	ਮੇ	ਰੀ	S
ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਗਾ꞉	ਮਾ	ਗਾ	ਰੁੇ	ਸਾ	-
ਦਰ	ਸ	ਨ	ਦੀ	ਜੈ	S	ਖੋ	ਲਿ	ਕਿ	ਵਾ	S	ਰਿ

ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ॥ ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਸਭਿ ਦੁਖ ਭੰਜ ॥
ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਸਰਧਾ ਪੂਰੀ ॥ ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਕਬਹਿ ਨ ਝੂਰੀ ॥ ੧ ॥
ਅੰਤਰਿ ਰਾਮ ਰਾਇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਆਇ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ਦੀਓ ਰੰਗੁ ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਸਰਬ ਕੋ ਰਾਜਾ ॥ ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਕਾਜਾ ॥
ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਰੰਗਿ ਗੁਲਾਲ ॥ ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਸਦਾ ਨਿਹਾਲ ॥ ੨ ॥
ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਸਦ ਧਨਵੰਤਾ ॥ ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾ ਸਦ ਨਿਭਰੰਤਾ ॥
ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਸਭ ਰੰਗ ਮਾਣੇ ॥ ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾ ਚੂਕੀ ਕਾਣੇ ॥ ੩ ॥
ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਸਹਜਿ ਘਰੁ ਪਾਇਆ ॥ ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਤਾਂ ਸੁੰਨ ਸਮਾਇਆ ॥
ਚੀਤਿ ਆਵੈ ਸਦ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰਤਾ ॥ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਨਾਨਕ ਭਗਵੰਤਾ ॥ ੪ ॥

(੧੧੪੧)

ਰਾਗ ਭੈਰਉ ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ

ਅਸਥਾਈ

X			O			X			O		
1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਸਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਧੁ	ਪਾ	ਪਾ
ਚੀ	ਤਿ	ਆ	ਵੈ	ਤਾਂ	S	ਮ	ਹਾ	ਅ	ਨੰ	ਦ	S
ਪਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ
ਚੀ	ਤਿ	ਆ	ਵੈ	ਤਾਂ	S	ਸਭੁ	ਦੁ	ਖ	ਭੰ	ਜ	S

ਅੰਤਰਾ

ਮਾ	ਮਾ	-	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-	ਰੇਂ	ਸਾਂ	-
ਚੀ	ਤਿ	ਆ	ਵੈ	ਤਾਂ	S	ਸਰ	ਧਾ	S	ਪੂ	ਰੀ	S
ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ
ਚੀ	ਤਿ	ਆ	ਵੈ	ਤਾਂ	S	ਕਥ	ਹਿ	ਨ	ਝੂ	ਰੀ	S

ਭੈਰਉ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ॥

ਇਹੁ ਧਨੁ ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਉ ॥ ਗਾਂਠਿ ਨ ਬਾਧਉ ਬੇਚਿ ਨ ਖਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨਾਉ ਮੇਰੇ ਖੇਤੀ ਨਾਉ ਮੇਰੇ ਬਾਰੀ ॥ ਭਗਤਿ ਕਰਉ, ਜਨੁ ਸਰਨਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੧ ॥
ਨਾਉ ਮੇਰੇ ਮਾਇਆ, ਨਾਉ ਮੇਰੇ ਪੂੰਜੀ ॥ ਤੁਮਹਿ ਛੋਡਿ ਜਾਨਉ ਨਹੀ ਦੂਜੀ ॥ ੨ ॥
ਨਾਉ ਮੇਰੇ ਬੰਧਿਪ, ਨਾਉ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਨਾਉ ਮੇਰੇ ਸੰਗਿ ਅੰਤਿ ਹੋਈ ਸਖਾਈ ॥ ੩ ॥
ਮਾਇਆ ਮਹਿ ਜਿਸੁ ਰਖੈ ਉਦਾਸੁ ॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਹਉ ਤਾ ਕੋ ਦਾਸੁ ॥ ੪ ॥

(੧੧੫੭)

ਰਾਗ ਭੈਰਉਂ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

	X			2					3							
ਅਸਥਾਈ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
										ਮਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ
										ਇਹ	ਧ	ਨੁ	ਮੇ	S	ਰੇ	S

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
	X				2				0			3				
ਅੰਤਰਾ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
	ਧੁ	-	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	-	ਪਾ	ਧੁਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਰੁੇ	ਗਾ	ਮਾ
	ਹ	ਰਿ	ਕ	ਉ	ਨਾ	S	ਉ	S	S	ਗਾ	ਠਿ	ਨ	ਬਾ	S	ਧ	ਉ
	ਗਾ	ਰੁੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੁੇ	ਸਾ	-	-							
	ਬੇ	S	ਚਿ	ਨ	ਖਾ	ਉ	S	S	S							
	X				2				O	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਧੁ	-	ਨੀ	ਨੀ
										ਨਾਉ	ਮੇ	ਰੇ	ਖੇ	S	ਤੀ	S
	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾ	ਰੁੇਂ	-	ਸਾਂ	-	-	ਰੁੇਂ	ਰੁੇਂ	ਰੁੇਂ	ਰੁੇਂ	-	ਰੁੇਂ	ਰੁੇਂ
	ਨਾ	ਉ	ਮੇ	ਰੇ	ਬਾ	S	ਰੀ	S	S	ਭਗ	ਤਿ	ਕ	ਰ	ਉ	ਜ	ਨੁ
	ਮਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਪਾ	-	-	-							
	ਸ	ਰ	ਨਿ	ਤੁ	ਮਾ	S	ਰੀ		S							

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਧੀਰਉ ਦੇਖਿ ਤੁਮਾਰੇ ਰੰਗਾ ॥
ਤੁਹੀ ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਤੂਹੀ ਵਸਹਿ ਸਾਧ ਕੇ ਸੰਗਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਖਿਨ ਮਹਿ ਥਾਪਿ ਨਿਵਾਜੇ ਠਾਕਰੁ, ਨੀਚ ਕੀਟ ਤੇ ਕਰਹਿ ਰਾਜੰਗਾ ॥ ੧ ॥
ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਸਰੈ ਹੀਏ ਮੋਰੇ ਤੇ, ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਇਹੀ ਦਾਨੁ ਮੰਗਾ ॥ ੨ ॥

(ਪੰਨਾ ੮੨੪)

ਰਾਗ ਭੈਰਉ - ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X			o		
	1	2	3	4	5	6
ਅਸਥਾਈ	ਸਾ	ਰੇ	ਨੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ

	ਧੀ	ਰ	ਉ	ਦੇ	ਖਿ	ੜ
	ਸਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ
	ਮਾ	ਰੇ	S	ਰੰ	ਗਾ	S
ਅੰਤਰਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਮਾ
	ਤੂ	ਹੀ	S	ਸੁਆ	ਮੀ	S
	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	ਪਾ	-
	ਅੰ	ਤ	ਰ	ਜਾ	ਮੀ	S
	ਪਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ
	ਤੂ	ਹੀ	S	ਵ	ਸਹਿ	S
	ਗਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	-
	ਸਾ	ਧ	ਕੇ	ਸੰ	ਗਾ	S

ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਤੂ ਬੇਅੰਤੁ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਜਾਣੈ ॥ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕੋ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੈ ॥

ਸੇਵਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਜਪਿ ਜੀਵਾਂ ਪ੍ਰਭ ਚਰਨ ਤੁਮਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਦਇਆਲ ਪੁਰਖ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਦਾਤੇ ॥ ਜਿਸਹਿ ਜਨਾਵਹੁ ਤਿਨਹਿ ਤੁਮ ਜਾਤੇ ॥

ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ ਇਤ ਉਤ ਦੇਖਉ ਓਟ ਤੁਮਾਰੀ ॥ ੩ ॥

ਮੋਹਿ ਨਿਰਗੁਣ ਗੁਣ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਤਾ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਧੂ ਦੇਖਿ ਮਨੁ ਰਾਤਾ ॥ ੪ ॥

(ਪੰਨਾ ੫੬੨-੬੩)

ਸਰਗਮ ਰਾਗ ਭੈਰਉ ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ 8 ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਸਾ ਰੁੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧੁਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X				O			
	1	2	3	4	5	6	7	8
ਅਸਥਾਈ	ਮਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	-	-
	ਤੂੰ	S	ਬੇ	ਅੰ	ਤੁ	ਕੋ	S	S
	ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੁੇ	ਸਾ	- -	-
	ਵਿਰ	ਲਾ	S	ਜਾ	S	ਣੈ	S	S
	ਮਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	-	-
	ਗੁਰ	ਪ੍ਰ	S	ਸਾ	ਦਿ	ਕੋ	S	S

	ਪਾ	ਧ਼ਾ	ਨੀ	ਧ਼ਾ	-	-	-	-
	ਸਭ	ਦਿ	ਪ	ਛਾ	S	ਣੇ	S	S
ਅੰਤਰਾ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧ਼ਾ	ਪਾ	ਮਾ	-
	ਸੇ	ਵ	ਕ	ਕੀ	S	ਅ	ਰ	S
	ਪਾ	ਪਾ	ਨੀ	ਧ਼ਾ	ਧ਼ਾ	ਪਾ	-	-
	ਦਾ	ਸਿ	ਪਿ	ਆ	S	ਰੇ	S	S
	ਪਾ	ਧ਼ਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਮਾ	-	-
	ਜ	ਪਿ	ਜੀ	ਵਾ	S	ਪ੍ਰ	ਭ	S
	ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	-
	ਚਰ	ਨ	ਤੁ	ਮਾ	S	ਰੇ	S	S

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ ਆਪੇ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥

ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤ ਸੇਵਕ ਕੀ ਤਹਾ ਤਹਾ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥

ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ ॥

ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ ਸੇਵਕੁ ਤਤਕਾਲ ਹੋਇ ਆਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਿਸ ਸੇਵਕ ਕੈ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੋ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥

ਤਿਸ ਕੀ ਸੋਇ ਸੁਣੀ ਮਨੁ ਹਰਿਆ ਤਿਸ ਨਾਨਕ ਪਰਸਣਿ ਆਵੈ ॥ ੨ ॥ ੭ ॥

(੪੦੩)

ਅਸਥਾਈ

0				3				X				2			
9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
	ਸਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧੁਾ	-	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	-	ਪਾ	ਧੁ
	ਆ	S	ਪੇ	ਨਾ	S	ਮ	ਜ	ਪਾ	S	S	S	S	S	ਵੇ	S
ਮਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਰੇੁ	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇੁ	ਜਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇੁ	ਸਾ	ਸਾ
S	ਅਪ	ਨੇ	ਸੇ	ਵ	ਕ	ਕੀ	S	ਆ	S	ਪੇ	S	ਰਾ	S	ਖੇ	S
ਸਾ															
S															

ਅੰਤਰਾ

0				3				X				1			
9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਧੁਾ	-	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇੁਂ	ਨੀ	ਸਾ	-
	ਜਹਿ	ਜ	ਹਿ	ਕਾ	S	ਜ	ਕਿ	ਰ	ਤਿ	ਸੇ	S	ਵ	ਕ	ਕੀ	S

0				3				X				2			
9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
-	ਰੇੁਂ	ਰੇੁਂ	ਰੇੁਂ	ਰੇੁਂ	-	ਰੇੁਂ	ਰੇੁਂ	ਸਾ	-	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	-
S	ਤ	ਹਾ	ਤ	ਹਾ	S	ੳ	ਠਿ	ਧੁਾ	S	S	S	ਵੇ	-	S	S

ਅਸਥਾਈ ਮਾ ਮਾ ਪਾ ਗਾ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧੁਾ -

ਆ S ਪੇ ਨਾ S ਮ ਜ ਪਾ ਵੇ -

ਸਬਕ ਸਤਵਾਂ ਰਾਗ ਅਹੀਰ ਭੈਰਉਂ ॥

ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਭੈਰਉਂ ਠਾਠ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰੇ, ਮਾ ਅਤੇ ਨੀ ਕੋਮਲ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਗਾ, ਧਾ ਤੀਬਰ। ਇਹ ਰਾਗ ਸਵੇਰੇ ਅਠ ਤੋਂ ਦਸ ਵਜੇ ਤਕ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸਾ ਹੈ।

ਅਰੁਹੀ = ਸਾ ਰੁੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੁੀ ਸਾਂ

ਅਵਰੋਹੀ = ਸਾਂ ਨੁੀ ਧਾ ਪਾ ਮਾ ਗਾ ਰੁੇ ਸਾ

ਪਕੜ - ਧਾ ਨੁੀ ਧਾ ਪਾ (ਮਾ) ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ, ਗਾ ਮਾ ਰੁੇ ਸਾ ਨਿ ਰੁੇ ਸਾ

ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਕਵਨ ਸੰਜੋਗ ਮਿਲਉ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੇ ॥
ਪਲੁ ਪਲੁ ਨਿਮਖ ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਪਨੇ ॥ ੧ ॥
ਚਰਨ ਕਮਲ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਨਿਤ ਧਿਆਵਉ ॥
ਕਵਨਿ ਸੁਮਤਿ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਵਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਐਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰੇ ॥
ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਬਿਸਰੁ ਨਾ ਕਾਹੂ ਬੇਰੇ ॥ ੨ ॥

(੮੦੬)

ਅਸਥਾਈ

ਰਾਗ ਅਹੀਰ ਭੈਰਉਂ ਤਿੰਨ ਤਾਲ

X				2				0				3			
1	2	3	4	5	6	7	8	·9	10	11	12	13	14	15	16
							ਮਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ
							ਕ	ਵ	ਨ	ਸੰ	ਜੋ	ਗ	S	S	ਮਿ
ਮਾ	-	ਮਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	-	ਮਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	-
ਲ		ਉ	ਪ੍	ਭ	ਅ	ਪ	ਨੇ	ਪ	ਲੂ	ਪ	ਲੁ	ਨਿ	ਮ	ਖ	ਸ
ਰੇਂ	-	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-	ਸ਼ਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ
ਦਾ	S	ਹ	ਰਿ	ਜ	ਪ	ਨੇ	S	ਪ	ਲੂ	ਪ	ਲੁ	ਨਿ	ਮ	ਖ	ਸ
ਗਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇ	ਸਾ	-								

ਅੰਤਰਾ

X				2				0				3			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
									ਮਾ	ਮ	ਮਾ	ਧਾ	-	ਨ਼ੀ	ਧਾ
									ਚਰ	ਨ	ਕ	ਮ	ਲ	ਪ੍ਰ	ਭ
ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਰੇਂ	ਸਾ	-	-	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	-	ਰੇਂ	-
ਕੇ	S	ਨਿ	ਤ	ਧਿਆ	ਵ	ਉ	S	S	ਕਵ	ਨ	ਸੁ	ਮ	ਤਿ	ਜਿ	ਤੂ
ਸਾਂ	ਰੇ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	-	-							
ਪ੍ਰੀ	S	ਤ	ਮ	ਪਾ	S	ਵ	ਉ	S							

ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅੰਤਰੇ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਵਜਾਉ ।

ਸਬਕ ਅਠਵਾਂ (ਭੈਰਵੀ)

ਸਭ ਕੋਮਲ ਸੁਰ ਭੈਰਵੀ, ਸੰਪੂਰਨ ਸੁਰ ਹੋਇ ।

ਸਾ, ਮਾ ਵਾਦੀ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ, ਸਭ ਜੋ ਚਾਹੇ ਕੋਇ ।

ਪਿਛਲੇ ਸਬਕ ਵਿਚ ਤੁਸੀ ਰਾਗ ਭੈਰਉ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਸਬਕ ਵਿਚ ਮੈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਰਾਗ ਭੈਰਉ ਤੁਸੀ ਰੇ ਧਾ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤੀਬਰ ਸੁਰ ਲਗਾ ਰਹੇ ਸੀ । ਜੇਕਰ ਅਸੀ ਰਾਗ ਭੈਰਉ ਵਾਲੀਆਂ ਗਾ, ਨੀ ਸੁਰਾਂ ਵੀ ਕੋਮਲ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਭੈਰਵੀ ਰਾਗ ਸਵੇਰ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਰਾਗ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਕਤ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਆਮ ਕਰਮੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ, ਗੁਣੀਜਨ ਏਸੇ ਹੀ ਰਾਗ ਨੂੰ ਗਾ ਕੇ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਦੀ ਅਰੋਹੀ ਅਵਰੋਹੀ ਹੇਠ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ।

ਜਾਤੀ ਸੰਪੂਰਨ - ਸੰਪੂਰਨ ਵਾਦੀ ਸਾ - ਸਮਵਾਦੀ ਮ੍ਹਾ

ਅਰੋਹੀ - ਸਾ, ਰ੍ਹੇ, ਗ੍ਹਾ, ਮਾ, ਪਾ, ਧ੍ਹਾ, ਨ੍ਹੀ, ਸਾਂ

ਅਵਰੋਹੀ - ਸਾਂ, ਨ੍ਹੀ, ਧ੍ਹਾ, ਪਾ, ਮਾ, ਗ੍ਹਾ, ਰ੍ਹੇ, ਸਾ

ਪਕੜ : - ਮਾ, ਗ੍ਹਾ, ਸਾ, ਰ੍ਹੇ, ਸਾ ਧ੍ਹਾ, ਨ੍ਹੀ, ਸਾ ।

○ ○

ਸਰਗਮ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

X				2				0				3			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
								ਸਾ	ਰੇ̱	ਗ̱ਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	-
ਨ̱ੀ	ਸਾ	ਧ̱	ਨੀ	ਸਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	-	ਸਾ	ਰੇ̱	ਗ̱ਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧ̱ਾ	ਨ̱ੀ	ਸਾ
o		o	o												
ਸਾ	ਨ̱ੀ	ਧ̱ਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗ̱ਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	ਸਾ	ਰੇ̱	ਗਾ	ਮਾ	ਗ̱ਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	-
ਨ̱ੀ	ਮਾ	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	-	ਸਾ	ਧ̱ਾ	ਪਾ	ਧ̱ਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਗ̱ਾ	ਮਾ
o		o	o												
ਗ̱ਾ	-	ਗ̱ਾ	ਮ̱ਾ	ਗ̱ਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	-	ਸਾ	ਰੇ̱	ਗ̱ਾ	ਮਾ	ਗ̱ਾ	ਰੇ̱	ਸਾ	-
ਨ̱ੀ	ਮਾ	ਧ̱ਾ	ਨ̱ੀ	ਸਾ	ਰੇ̱	ਸਾਂ	-								
o		o	o												

ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧ ਘਰੁ ੪ ॥

ਤੂ ਦਰੀਆਉ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ, ਮੈਂ ਮਛੁਲੀ ਕੈਸੇ ਅੰਤੁ ਲਹਾ ॥
ਜਹ ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਤਹ ਤੂ ਹੈ, ਤੁਝ ਤੇ ਨਿਕਸੀ ਫੂਟਿ ਮਰਾ ॥ ੧ ॥
ਨ ਜਾਣਾ ਮੇਉ ਨਾ ਜਾਣਾ ਜਾਲੀ ॥ ਜਾ ਦੁਖੁ ਲਾਗੈ ਤਾਂ ਤੁਝੈ ਸਮਾਲੀ ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੂ ਭਰਪੂਰ ਜਾਨਿਆ ਮੈ ਦੂਰਿ ॥ ਜੋ ਕਛੁ ਕਰੀ ਸੁ ਤੇਰੈ ਹਦੂਰਿ ॥
ਤੂ ਦੇਖਹਿ ਹਉ ਮੁਕਰਿ ਪਾਉ ॥ ਤੇਰੈ ਕੰਮਿ ਨ ਤੇਰੈ ਨਾਇ ॥ ੨ ॥
ਜੇਤਾ ਦੇਹਿ ਤੇਤਾ ਹਉ ਖਾਉ ॥ ਬਿਆ ਦਰੁ ਨਾਹੀ ਕੈ ਦਰਿ ਜਾਉ ॥
ਨਾਨਕੁ ਏਕ ਕਹੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥ ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭ ਤੇਰੈ ਪਾਸਿ ॥ ੩ ॥
ਆਪੇ ਨੇੜੈ ਦੂਰਿ ਆਪੇ ਹੀ, ਆਪੇ ਮੰਝਿ ਮਿਆਨੋ ॥
ਆਪੇ ਵੇਖੈ ਸੁਣੇ ਆਪੇ ਹੀ, ਕੁਦਰਤਿ ਕਰੇ ਜਹਾਨੋ ॥
ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਨਾਨਕਾ, ਹੁਕਮੁ ਸੋਈ ਪਰਵਾਨੁ ॥ ੪ ॥ ੩੧ ॥ (ਪੰਨਾ ੨੫)

ਅਸਥਾਈ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ, ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ

		X			0			X		0			
	1	2	3	4	5	6		1	2	3	4	5	6
	ਸਾ	ਰੁੇ	ਗੁਾ	ਰੁੇ	ਸਾਂ	-		ਸਾ	ਰੁੇ	ਗੁਾ	ਰੁੇ	ਸਾ	-
	ਤੂ	ਦ	ਰੀ	ਆ	ਉ	S		ਦਾ	ਨਾ	S	ਬੀ	ਨਾ	S
	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧੁਾ	ਪਾ		ਮਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	-	-
	ਮੈਂ	ਮ	ਛੂ	ਲੀ	ਕੈ	ਸੇ		ਅੰ	ਤ	ਲ	ਹਾ	S	S
ਅੰਤਰਾ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-	
	ਜਹ	ਜਹ	S	ਦੇ	ਖਾ	S	ਤਹ	ਤਹ	S	ਤੂ	ਹੈ	S	
	ਪਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ	-	ਸਾ	ਰੁੇ	ਗੁ	ਸਾ	ਸਾ	-	
	ਤੁਝ	ਤੇ	S	ਨਿਕ	ਸੀ	S	ਛੂ	ਟ	ਮ	ਰਾ	S	S	

ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਵਜਾਓ

ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਮਨੁ ਤਨੁ ਤੇਰਾ ਧਨੁ ਭੀ ਤੇਰਾ ॥ ਤੂੰ ਠਾਕੁਰ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ॥
ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਰਾਸਿ ਤੁਮਾਰੀ, ਤੇਰਾ ਜੋਰੁ ਗੋਪਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥
ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੂੰ ਹੈ ਸੁਖਦਾਈ ॥ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਾ ਤੇਰੀ ਪਾਈ ॥
ਕਾਰ ਕਮਾਵਾ ਜੇ ਤੁਧੁ ਭਾਵਾ, ਜਾ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਦਇਆਲਾ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥
ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਤੇ ਲਹਣਾ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਗਹਣਾ, ਜੋ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਸਹਣਾ ॥
ਜਿਥੈ ਰਖਹਿ ਬੈਕੁੰਠ ਤਿਥਾਈ, ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਾ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥
ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥ ਆਠ ਪਹਰ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥
ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੋਏ, ਕਦੇ ਨਾ ਹੋਇ ਦੁਖਾਲਾ ਜੀਉ ॥

(੧੦੬)

ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ 6 ਮਾਤਰਾਂ

	X			0			X			O		
ਅਸਥਾਈ												
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
	ਮਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧੁਾ	ਧੁਾ	-	ਪਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਧੁਾ	ਧੁਾ	-
	ਮਨੁ	ਤਨੁ	ਤੇ	ਰਾ	S	ਧਨੁ	ਭੀ	S	ਤੇ	ਰਾ	S	S
	ਪਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਧਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇੁ	ਗੁਾ	ਸਾ
	ਡੂ	ਠਾ	S	ਕੂੜੁ	ਸੁ	ਆ	ਮੀ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਮੇ	ਰਾ	S
ਅੰਤਰਾ ਨੰ:	1											
	ਸਾਂ	ਰੇੁਂ	ਨੀੁ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਰੇੁਂ	ਨੀੁ	ਸਾ	ਸਾਂ	-
	ਜੀ	ਉ	S	ਪਿੰਡ	ਸ	ਭੁ	ਰਾ	ਸਿ	ਤੁ	ਮਾ	ਰੀ	S
	ਨੀੁ	ਧੁਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਪਾ	-	ਧੁਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇੁ	ਗੁਾ	ਮਾ
	ਤੇ	ਰਾ	S	ਜੋ	ਰੁ	ਗੋ	ਪਾ	ਲਾ	S	ਜੀ	ਉ	S

ਅੰਤਰਾ ਨੰ: 2

X			5			X				0	
1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-
ਸ	ਦਾ	ਸਾ	ਦਾ	S	S	ਤੂ	ਹੈ	ਸੁ	ਖ	ਦਾ	ਈ
ਨੀ	ਧਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਪਾ	-	ਧਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ
ਨਿਵ	ਨਿ	ਵ	ਲਾ	ਗਾ	S	ਤੇ	ਰੀ		ਪਾ	ਈ	S
ਮਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਧਾ	-	ਪਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਧਾ	-
ਕਾ	ਰ	ਕ	ਮਾ	ਵਾ	S	ਜੇ	ਹੂ	ਧੁ	ਭਾ	ਵਾ	S
ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਧਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਸਾ
ਜਾ	ਤੂ	S	ਦੇ	ਹਿ	ਦਿ	ਆ	ਲਾ	S	ਜੀ	ਉ	S

ਬਾਕੀ ਦੇ ਦੋ ਅੰਤਰੇ ਵੀ ਅੰਤਰਾ ਨੰ: 2 ਅਨੁਸਾਰ ਵਜਾਉ । ਪਹਿਲਾ ਅੰਤਰਾ ਸਿਰਫ ਅਸਥਾਈ ਨਾਲ ਹੀ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਸ਼ਬਦ (ਭੈਰਵੀ)

ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ ॥

ਰਾਮ ਜਪਉ ਜੀ ਐਸੇ ਐਸੇ ॥ ਧ੍ਰੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥ ੧ ॥

ਦੀਨ ਦਇਆਲ ਭਰੋਸੇ ਤੇਰੇ ॥ ਸਭੁ ਪਰਵਾਰੁ ਚੜਾਇਆ ਬੇੜੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਹੁਕਮੁ ਮਨਾਵੈ ॥ ਇਸੁ ਬੇੜੇ ਕਉ ਪਾਰ ਲਘਾਵੈ ॥ ੨ ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਐਸੀ ਬੁਧਿ ਸਮਾਨੀ ॥ ਚੂਕ ਗਈ ਫਿਰਿ ਆਵਨ ਜਾਨੀ ॥ ੩ ॥

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਭਜੁ ਸਾਰਿਗ ਪਾਨੀ ॥ ਉਰਵਾਰਿ ਪਾਰਿ ਸਭ ਏਕੋ ਦਾਨੀ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

(ਪੰਨਾ ੩੩੭)

ਸਰਗਮ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ - ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਸਾ ਰੇ ਗ੍ਹਾ ਮਾ ਪਾ ਧ੍ਹਾ ਨ੍ਹੀ ਸਾਂ

	X			0		
	1	2	3	4	5	6
ਅਸਥਾਈ	ਨ੍ਹੀ	ਨ੍ਹੀ.	ਨ੍ਹੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ
	ਰਾ	ਮ	ਜ	ਪਹੁ	ਜੀ	S
	ਰੇ੍	ਰੇ੍	ਰੇ੍	ਸਾ	ਸਾ	-
	ਐ	S	ਸੇ	ਐ	ਸੇ	S
	ਮਾ	ਮਾ	ਗ੍ਹਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ
	ਧੂ	ਪੂ	ਹ	ਲਾ	ਦ	ਜ

	ਨੀ.	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	-
	ਪਿਉ	ਹ	ਰਿ	ਜੇ	ਸੇ	S
ਅੰਤਰਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ
	ਦੀ	ਨ	ਦਿ	ਆ	ਲ	ਭ
	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ	-
	ਰੋ	ਸੇ	S	ਤੇ	ਰੇ	
	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ
	ਸਭ	ਪ	ਰ	ਵਾ	ਰ	ਚ
	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	-
	ਝਾ	ਇ	ਆ	ਬੇ	ਤੇ	S

ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਕਹਿਆ ਕਰਣਾ, ਦਿਤਾ ਲੈਣਾ ॥ ਗਰੀਬਾ ਅਨਾਥਾ ਤੇਰਾ ਮਾਣਾ ॥
ਸਭ ਤੂੰ ਹੈ ਤੂੰ ਹੈ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ਜੀਉ ॥ ੧ ॥
ਭਾਣੈ ਉਝੜ ਭਾਣੈ ਰਾਹਾ ॥ ਭਾਣੈ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵਾਹਾ ॥
ਭਾਣੈ ਭਰਮਿ ਭਵੈ ਬਹੁ ਜੂਨੀ, ਸਭ ਕਿਛੁ ਤਿਸੈ ਰਜਾਈ ਜੀਉ ॥ ੨ ॥
ਨਾ ਕੋ ਮੂਰਖੁ ਨਾ ਕੋ ਸਿਆਣਾ ॥ ਵਰਤੈ ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਭਾਣਾ ॥
ਅਗਮ ਅਗੋਚਰ ਬੇਅੰਤ ਅਥਾਹਾ, ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ ਜੀਉ ॥ ੩ ॥
ਖਾਕੁ ਸੰਤਨ ਕੀ ਦੇਹੁ ਪਿਆਰੇ ॥ ਆਇ ਪਇਆ ਹਰਿ ਤੇਰੈ ਦੁਆਰੈ ॥
ਦਰਸਨੁ ਪੇਖਤ ਮਨ ਆਘਾਵੈ, ਨਾਨਕ ਮਿਲਣ ਸੁਭਾਈ ਜੀਉ ॥ ੪ ॥

(ਪੰਨਾ ੯੮)

ਸਰਗਮ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ - ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X			O		
	1	2	3	4	5	6
ਅਸਥਾਈ	ਨੀ.	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ
	ਕਹਿ	ਆ	S	ਕਰ	ਣਾ	S
	ਨੀ.	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ
	ਇ	ਤਾ	ਲੇ	ਣਾ	S	ਗ
	ਮਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਪਾ	ਮਾ	-
	ਰੀ	ਬਾਂ	ਅ	ਨਾ	ਥਾ	S
	ਸਾ	ਰੇ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ	-

	ਤੇ	ਰਾ	S	ਮਾ	ਣਾ	S
	ਪਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ
	ਸਭ	ਕਿ	ਛ	ਤੂੰ	ਹੈ	ਤੂੰ
	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗੁ	ਗੁਾ	-
	ਹੈ	ਮੇ	ਰੇ	ਪਿਆ	ਰੇ	ਤੇਰੀ
	ਧੁਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਗੁਾ	-
	ਕੁਦ	ਰ	ਤ	ਕੋ	ਬ	ਲਿ
	ਸਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਜਾ	ਈ	-	ਜੀ	ਉ	-
ਅੰਤਰਾ	ਪਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ
	ਭਾ	ਣੇ	S	ੳ	ਝ	ੜ
	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਗੁਾ	-

ਭਾ	ਣੇ	S	ਰਾ	ਹਾ	S
ਧੁ	ਪਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਗੁਾ	-
ਭਾ	ਣੇ	S	ਹਰਿ	ਗੁ	ਣ
ਸਾ	ਰੇ	ਗੁਾ	ਰੇ	ਸਾ	-
ਗੁਰ	ਮੁਖਿ	ਗਾ	ਵਾ	ਹਾ	S
ਨੁੀ	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ
ਭਾ	ਣੇ	S	ਭਰ	ਮ	ਭ
ਨੁੀ	ਸਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ
ਵੇ	ਬ	ਹੁ	ਜੂ	ਨੀ	S
ਮਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਪਾ	ਮਾ	-
ਸਭਿ	ਕਿ	ਛੁ	ਤਿ	ਸੇ	ਰ
ਸਾ	ਰੇ	ਰੇ	ਰੇ	ਸਾ	-
ਜਾ	ਈ	S	ਜੀ	ਉ	-

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਕੋਈ ਬੋਲੈ ਰਾਮ ਰਾਮ, ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ॥ ਕੋਈ ਸੇਵੈ ਗੁਸਈਆ ਕੋਈ ਅਲਾਹਿ ॥੧॥

ਕਾਰਣ ਕਰਮ ਕਰੀਮ, ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਹੀਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੋਈ ਨਾਵੈ ਤੀਰਥ, ਕੋਈ ਹਜ ਜਾਇ ॥ ਕੋਈ ਕਰੈ ਪੂਜਾ, ਕੋਈ ਸਿਰ ਨਿਵਾਇ ॥ ੨ ॥

ਕੋਈ ਪੜੈ ਬੇਦ ਕੋਈ ਕਤੇਬ ॥ ਕੋਈ ਓਢੈ ਨੀਲ ਕੋਈ ਸੁਪੇਦ ॥ ੩ ॥

ਕੋਈ ਕਹੈ ਤੁਰਕੁ, ਕੋਈ ਕਹੈ ਹਿੰਦੂ ॥ ਕੋਈ ਬਾਛੈ ਭਿਸਤ ਕਈ ਸੁਰਗਿੰਦੂ ॥ ੪ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਤਿਨ ਭੇਦੁ ਜਾਤਾ ॥ ੫ ॥

(ਪੰਨਾ ੮੮੫)

ਸਰਗਮ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ - ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ : ਸਾ ਰੇ਼ ਗਾ਼ ਮਾ ਪਾ ਧਾ਼ ਨੀ਼ ਸਾਂ

	×				o			
ਅਸਥਾਈ	1	2	3	4	5	6	7	8
	ਸਾ	ਰੇ਼	ਗਾ਼	ਮਾ	ਗਾ਼	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਕੋ	ਈ	ਬੋ	ਲੇ	ਰਾ	ਮ	ਰਾ	ਮ
	ਨੀ਼	ਸਾ	ਧੁ਼	ਨੀ਼	ਸਾ	ਰੇ਼	ਸਾ	-
	ਕੋ	S	ਈ	ਖੁ	ਦਾ	S	ਇ	S
	ਪਾ	ਧਾ਼	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ਼	ਪਾ	ਮਾ	-
	ਕੋ	ਈ	ਸੇ	ਵੇ	ਗੁ	ਸਈ	ਆ	S
	ਸਾ	ਰੇ	ਗੁ਼	ਮਾ	ਗਾ਼	ਰੇ	ਸਾ	-

	ਕੋ	S	ਈ	ਅ	ਲਾ	S	ਹਿ	S
ਅੰਤਰਾ	ਪਾ	ਧੁ	ਨੀ	ਸੁ	ਪਾ	ਧੁ	ਮਾ	-
	ਕਾ	S	ਰ	ਨ	ਕ	ਰ	ਮ	ਕ
	ਪਾ	ਧੁ	ਨੀ	ਧੁ	ਪਾ	-	-	-
	ਰੀ	S	S	S	ਮ	S	S	S
	ਪਾ	ਧੁ	ਪਾ	ਮਾ	ਗੁ	ਪਾ	ਮਾ	-
	ਕਿ	ਰ	ਪਾ	S	ਧਾ	S	ਰ	ਰ
	ਸਾ	ਰੇ	ਗੁ	ਮਾ	ਗੁ	ਰੇ	ਸਾ	-
	ਹੀ	S	S	S	ਮ	S	S	S

ਸੋਰਠੀ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੩ ਦੁਪਦੇ

ਰਾਮ ਦਾਸ ਸਰੋਵਰਿ ਨਾਤੇ ॥ ਸਭਿ ਉਤਰੇ ਪਾਪ ਕਮਾਤੇ ॥
ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ ਕਰਿ ਇਸਨਾਨਾ ॥ ਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ਕੀਨੇ ਦਾਨਾ ॥ ੧ ॥
ਸਭਿ ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਪ੍ਰਭਿ ਧਾਰੇ ॥ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤਿ ਸਭਿ ਥੋਕ ਉਬਾਰੇ
ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਲੁ ਲਾਥੀ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਭਇਓ ਸਾਥੀ ॥
ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥

(ਪੰਨਾ ੬੨੫-੬੨੬)

ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ - ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ (ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ)

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਸਾ ਰੇ੍ ਗ੍ਹਾ ਮਾ ਪਾ ਧ੍ਹਾ ਨ੍ਹੀ ਸਾਂ

	X				0			
ਅਸਥਾਈ	੧	੨	੩	੪	੫	੬	੭	੮
	ਸਾ	ਰੇ੍	ਗ੍ਹਾ	ਗ੍ਹਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ
	ਰਾ	ਮ	ਦਾ	S	ਸ	ਸ	ਰੋ	S
	ਗ੍ਹਾ	ਰੇ੍	ਗ੍ਹਾ	ਰੇ੍	ਸਾ	-	-	-
	ਵ	ਰਿ	ਨਾ	S	ਤੇ	S	S	S
	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਨ੍ਹੀ	ਧ੍ਹਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗ੍ਹਾ
	ਸ	ਭਿ	ਉ	ਤ	ਰੇ	S	ਪਾ	S
	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	-	ਮਾ	-	ਮਾ	-

	ਪ	ਕ	ਮਾ	S	ਤੇ	S	S	S
ਅੰਤਰਾ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁਾ	ਪਾ	ਮਾ
	ਨਿਰ	ਮਲ	ਹੋ	S	ਏ	S	ਕ	ਰਿ
	ਪਾ	ਨੀ	ਧੁਾ	-	ਪਾ	-	-	-
	ਇ	ਸ	ਨਾ	S	ਨਾ	S	S	S
	ਸਾ	ਰੇ	ਗੁਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ
	ਗੁ	ਰਿ	ਪੂ		ਰੇ	S	ਕੀ	S
	ਗਾ	ਰੇ	ਗੁਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	-	-
	ਨੇ	S	ਦਾ	S	ਨਾ	S	S	S

ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਨ ਕਾ ਚਾਉ ॥
ਸਿਰ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥
ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥
ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ੨੦ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੪੧੨)

ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

ਮੁਖ ਸੁਰਾਂ - ਸਾ ਰੇ ਗੁਾ ਮਾ ਪਾ ਧੁਾ ਨੀ ਸਾਂ

	X				2				O				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅਸਥਾਈ									ਨੀ	ਸਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧੁਾ	ਪਾ	-
									ਜ	ਉ	ਤ	ਉ	ਪ੍ਰੇ	S	ਮ	ਖੇ

ਗੁਾ	-	ਪਾ	ਮਾ	ਰੁੇ	-	ਸਾ	-	ਗੁ	ਸਾ	ਧੁਾ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	-
ਲ	ਨ	ਕਾ	S	ਚਾ	S	ੳ	ਸਿ	ਰੁ	ਰ	ਧ	ਰਿ	ਤ	S	ਲੀ	-
ਗੁ	-	ਪਾ	ਮਾ	ਰੁੇ	-	ਸਾਂ	-								
ਗ	ਲੀ	ਮੇ	ਰੀ	ਆ	S	ੳ	S								

ਇ ਤੁ

								ਗੁਾ	ਮਾ	ਧੁਾ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	-
								ਮਾ	S	ਰ	ਗਿ	ਪੇ	S	ਰੁ	-
ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਰੁੇ	ਸਾ	ਧੁਾ	-	ਪਾ	-	ਪਾ	ਧੁਾ	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ
ਧ	S	ਰੀ	S	ਜੈ	S	ਸਿ	ਰੁ	ਦੀ	S	ਜੈ	S	ਕਾ	S	ਨਿ	ਨ
ਗੁਾ	-	ਪਾ,	ਮਾ	ਰੁੇ	-	ਸਾ	-								
ਕੀ	S	S	S	ਜੇ	S	S	S								

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਮ੍ਹ ਲਾਲਨ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਨੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੋਰੀ ਨ ਤੂਟੈ ਛੋਰੀ ਨ ਛੂਟੈ ਐਸੀ ਮਾਧੋ ਖਿੰਚ ਤਨੀ ॥ ੧ ॥
ਦਿਨਸੁ ਰੈਨਿ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਸਤ ਹੈ,
ਤੂ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭ ਅਪਨੀ ॥ ੨ ॥
ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ਸਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਕਉ
ਅਕਥ ਕਥਾ ਜਾ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੀ ॥ ੩ ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸੁ ਕਹੀਅਤ ਹੈ
ਮੋਹਿ ਕਰਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਠਾਕੁਰੁ ਅਪੁਨੀ ॥ ੪ ॥

(੮੨੭)

ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

	X			2				0				13				
ਅਸਥਾਈ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
										ਪਾ	ਪਾ	ਧ̱ਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਗ̱	ਮਾ
										ਬਲਿ	ਬ	ਲਿ	ਜਾ	S	ੳੁ	
	ਧ̱ਾ	-	ਸਾ	ਗ̱ਾ	ਰ̱ੇ	-	ਸ	-	-	ਨੀ	ਸਾ	ਗ̱ਾ	ਮਾ	ਧ̱ਾ	ਨੀ	ਸਾ
	ਸਿ	ਆ	ਮ	ਸੁੰ	ਦ	ਰ	ਕ	ੳੁ	S	ਅਕ	S	ਥ	ਕ	ਥਾ	S	ਜਾ
	-	ਸਾ	ਨ̱ੀ	ਧ̱ਾ	ਮਾ	ਗ̱ਾ	ਰ̱ੇ	ਸਾ	-							
	ਕੀ	ਬਾ	S	ਤ	ਸੁ	ਨੀ	S	S	S							
ਅੰਤਰਾ										ਗ̱ਾ	ਗ̱ਾ	ਮਾ	ਧ̱ਾ	-	ਨ̱ੀ	ਨ̱ੀ
										ਮੂ	S	ਲਾ	ਲ	ਨ	ਸਿ	ੳੁ
	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾ	ਰ̱ੇ	ਨ̱ੀ	ਸਾਂ	-	-	ਨ̱ੀ	ਨ̱ੀ	ਨ̱ੀ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	-
	ਪ੍ਰੀ	S	ਤਿ	ਬ	S	ਨੀ	S	੦	S	ਤੋ	ਰੀ	ਨ	ਡੂ	S	ਟੇ	S
	ਸਾਂ	ਨ̱ੀ	ਰ̱ੇਂ	ਸਾ	ਧ̱ਾ	-	ਪਾ	-	-	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਧ̱ਾ	-	ਪਾ	-
	ਛੋ	S	ਰੀ	ਨ	ਛੂ	S	ਟੇ	S	S	ਐ	S	ਸੀ	ਮਾ	S	ਪੋ	S
	ਗਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਰ̱ੇ	-	ਸਾ	-	-								
	ਖਿੰਚ	S	ਤ	ਨੀ	S	S	S	S								

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ

ਰਿਖਭ ਪੰਚਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੁਰਾਂ ਲਗਾਏ ।
ਮਾ, ਵਾਦੀ ਸੰਵਾਦੀ ਸਾ, ਇੰਝ ਮਾਲਕੌਂਸ ਬਣ ਜਾਏ ।

ਸਬਕ ਨੌਵਾਂ

ਅਜ ਦਾ ਸਬਕ (ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ) ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ ਵਿਚ ੫ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਜਾਤਿ ਔਡਵ - ਔਡਵ ਹੈ ।

ਇਹ ਰਾਗ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਵਕਤ ਰਾਤ ਦਸ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਤਕ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਬਕ ਵਿਚ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ। ਭੈਰਵੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਕੋਮਲ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਰਾਵ ਭੈਰਵੀ ਵਿਚੋਂ ਰੇ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਪਾ ਕਢ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸੁਰਾਂ ਰਹਿ ਜਾਣਗੀਆਂ ਉਹ ਰਾਗ ਮਾਲਕੋਂਸ ਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗ੍ਹਾ ਮਾ ਧ੍ਹਾ ਨ੍ਹੀ ਸੁਰਾਂ ਕੋਮਲ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਰੇ ਅਤੇ ਪਾ ਵਿਵਰਜਿਤ ਹੈ।, ਇਸਦੀ ਅਰੋਹੀ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹੀ ਹੇਠ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਿਸਦਾ ਤੁਸੀਂ ਅਭਿਆਸ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਲੈਣ।

ਥਾਟ	= ਭੈਰਵੀ, ਵਾਦੀ = ਮਾ, ਸੰਵਾਦੀ = ਸਾ								
ਅਰੋਹੀ	= ਸਾ	ਗ੍ਹਾ	ਮਾ	ਧ੍ਹਾ	ਨੀ	ਸਾਂ			
ਅਵਰੋਹੀ	= ਸਾ	ਨ੍ਹੀ	ਧ੍ਹਾ	ਮਾ	ਗ੍ਹਾ	ਸਾ			
ਪਕੜ	= ਮਾ	ਗ੍ਹਾ	ਮਾ	ਧ੍ਹਾ	ਨ੍ਹੀ	ਧਾ	ਮਾ	ਗ੍ਹਾ	ਸਾ

ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ

ਸੁਤੁ ਅਪਰਾਧ ਕਰਤ ਹੈ ਜੇਤੇ ॥ [1]ਜਨਨੀ ਚੀਤਿ ਨ ਰਾਖਸਿ ਤੇਤੇ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਈਆ ਹਉ ਬਾਰਿਕੁ ਤੇਰਾ ॥ ਕਾਹੇ ਨ [2]ਖੰਡਸਿ ਅਵਗਨੁ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

[3]ਜੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਪ ਕਰੇ ਕਰਿ ਧਾਇਆ ॥ ਤਾ ਭੀ ਚੀਤਿ ਨ ਰਾਖਸਿ ਮਾਇਆ ॥ ੨ ॥

ਚਿੰਤੁ ਭਵਨ ਮਨੁ ਪਰਿਓ ਹਮਾਰਾ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਾ ॥ ੩ ॥

ਦੇਹਿ ਬਿਮਲ ਮਤਿ ਸਦਾ ਸਰੀਰਾ ॥ ਸਹਜਿ ਸਹਜਿ ਗੁਨ ਰਵੈ ਕਬੀਰਾ ॥ ੪ ॥

(੪੭੮)

੧ ਮਾਤਾ, ੨ ਮੇਟਦਾ, ੩ ਜੇ ਪੁਤਰ ਗੁਸੇ ਹੋ ਕੇ ਘਰੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ ਤਾਲ ਕਹਿਰਵਾ ਅੱਠ ਮਾਤਰਾਂ

	×				○			
	1	2	3	4	5	6	7	8
ਅਸਥਾਈ	ਮਾ	ਮਾ	ਧੁਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਸਾ	-
	ਰਾ	ਮਈ	S	ਆ	S	ਹ	ੳੁ	S
	ਸਾ	ਧੁਾ	ਨੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਮਾ	-	-
		○	○					
	ਬਾ	ਰਿ	ਕੁ	ਤੇ	S	ਗਾ	S	S
	ਗੁਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	ਧੁਾ	ਨੀ	ਸਾ	-	-
	ਕਾ	ਹਿ	ਲ	ਖੈਂ	S	ਡ	ਸਿ	S
	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਨੀ	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਮਾ	-	-
	ਅਵ	ਗੁ	ਨ	ਮੇ	S	ਗਾ	S	S

ਅੰਤਰਾ

X				0			
1	2	3	4	5	6	7	8
ਗੁ਼ਾ	ਗੁ਼ਾ	ਮਾ	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਧੁਾ	-	-
ਸੁਫ਼	ਅ	ਪ	ਰਾ	S	ਧ	S	S
ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	-	-
ਕਰਤ	ਹੇ		ਜੇ	S	ਤੇ	S	S
ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਮਾਂ	ਗੁਾਂ	ਗੁਾਂ	ਮਾਂ	ਸਾਂ	-
ਜਨ	ਨੀ	S	ਚੀ	S	ਤਿ	ਨ	-
ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਧੁਾਂ	ਨੀ	ਧੁਾ	ਸਾ	-
ਰਾ	ਖ	ਸਿ	ਤੇ	S	ਤੇ	S	S

ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤਰੇ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਵਜਾਓ ।

ਆਸਾ ਘਰੁ ੭ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਨਿਤ ਧਿਆਈ ॥

ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਸਗਲ ਤਰਾਈ ॥ ੧ ॥

ਗੁਰੁ ਮੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਾਲੇ ॥

ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਤਿਸੁ ਸਦਾ ਸਮਾਲੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ ॥

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਨਕੁ ਮਾਂਗੈ ॥ ੨ ॥

(੩੯੪)

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ

	×		○				×		○			
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਅਸਥਾਈ	ਗੁਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਗੁ	ਸਾ	-	ਧਾ	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਸਾ	ਮਾ	-
							○	○	○			
	ਹਰਿ	ਕਾ	S	ਨਾਂ	ਮੁ	ਰਿ	ਦੇ	ਨਿ	ਤ	ਧਿਆ	ਈ	S
	ਸੁਾ	ਮਾ	ਧੁਾ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	-	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਧੁਾ	ਮਾ	-
	ਸੰ	ਗੀ	S	ਸਾ	ਥੀ	S	ਸਗ	ਲ	ਤ	ਰਾ	ਈ	S
ਅੰਤਰਾ	ਗੁਾ	ਗੁਾ	-	ਮਾ	ਮਾ	-	ਧੁ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-
	ਗੁਰੂ	ਮੇ	ਰੇ	ਸੰ	ਗ	ਸ	ਦਾ	ਹੈ	S	ਨਾ	ਲੇ	S
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗੁਾਂ	ਮਾ	ਗੁਾਂ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਧੁਾ	ਮਾ	ਮਾ
	ਸਿਮ	ਰ	S	ਸਿਮ	ਰ	ਤਿਸ	ਸ	ਦਾ	ਸ	ਮਾ	ਲੇ	S

ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ: ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਵਜਾਓ ।

ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ॥

ਮਾਧਉ [1]ਜਲ ਕੀ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ ॥

ਜਲ ਮਹਿ ਅਗਨਿ ਉਠੀ ਅਧਿਕਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤੂੰ ਜਲ ਨਿਧੀ ਹਉ ਜਲ ਕਾ ਮੀਨੁ ॥ ਜਲ ਮਹਿ ਰਹਉ, ਜਲਹਿ ਬਿਨੁ ਖੀਨੁ ॥ ੧ ॥

ਤੂੰ ਪਿੰਜਰੁ ਹਉ ਸੂਅਟਾ ਤੋਰ ॥ ਜਮ [2]ਮੰਜਾਰੁ ਕਹਾ ਕਰੈ ਮੋਰ ॥ ੨ ॥

ਤੂੰ ਤਰਵਰੁ ਹਉ ਪੰਖੀ ਆਹਿ ॥ ਮੰਦ ਭਾਗੀ ਤੇਰੋ ਦਰਸਨੁ ਨਾਹਿ ॥ ੩ ॥

ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਉ ਨਉਤਨੁ ਚੇਲਾ ॥ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮਿਲੁ ਅੰਤ ਕੀ ਬੇਲਾ ॥ ੪ ॥

(੩੨੩-੩੨੪)

---

੧. ਹਰੀ ਰੂਪ ਜਲ. ੨. ਜਮ ਰੂਪੀ ਬਿੱਲਾ

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

	X				2				0				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅਸਥਾਈ							ਮਾ	ਮਾ	ਗੁ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਸਾ	ਨੁੀ	ਸਾ	ਧੁਾ	ਨੁੀ
														o	o	o
							ਮਾ	ਧਉ	ਜ	ਲ	ਕੀ	S	ਪਿ	ਆ	ਸ	ਨ
	ਮਾ	-	ਮਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	-	ਮਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	ਧੁਾ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ
	ਜਾ	S	S	S	ਇ	S	ਮਾ	ਧੋ	ਜ	ਲ	ਮ	ਹਿ	ਅ	ਗ	ਨਿ	ਉ
	ਨੁੀ	-	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਧੁਾ	ਨੁੀ	ਧੁਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਸਾ	ਨੁੀ	ਸਾ	ਧੁਾ	ਨੁੀ
														o	o	o
	ਠੀ	S	ਅ	ਧਿ	ਕਾ	S	ਇ	S	ਜ	ਲ	ਕੀ	S	ਪਿ	ਆ	ਸ	ਨ
	ਸਾ	-	ਮਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	-										
	ਜਾ	S	S	S	ਇ	S										

ਅੰਤਰਾ

X			2				0				3				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
						ਮਾ	ਮਾ	ਗੁ	ਮਾ	ਧੁਾ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	-
						ਮਾ	ਧੋ	ਤੂੰ	S	ਜ	ਲ	ਨ	ਧਿ	ਹ	ੳੁ
ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗੁਾ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	-	ਨੁੀ			- ਨੀ		ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਧੁਾ
ਜ	ਲ	ਕਾ	S	ਮੀ	S	ਨੁ	S	ਜਲ	ਮ	ਹਿ	ਰ	S	ਹਉ	ਜ	ਲਹਿ
ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਧੁਾ	ਮਾ	-	ਗੁਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਸਾ	ਗੁਾ	ਸਾ	ਨੁੀ	ਸਾ	ਧੁਾ	ਨੁੀ
												o	o	o	
S	ਬਿ	ਨੁ	ਖੀ	S	ਨੁ	S	S	ਜ	ਲ	ਕੀ	S	ਪਿ	ਆ	ਸ	ਨ
ਸਾ	-	ਮਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	-	ਮਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	ਗੁਾ					
ਜਾ	S	S	S	ਇ	S	ਮਾ	ਧੇ	ਜ	ਲ	ਕੀ					

ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤਰੇ ਦੀਆ ਧੁਨਾਂ ਤੇ ਵਜਾਓ ।

ਨੋਟ - ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਰਗਮ ਸਤਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਤਵੀਂ ਅਤੇ ਅਠਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਮਾਧੋ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨੌਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਜਲ ਕੀ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਏ ਗਾਈ ਜਾਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਛੇਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਤਵੀਂ ਅਤੇ ਅਠਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਮਾਧੋ ਸ਼ਬਦ ਆਖ ਕੇ, ਦੂਸਰੀ ਤੁਕ ਜਲ ਮਹਿ ਅਗਨਿ ਉਠੀ ਅਧਕਾਇ' ਨੌਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਅਠਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੇ ਸਮਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸਥਾਈ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦੁਬਾਰਾ ਨੌਵੀਂ ਮਾਤਰਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਮਾਧੋ ਸ਼ਬਦ ਛੱਡਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਜੀ ਕੀ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਅੰਤਰੇ ਦੀ ਤੁਕ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਧੋ ਕਹਿਕੇ ਅੰਤਰੇ ਦੀ ਤੁਕ 'ਤੂੰ ਜਲ ਨਿਧ' ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਕ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਅਸਥਾਈ ਜਲ ਕੀ ਪਿਆਸ ਨ ਜਾਇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਹੈ।

'ਦਰਦੀ'

ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੯ ॥

ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥
ਜਾ ਕਉ ਸਿਮਰਿ ਅਜਾਮਲੁ ਉਧਰਿਓ, [1]ਗਨਕਾ ਹੂ ਗਤਿ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
[2]ਪੰਚਾਲੀ ਕਉ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥
ਤਾ ਕੋ ਦੂਖੁ ਹਰਿਓ [3]ਕਰੁਨਾਮੈ, [4]ਅਪੁਨੀ ਪੈਜ [5]ਬਢਾਈ ॥ ੧ ॥
ਜਹ ਨਰ ਜਸੁ ਕਿਰਪਾ ਨਿਧਿ ਗਾਇਓ, ਤਾ ਕੋ ਭਇਓ ਸਹਾਈ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਮੈ ਇਹੀ ਭਰੋਸੈ, ਗਹੀ [5]ਆਨਿ ਸਰਨਾਈ ॥ ੨ ॥ ੧ ॥ (੧੦੦੮)

੧. ਵੇਸਵਾ ੨. ਦ੍ਰੋਪਤੀ ੩. ਦੂਰ ਕੀਤਾ ੪. ਕਿਰਪਾਲੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ੫. ਪਗੜੀ

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

	X					2				0				3		
ਅਸਥਾਈ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
										ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗ੍ਾਂ	ਸਾਂ	ਨ੍ੀ	ਧ੍ਾ	ਨ੍ੀ
										ਹਰਿ	ਕੋ	S	ਨਾ	S	ਮੁ	ਸ
	ਸਾ	-	ਧ੍	ਨ੍ੀ	ਧ੍ਾ	-	ਮਾ	-	-	ਗ੍ਾ	ਗ੍	ਗ੍ਾ	ਮਾ	-	ਮਾ	ਮਾ
	ਦਾ	S	ਸੁ	ਖ	ਦਾ	S	ਈ	S	S	ਜਾ	ਕਉ	S	ਸਿ	ਮ	ਰਿ	S
	-	ਗ੍ਾ	ਗ੍ਾ	ਮਾ	ਗ੍ਾ	-	ਸਾ	ਸਾ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗ੍ਾਂ	ਸਾਂ	ਨ੍ੀ	ਧ੍ਾ	ਨ੍ੀ
	S	ਅਜਾ	ਮ	ਲੁ	ਊ	ਧ	ਰਿ	ਓ	S	ਗਨ	ਕਾ	S	ਹੂ	S	ਗ	ਤਿ
	ਮਾਂ	-	ਪ੍ਾ	ਨ੍ੀ	ਧ੍ਾ	-	ਮਾ	-	-							
	ਪਾ	S	S	S	S	S	ਈ	S	S							

	X			2			0				3					
ਅਸਥਾਈ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
										ਗੁ਼ਾ	ਗੁ਼ਾ	ਗੁ਼ਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ
										ਪੰ	ਚਾ	S	ਲੀ	S	ਕ	ਉ
	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾ	ਗੁਾਂ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	-	ਨ਼ੀ	-	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	-	ਨ਼ੀ	-	ਧਿ
	ਰਾ	S	ਜ	ਸ	ਭਾ	S	ਮੈ	S	S	ਰਾ	ਮ	ਨਾ	S	ਮ	ਸੁ	ਮਿ
	ਧੁ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਧੁਾ	ਨ਼ੀ	ਧੁਾ	ਮਾ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਮਾਂ	ਗੁਾਂ	ਗੁਾਂ	ਸਾਂ	-
	ਆ	S		S	ਈ	S	S	S	S	ਤਾ	S	ਕਉ	ਦੂ	ਖੁ	ਹ	ਰਿ
	-	ਨ਼ੁ	ਧੁਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	-	ਸਾ	-	-	ਨ਼ੁ	ਨ਼ੁ	ਨ਼ੁ	ਨ਼ੀ	-	ਨ਼ੀ	-
	S	ਓ	ਕ	ਰੁ	ਨਾ	S	ਮੈ	S	S	ਅ	ਪ	ਨੀ	ਪੈ	S	ਜ	ਬ
	ਧੁਾ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਧੁਾ	ਨ਼ੀ	ਧੁਾ	ਮਾ	-							
	ਛਾ	S	S	S	S	S	ਈ	S	S							

ਬਾਕੀ ਸ਼ਬਦ ਅੰਤਰੇ ਦੀਆਂ ਸਰਾਂ ਤੇ ਗਾਓ ।

ਆਸਾ ਕਬੀਰ ਜੀ ॥

ਸੁਤੁ ਅਪਰਾਧ ਕਰਤ ਹੈ ਜੇਤੇ ॥ [1]ਜਨਨੀ ਚੀਤਿ ਨ ਰਾਖਸਿ ਤੇਤੇ ॥ ੧ ॥

ਰਾਮਈਆ ਹਉ ਬਾਰਿਕੁ ਤੇਰਾ ॥ ਕਾਹੇ ਨ [2]ਖੰਡਸ ਅਵਗੁਨੁ ਮੇਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਪ ਕਰੇ ਧਾਇਆ ॥ ਤਾ ਭੀ ਚੀਤਿ ਨ ਰਾਖਸਿ ਮਾਇਆ ॥ ੨ ॥

ਚਿੰਤ ਭਵਨਿ ਮਨੁ ਪਰਿਓ ਹਮਾਰਾ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਾ ॥ ੩ ॥

ਦੇਹਿ ਬਿਮਲ ਮਤਿ ਸਦਾ ਸਰੀਰਾ ॥ ਸਹਜਿ ਸਹਜਿ ਗੁਨ ਰਵੈ ਕਬੀਰਾ ॥ ੪ ॥ ੩ ॥

(੪੭੮)

੧, ਮਾਤਾ ੨, ਮੇਟਦਾ ੩, ਜੇ ਪੁਤਰ ਗੁਸੇ ਹੋ ਕੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਏ ।

ਰਾਗ ਮਾਲਕੌਂਸ ਤਿੰਨ ਤਾਲ

	0			3				X						2		
	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਅਸਥਾਈ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗ੍ਹਾ	ਮਾ	ਨ੍ਹੀ	ਧ੍ਹਾ	ਸਾਂ	-	ਧ੍ਹਾ	ੀ	ਧ੍ਹਾ	ਨ੍ਹ	-	ਮਾ	-	
	ਰਾ	S	ਮਈ		ਆ	S	ਹ	ਉ	ਬਾ	S	ਰਿ	ਕੁ	ਤੇ	ਰਾ		S
	-	ਗ੍ਹਾ	ਗ੍ਹਾ	ਮਾ	ਗ੍ਹ	-	ਮਾ	ਮਾ	ਗਾ	-	ਮਾ	ਮਾ	ਗ੍ਹਾ	ਮਾ	ਗ੍ਹਾ	ਸਾ
	S	ਕਾ	ਹੇ	ਨ	ਖੰ	S	ਡ	ਸਿ	ਅ	ਵ	ਗੁ	ਨੁ	ਮੇ	S	ਰਾ	S
ਅੰਤਰਾ	ਗ੍ਹਾ	ਗ੍ਹ	ਮਾ	ਧ੍ਹਾ	ਧ੍ਹਾ	ਨ੍ਹੀ	ਨ੍ਹੀ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਗ੍ਹ	-	ਨ੍ਹੀ		ਸਾਂ
	ਸੁਤ	ਅ	ਪ	ਰਾ	S	ਧ	ਕ	ਰ	ਤ	ਹੇ	S	ਜੇ	S	ਤੇ		S
	-	ਨ੍ਹੀ	ਨ੍ਹੀ	ਨ੍ਹੀ	-	ਨ੍ਹੀ	ਨ੍ਹੀ	ਧ੍ਹਾ	ਨ੍ਹੀ	ਸਾ	ਨ੍ਹਾ	ਧ੍ਹਾ	ਨ੍ਹੀ	ਧਾ	ਮਾ	
	S	ਜਨ	ਨੀ	S	ਚੀ	S	ਤਿ	ਨ	ਰਾ	S	ਖ	ਸਿ	ਤੇ	S	ਤੇ	S
ਅਸਥਾਈ	ਸਾਂ	ਸਾ	ਗ੍ਹਾਂ	ਸਾਂ	ਨ੍ਹੀ	ਧ੍ਹਾ	ਨ੍ਹੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ							
	ਰਾ	S	ਮਈ	ਆ	S	ਹ	ਉ	ਬਾ	S							

ਸਬਕ ਦਸਵਾਂ ਰਾਗ ਆਸਾਵਰੀ

ਕੋਮਲ ਗਾ, ਮਾ, ਧਾ, ਤੀਬਰ ਰੇ ਅਰੋਹ ਵਿਚ ਗਾ, ਨੀ ਨਾ ਲਗਾਏ ॥
ਧਾ ਵਾਦੀ ਗਾ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਸਾਵਰੀ ਕਹਾਏ ॥

ਆਓ ! ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਰਾਗ ਆਸਾਵਰੀ ਸਿਖੀਏ ॥ ਤਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਬਕ ਵਿਚ ਰਾਗ ਮਾਲਕੋਂਸ ਸਿਖਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੇ ਅਤੇ ਪਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦੇ (ਵਿਵਰਜਤ ਸਨ) ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਮਾਲਕੋਂਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰੇ, ਸੁਧ ਲਗਾ ਲਈਏ ਅਤੇ ਨਾਲ ਪਾ ਦੀ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਆਸਾਵਰੀ ਠਾਠ ਬਣ ਜਾਏਗਾ । ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰੇ ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਗੁਾ ਧੁਾ ਨੁੀ ਕੋਮਲ ਸੁਰਾਂ ਲਗਣਗੀਆਂ ।

ਜਾਤਿ :- ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਅਰੋਹੀ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿਚ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਭੇਦ ਹੈ । ਇਸ ਰਾਵ ਦੀ ਅਰੋਹੀ ਵਿਚ (ਉਪਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਵਾਰੀ) ਛੇ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, (ਭਾਵ ਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ) ਅਤੇ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿਚ (ਉਪਰੋਂ ਥਲੇ ਵਲ ਆਉਂਦੀ

ਵਾਰੀ) ਸਤੇ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਜਾਤਿ ਖਾਡਵ- ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਫੇਰਵਾ ਤੁਸੀਂ ਥੀਊਰੀ ਵਿਚ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ।

ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ ਦਸ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਤੱਕ ਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਅਰੋਹੀ ਅਵਰੋਹੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈਣੀ ।

(ਆਸਾਵਰੀ)

ਜਾਤਿ ਖਾਡਵ - ਸੰਪੂਰਨ ਵਾਦੀ - ਧਾ ਸੰਵਾਦੀ - ਗਾ

ਅਰੋਹੀ - ਸਾ, ਰੇ, ਮਾ, ਪਾ, ਧੁਾ, ਨੁੀ, ਸਾਂ

ਅਵਰੋਹੀ - ਸਾ, ਨੁੀ, ਧੁਾ, ਪਾ, ਮਾ, ਗੁਾ, ਰੇ, ਸਾ

ਪਕੜ - ਰੇ, ਮਾ, ਪਾ, ਨੁੀ, ਧੁ, ਪਾ ।

ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤ ਘਰੁ ੨ ॥

ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ ॥ ਸਾਚੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥
ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਏ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਏ [1]ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ, ਜਿਸੁ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਲਾਇਆ ॥
[2]ਅਨਦਿਨੁ ਮੇਲੁ ਭਇਆ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ ਘਰ ਮੰਦਰ ਸੋਹਾਏ ॥
ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ ॥ ੧ ॥

(੭੬੪)

੧. ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਨ   ੨. ਰੋਜ਼ ਹੀ

ਸਰਗਮ ਰਾਗ ਆਸਾਵਰੀ ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ

	X						X			0		
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਅਸਥਾਈ	ਸਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਰੇ	ਸਾ
	ਹਮ	ਘ	ਰਿ	ਸਾ	ਜ	ਨ	ਆ	S	S	ਏ	S	S
	ਸਾ	ਰੇ	ਮਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਨੁੀ	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਮਾ	ਧਾ	-	-
	ਸਾ	ਚੇ	S	ਮੇ	ਲਿ	ਮਿ	ਲਾ	S	S	ਏ	S	S
ਅੰਤਰਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਤਾ	ਧੁਾ	ਧੁਾ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-
	ਸਹ	ਜਿ	ਮਿ	ਲਾ	ਏ	S	ਹਰਿ	ਮ	ਨਿ	ਭਾ	ਏ	S
	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-	ਨੁੀ	ਸਾ	ਨੁੀ	ਧੁਾ	ਪਾ	-
	ਪੰ	ਚ	ਮਿ	ਲੇ	ਸੁ	ਖੁ	ਪਾ	S	ਇ	ਆ	S	S
	ਸਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਧੁਾ	ਮਾ	ਮਾਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਰੇ	ਸ
	ਸਾ	ਈ	S	ਵਸ	ਤੁ	ਪ	ਰਾ	ਪ	ਤਿ	ਹੋ	ਈ	S
	ਸਾ	ਰੇ	ਮਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਨੁੀ	ਧੁਾਂ	ਧੁਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	-
	ਜਿਸੁ	ਸੇ	S	ਤੀ	ਮ	ਨੁ	ਲਾ	S	ਇ	ਆ	S	S

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਮਨ ਮਹਿ ਸਿੰਚਹੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਕੀਰਤਨੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਮ ॥ ੧ ॥
ਐਸੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ॥
ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ ਜਾਨਹੁ ਨੇਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਾ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਭਾਗ ॥
ਹਰਿ ਚਰਨੀ ਤਾਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗ ॥ ੨ ॥

(੮੦੭)

ਰਾਗ ਆਸਾਵਰੀ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

ਅਸਥਾਈ	X					2				0			3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
									ਪਾ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	ਧ਼ਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ
									ਐ	S	ਸੀ	S	ਪ੍ਰੀ	S	ਤਿ	ਕ
	ਗ਼ਾ	-	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਗ਼ਾਂ	-	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ
	ਰਹੁ	S	ਮ	ਨ	ਮੇ	S	ਰੇ	S	ਆ	ਠ	ਪ	ਹਿ	ਰ	ਪ੍ਰ	ਭ	ਜਾ
	ਨ਼ੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਧ਼ਾ	ਨ਼ੀ	ਪਾ	-	-								
	S	ਨ	ਹੁ	ਨੇ	S	ਰੇ	S	S								
ਅੰਤਰਾ									ਮਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧ਼ਾ	-	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ
									ਮਨ	ਮਹਿ	S	ਸਿੰ	S	ਛਹੁ	S	ਹ
	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	-	-	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਰੇਂ	ਗ਼ਾਂ	-	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਰੇ
	ਰਿ	ਹ	ਰਿ	ਨਾ	S	ਮ	S	S	ਅਨ	ਦਿ	ਨ	ਕੀ	ਰ	ਤ	ਨੁ	ਹ
	ਨ਼ੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਧ਼ਾ	ਨ਼ੀ	ਪਾ	-	-								
	ਰਿ	ਗੁ	ਣ	ਗਾ	S	ਮ	S	S								

ਸਬਕ ਪੰਦਰਵਾਂ ਰਾਗ ਧਾਨੀ

ਰਾਗ ਧਾਨੀ ਕਾਫੀ ਠਾਠ ਦਾ, ਪੰਜਾਂ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਰਾਗ ਹੇ । ਇਸ ਵਿਚ ਮਾ ਅਤੇ ਨੀ ਕੋਮਲ ਲਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤੀਬਰ । ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮ ੪ ਤੋਂ ੬ ਵਜੇ ਤਕ ਵਾਦੀ - ਗੁ, ਸੰਵਾਦੀ - ਨੁੀ

ਅਰੋਹੀ = ਸਾ, ਗੁਾ, ਮਾ, ਪਾ, ਨੁੀ, ਸਾਂ । ਅਵਰੋਹੀ = ਸਾਂ, ਨੀ, ਪਾ, ਮਾ, ਗਾ, ਸਾ ।

ਮਾ

ਪਕੜ = ਨੁਿ, ਸਾ, ਗੁਾ, ਗੁਾ, ਮਾ, ਪਾ, ਨੁੀ, ਪਾ, ਗਾ, ਗੁ, ਸਾ

o

ਵਰਜਿਤ ਸੁਰਾਂ - ਰੇ, ਧਾ ਰਾਗ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ

੧ ਸਾ, ਗੁਾ, ਮਾ, ਪਾ, ਮਾ, ਗਾ,ਸਾ, ਨੁੀ, ਮਾ - ੨ ਸਾ, ਗੁ - ਸਾ, ਨੁੀ, ਪਾ -ਸਾ - -

o o o

੩ ਨੁੀ ਸਾ ਗੁਾ ਮਾ ਪਾ ਗੁਾ ਮਾ ਗੁਾ ਸਾ ਗੁਾ - ਨੁੀ ਸਾ

o

੪ ਗੁਾ ਮਾ ਗੁਾ ਮਾ ਪਾ ਗੁਾ ਮਾ ਗੁਾ -ਸਾ - ਸਾ ਗੁਾ- ਨੁੀ ਸਾ - -

o

੫ ਮਾ ਗੁਾ - ਮਾ -ਨੁੀ ਸਾ -

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਾਚੈ ਦੀਆ ਭੇਜਿ ॥ ਚਿਰੁ ਜੀਵਨੁ ਉਪਜਿਆ ਸੰਜੋਗਿ ॥
ਉਦਰੈ ਮਾਹਿ ਆਇ ਕੀਆ ਨਿਵਾਸੁ ॥ ਮਾਤਾ ਕੈ ਮਨਿ ਬਹੁਤੁ ਬਿਗਾਸੁ ॥ ੧ ॥
ਜੰਮਿਆ ਪੂਤੁ ਭਗਤੁ ਗੋਵਿੰਦ ਕਾ ॥ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸਭ ਮਹਿ ਲਿਖਿਆ ਧੁਰ ਕਾ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਦਸੀ ਮਾਸੀ ਹੁਕਮਿ ਬਾਲਕ ਜਨਮੁ ਲੀਆ ॥ ਮਿਟਿਆ ਸੋਗੁ ਮਹਾ ਅਨੰਦੁ ਥੀਆ ॥
ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਖੀ ਅਨੰਦੁ ਗਾਵੈ ॥ ਸਾਚੇ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਵੈ ॥ ੨ ॥
ਵਧੀ ਵੇਲਿ ਬਹੁ ਪੀੜੀ ਚਾਲੀ ॥ ਧਰਮ ਕਲਾ ਹਰਿ ਬੰਧਿ ਬਹਾਲੀ ॥
ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਵਾਇਆ ॥ ਭਏ ਅਚਿੰਤ ਏਕ ਲਿਵ ਲਾਇਆ ॥ ੩ ॥
ਜਿਉ ਬਾਲਕੁ ਪਿਤਾ ਊਪਰਿ ਕਰੇ ਬਹੁ ਮਾਣੁ ॥ ਬੁਲਾਇਆ ਬੋਲੈ ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣਿ ॥
ਗੁਝੀ ਛੰਨੀ ਨਾਹੀ ਬਾਤ ॥ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕੁ ਤੁਠਾ ਕੀਨੀ ਦਾਤਿ ॥ ੪ ॥ ੭ ॥

(੩੯੬)

ਰਾਗ ਧਾਨੀ ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ

	X			0			X			0		
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਅਸਥਾਈ	ਸਾ	ਗੁਾ	-	ਮਾ	ਪਾ	-	ਗੁਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਸਾ	-	ਸਾ
	ਗੁੱ	ਝੀ	S	ਛੰ	ਨੀ	S	ਨਾ	ਹੀ	S	ਬਾ	ਤ	ਗੁਰੁ
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਪਾ	ਮਾ	-	ਗੁਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	-	-
	ਨਾ	ਨ	ਕੁ	ਤੂ	ਠਾ	S	ਕੀ	ਨੀ	S	ਦਾ	S	ਤਿ
ਅੰਤਰਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਨੁੀ	ਪਾ	ਸਾ	-	-
	ਸਤਿ	ਗੁ	ਰ	ਸਾ	ਚੇ	S	ਦੀ	ਆ	S	ਭੇ	S	ਜਿ
	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਗੁਾ	-	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਪਾ	ਸਾਂ	-	-
	ਚਿਰ	ਜੀ	S	ਵਨੁ	ਉ	ਪ	ਜਿਆ ਸੰ		S	ਜੋ	ਗਿ	S
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਪਾ	-	-	ਗੁਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਗੁਾ	ਸਾ	-
	ਚਿਰ	ਜੀ	S	ਏਨੁ	ਉ	ਪ	ਜਿਆ ਸੰ		S	ਜੋ	ਗਿ	S

ਸਬਕ ਸੋਲਵਾਂ ਰਾਗ ਪਟਦੀਪ

ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਾਫੀ ਠਾਠ ਤੋਂ ਹੋਈ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਰਾ ਤੀਬਰ ਲਗਦੀਆ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਅਰੋਹੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੇ ਅਤੇ ਧਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ, ਪਰ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿਚ ਸਤ ਸੁਰਾ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਔਡਵ - ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਪਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸਾ। ਇਹ ਰਾਗ ਦਿਨ ਦੇ ਤੀਜੇ ਪਹਿਰ ਤਕਰੀਬਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਛੇ ਵਜੇ ਤਕ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਰੋਹੀ = ਸਾ ਗੁ ਮਾ ਪਾ ਨੀ ਸਾਂ।
ਅਵਰੋਹੀ = ਸਾਂ ਨੀ ਧਾ ਪਾ ਮਾ ਗੁ ਰੇ ਸਾ।
ਪਕੜ = ਸਾ ਗੁ ਮਾ ਪਾ ਨੀ, ਧਾ ਪਾ ਮਾ ਗੁ, ਰੇ ਸਾ ਨੀ ਸਾ।

ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ

ਕਬੀਰ ਚੰਦਨ ਦਾ ਬਿਰਵਾ[1] ਭਲਾ, ਬੇੜ੍ਹਿਓ ਢਾਕ [2]ਪਲਾਸ ॥
ਓਇ ਭੀ ਚੰਦਨੁ ਹੋਇ ਰਹੇ, ਬਸੇ ਜੋ ਚੰਦਨ ਪਾਸਿ ॥ ੧ ॥ (੧੩੬੫)

੧ ਬੂਟਾ ੨, ਛਿਛਰਾ

ਰਾਗ ਪਟਦੀਪ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

	X				2				0				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅਸਥਾਈ												ਮਾ	ਪਾ	ਗੁਾ	-	ਮਾ
												ਚੰ	S	ਦ	S	ਨ
	ਪਾ	-	ਨੀ	-	ਨ	-	ਨੀ	ਸਾਂ	ਧਾ	ਪਾ	ਮ	ਪਾ	-	ਪਾ	-	ਪਾ
	ਕਾ	S	S	S	ਬੀ	ਰ	ਵਾ	ਭ	ਲਾ	S	S	ਬੇ	ਝਿ	S		ਓ
	ਗੁਾ	-	ਮਾ	ਪਾ	ਗੁਾ	-	ਗੁਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਗੁ	-	ਮਾ
	ਢਾ	S	ਕ	ਪ	ਲਾ	S	S	S	ਸ	S	S	ਬੇ	S	ਝਿ	S	ਓ
	ਪਾ	-	ਨੀ	-	ਨੀ	-	ਸਾ	ਧਾ	ਮਾ		ਪਾ					
	ਢਾ	S	ਕ	ਪ	ਲਾ	S	S	S	ਸ	S	S					

ਅੰਤਰਾ

											ਮਾ	ਪਾ	ਗ̲ਾ	-	ਮਾ
											ਓ	S	ਇ	S	ਭੀ
ਪਾ	ਨੀ	ਮਾ	-	ਨੀ	ਸਾਂ	ਗ̲ਾ	ਰੇਂ	ਸਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਗ̲ਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ
ਚੰ	S	ਦ	ਨ	ਹੋ	S	ਇ	ਰ	ਹੇ	S	S	S	ਬ	ਸੇ	ਜੋ	ਚੰ
ਨੀ	ਸਾਂ	-	ਨੀ	-	ਨ	ਸਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	-					
S	ਦ	ਨ	ਪਾ	S	S	S	ਸਿ	S	S	S					

ਅਸਥਾਈ

ਮਾ	ਪਾ	ਗ̲ਾ	-	ਮਾ
ਚੰ	S	ਦ	S	ਨ

ਸਲੋਕੁ ਕਬੀਰ ਜੀ ॥

ਕਬੀਰ ਬਾਂਸ ਬਡਾਈ ਬੂਡਿਆ ਇਉ ਮਤਿ ਡੂਬਹੁ ਕੋਇ ॥
ਚੰਦਨ ਕੈ ਨਿਕਟੇ ਬਸੈ ਬਾਂਸੁ ਸੁਗੰਧੁ ਨ ਹੋਇ ॥ (੧੩੬੫)

ਸਬਕ ਸਤਾਰਵਾਂ ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ

ਇਸ ਸਬਕ ਵਿਚ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਸਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।
ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਗਾਇਆ ਜਾਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਅਰੋਹੀ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹੀ ਮੈਂ ਹੇਠ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈਣਾ ।

ਜਾਤਿ = ਸੰਪੂਰਨ = ਸੰਪੂਰਨ ਵਾਦੀ = ਗਾ ਸੰਵਾਦੀ = ਨੀ, ਥਾਟ = ਕਲਿਆਣ

ਅਰੋਹੀ = ਸਾ ਰੇ ਗਾ ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

ਅਵਰੋਹੀ = ਸਾਂ ਨੀ ਧਾ ਪਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ ਸਾ

ਪਕੜ = ਨੀ ਰੇ ਗਾ ਰੇ, ਸਾ ਪਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ, ਸਾਂ
0 1

ਨੋਟ :- ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਮਧਮ (ਮਾ) ਤੀਵਰ ਲਗਦਾ ਹੈ , ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਰਗਮਾਂ ਵਿਚ ਮਾ ਕੋਮਲ

| |

ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਇਥੇ (ਮਾ) ਤੇ ਖੜੀ ਲਕੀਰ ਹੈ । ਇਹ ਤੀਵਰ ਮਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ । ਬਾਕੀ ਸੁਰਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ।

ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਥਿਰੁ ਘਰਿ ਬੈਸਹੁ ਹਰਿਜਨ ਪਿਆਰੇ ॥ ਸਤਿਗੁਰਿ ਤੁਮਰੇ ਕਾਜ ਸਵਾਰੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਦੁਸਟ ਦੂਤ ਪਰਮੇਸਰ ਮਾਰੇ ॥ ਜਨ ਕੀ ਪੈਜ ਰਖੀ ਕਰਤਾਰੇ ॥ ੧ ॥

ਬਾਦਸਾਹਿ ਸਾਹ ਸਭ ਵਸਿ ਕਰ ਦੀਨੇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਮਹਾ ਰਸ ਪੀਨੇ ॥ ੨ ॥

ਨਿਰਭਉ ਹੋਇ ਭਜਹੁ ਭਗਵਾਨ ॥ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਕੀਨੋ ਦਾਨੁ ॥ ੩ ॥

ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ਨਾਨਕ ਓਟ ਪਕਰੀ ਪ੍ਰਭ ਸੁਆਮੀ ॥ ੪ ॥

(੮੨੩-੨੪)

ਨੋਟ :— ਹਰ ਸਬਦ ਦੀ ਅਸਥਾਈ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਹੇਠ ਲਕੀਰ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਬਾਕੀ ਤੁਕਾ ਅੰਤਰੇ ਦੀਆ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਵਜਣਗੀਆਂ ।

ਰਾਗ ਕਲਿਆਨ ਤਾਲ ਦਾਦਰਾ ਛੇ ਮਾਤਰਾਂ

	X			0			X			o		
	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
ਅਸਥਾਈ	ਧਾ	ਨੀ	ਰੇ	ਗਾ	ਪਾ	-	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	-
	o	o										
	ਥਿਰ	ਘ	ਰਿ	ਬੈ	ਸ	ਹੁ	ਹਰਿ	ਜ	ਨ	ਪਿਆ	ਰੇ	S
	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	-
	ਸਤਿ	ਗੁਰਿ	ਤੁ	ਮ	ਰੇ	S	ਕਾ	ਜ	ਸ	ਵਾ	ਰੇ	S
ਅੰਤਰਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਪਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਸਾ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	-
	ਦੁਸ਼	ਟ	S	ਦੂ	ਤ	ਪਰ	ਮੇ	ਸ	ਰਿ	ਮਾ	ਰੇ	S
	ਨੀ	ਧਾ	ਨੀ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਰੇ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਸਾ	-
	ਜਨ	ਕੀ	S	ਪੈ	ਜ	ਰ	ਖੀ	ਕ	ਰੈਂ	ਤਾ	ਰੇ	S

ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ ਅੰਤਰੇ ਤੇ ਵਜਾਓ ।

ਕਲਿਆਨ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ॥ ਸਦ ਨਵਤਨ ਮਨ ਰੰਗੀ ਸੋਭਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਬ੍ਰਹਮ ਮਹੇਸ ਸਿਧ ਮੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰਾ, ਭਗਤਿ ਦਾਨੁ ਜਸੁ ਮੰਗੀ ॥ ੧ ॥

ਜੋਗ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸੇਖਨਾਗੈ ਸਗਲ ਜਪਹਿ ਤਰੰਗੀ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੰਤਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਸਦ ਸੰਗੀ ॥ ੨ ॥ (੧੩੨੨)

	X			2					0			3				
ਅਸਥਾਈ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
					ਗਾ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਧਾ	ਸਾ	ਰੇ
														o		
				ਮੇ	S	ਰੇ	S	ਲਾ	S	ਲ	ਨ	ਕੀ	S	ਸੋ	S	

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅਸਥਾਈ																|
	ਗਾ	-	-	-	ਗਾ	-	ਗਾ	-	ਰੇ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ
	ਭਾ	S	S	S	ਸ	ਦ	ਨ	ਵ	ਤ	ਨ	ਮ	ਨ	ਰੰ	ਗੀ		S
	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-												
	ਸੋ	S	ਭਾ	S												
ਅੰਤਰਾ					ਗਾ	-	ਗਾ	ਗਾ	ਪਾ	-	ਪਾ	ਧਾ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ
					ਬ੍ਰ	ਹ	ਮ	ਮ	ਹੇ	S	ਸ	S	ਸਿ	ਧ	ਮੁ	ਨਿ
	ਧਾ	ਰੇਂ	ਸਾ	-	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਗਾਂ	ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾਂ
	ਇੰ	S	ਦ੍ਰਾ	S	ਭ	ਗ	ਤਿ	ਦਾ	S	ਨੁ	ਜ	ਸੁ	ਮੰ	S	ਗੀ	S
	ਗਾ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	-												
	ਸੋ	S	ਭਾ	S												

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੯ ॥

ਰੇ ਮਨਿ ਰਾਮ ਸਿਉ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥ ਸ੍ਰਵਨ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨ ਸੁਨਹੁ
ਅਰੁ ਗਾਉ ਰਸਨਾ ਗੀਤ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਕਰਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਿਮਰੁ ਮਾਧੋ, ਹੋਇ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ॥
ਕਾਲੁ ਬਿਆਲੁ ਜਿਉ ਪਰਿਓ ਡੋਲੇ ਮੁਖੁ ਪਸਾਰੇ ਮੀਤ ॥ ੧ ॥
ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਫੁਨਿ ਤੋਹਿ ਗ੍ਰਸਿ ਹੈ, ਸਮਝਿ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤਿ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਰਾਮੁ ਭਜਿ ਲੈ, ਜਾਤਿ ਅਉਸਰੁ ਬੀਤਿ ॥ ੨ ॥ (੬੩੧)

ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

X			2			0				3					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
											।				।
							ਸਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਗਾ	-	ਮਾ	ਪਾ		ਮਾ
							ਗ	S	ਮ	ਸਿ	ਉ	ਕ		S	ਰ

	ਪਾ	-	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ	ਸਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਗਾ	-	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ
	ਪ੍ਰੀ	S	S	ਤਿ	ਰੇ	S	ਮ	ਨੁ	ਰਾ	S	ਮ	ਸਿ	ਉ	ਕ	S	ਰ
				।	।	।				o					।	
	ਪਾ	-	ਪਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਪਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਨੀ	ਪਾ	ਧਾ	ਮਾ	ਪਾ
	ਪ੍ਰੀ	S	S	ਤਿ	ਰੇ	S	S	ਮ	ਨ	ਸੂ	S	ਵ	ਨ	ਗੋ	ਬਿੰ	ਦ
	।	।		।										।		।
	ਮਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ	ਸਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਗਾ	-	ਮਾ	ਪਾ	ਮਾ
								o								
	ਗੁ	S	ਨ	ਸੁ	ਨ੍ਹ	S	ਅ	ਰ	ਗਾ	S	ਵ੍ਹੁ	S	S	ਰ	ਸ	ਨਾ
	ਪਾ	—	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ		ਰੇ	ਸਾ	ਨੀ							
	ਗੀ	S	S	ਤ	ਰੇ	S	ਮ		ਨ							
ਅੰਤਰਾ									ਪਾ	ਗਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ	ਪਾ
									ਕ	ਰਿ	ਸਾ	ਧ	ਸੰ	S	ਗ	ਤ
	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾਂ	-	ਪਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਧਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਮਾ	ਪਾ

ਸਿ	S	ਮ	ਰ	ਮਾ	S	ਧੋ	S	ਹੋ	S	ਇ	S	ਪ	ਤਿ	ਤ	ਪੁ
			।												
ਗਾ	ਸਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	ਸਾ	ਰੇਂ	ਗਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ
ਨੀ	S	S	ਤ	ਰੇ	S	ਮ	ਨ	ਹੋ	S	ਇ	S	ਪ	ਤਿ	ਤ	ਪੁ
				।											
ਸਾਂ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ								
ਨੀ	S	S	ਤ	ਰੇ	S	ਮ	ਨਿ								

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਪਾਵਤੁ ਰਲੀਆ, ਜੋਬਨਿ ਬਲੀਆ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ, ਮਾਟੀ ਸੰਗਿ ਰਲੀਆ ॥ ੧ ॥

ਕਾਨ ਕੁੰਡਲੀਆਂ, ਬਸਤ੍ਰ ਓਢਲੀਆ ॥ ਸੇਜ ਸੁਖਲੀਆ, ਮਨਿ ਗਰਬਲੀਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤਲੇ ਕੁੰਚਰੀਆ, ਸਿਰਿ ਕਨਿਕ ਛਤਰੀਆ ॥ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ਲੇ ਧਰਨਿ ਗਡਲੀਆ ॥ ੨ ॥

ਰੂਪ ਸੁੰਦਰੀਆ, ਅਨਿਕ ਇਸਤਰੀਆ ॥ ਹਰਿ ਰਸ ਬਿਨੁ ਸਭਿ ਸੁਆਦ ਫਿਕਰੀਆ ॥ ੩ ॥

ਮਾਇਆ ਛਲੀਆ, ਬਿਕਾਰ ਬਿਖਲੀਆ ॥ ਸਰਣਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਦਇਅਲੀਆ ॥ ੪ ॥ (੩੮੫)

ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ ਝਪ ਤਾਲ ਦਸ ਮਾਤਰਾਂ

ਅਸਥਾਈ	X		2		0			3		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	ਨੀ	ਨੀ	ਪਾ	-	ਰੇ	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇ	-	ਸਾਂ
	ਨਾ	S	ਮ	S	ਬਿ	ਨਾ	S	S	S	S
	ਨੀ	ਨੀ	ਰੇ	-	ਰੇ	ਗਾ	ਗਾ	ਰੇ	-	ਸਾ
	o	o								
	ਮਾ	ਟੀ	ਸੰ	S	ਗਿ	ਰ	ਲੀ	ਆ	S	S
ਅੰਤਰਾ	ਪਾ	ਗਾ	ਪਾ	-	ਧਾ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	-	ਸਾ
	ਪਾ	S	ਵ	S	ਤੁ	ਰ	ਲੀ	ਆ	S	S
	ਨੀ	ਰੇਂ	ਗਾ	-	ਰੇਂ	ਨੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	-	ਸਾ
	ਜੋ	S	ਬ	S	ਨਿ	ਬ	ਲੀ	ਆ	S	S
				।	।					
	ਨੀ	ਨੀ	ਪਾ	-	ਰੇ	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇ	-	ਸਾ
	ਜੋ	S	ਬ	S	ਨ	ਬ	ਲੀ	ਆ	S	S

ਸਬਦ ਅਠਾਰਵਾਂ

(ਰਾਗ ਬਾਗੇਸ਼ਵਰੀ)

ਰਾਗ ਬਾਗੇਸ਼ਵਰੀ ਕਾਫ਼ੀ ਠਾਠ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ । ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗ̱ਾ ਨ̱ੀ ਕੋਮਲ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਤੀਬਰ । ਅਰੋਹੀ ਵਿਚ ਰੇ ਅਤੇ ਪਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸਦੀ ਜਾਤਿ ਔਡਵ - ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ । ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮ੍ਹਾ ਰਾਤ ੧੦ ਤੋਂ ੧੨ ਦਾ ਹੈ । ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮਾ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਸਾ ਹੈ ।

ਅਰੋਹੀ = ਸਾ ਮਾ ਗ̱ਾ ਮਾ ਧਾ ਨ̱ੀ ਸਾ

ਅਵਰੋਹੀ = ਸਾਂ, ਨ̱ੀ ਧਾ ਮਾ ਪਾ ਗ̱ਾ ਰੇ ਸਾ

ਪਕੜ = ਸਾ, ਨ̱ੀ ਧਾਂ, ਸਾ, ਮਾ ਧਾ ਨ̱ੀ ਪਾ, ਮਾ ਰ̱ੇ ਸਾ

o o

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਮਾਲੀ ਗਉੜਾ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਕੀ ॥

ਧਨਿ ਧੰਨਿ ਓ ਰਾਮ ਬੇਨੁ ਬਾਜੈ ॥ ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਅਨਹਤ ਗਾਜੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਧਨਿ ਧਨਿ ਮੇਘਾ ਰੋਮਾਵਲੀ ॥ ਧਨਿ ਧਨਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਓਢੇ ਕਾਂਬਲੀ ॥ ੧॥
ਧਨਿ ਧਨਿ ਤੂ ਮਾਤਾ ਦੇਵਕੀ ਜਿਹ ਗ੍ਰਿਹ ਰਮਈਆ ਕਵਲਾਪਤੀ ॥ ੨ ॥
ਧਨਿ ਧਨਿ ਬਨਖੰਡ ਬਿੰਦ੍ਰਾਬਨਾ ॥ ਜਹਿ ਖੇਲੈ ਸ੍ਰੀ ਨਰਾਇਨਾ ॥ ੩ ॥
ਬੇਨੁ ਬਜਾਵੈ ਗੋਧਨੁ ਚਰੈ ॥ ਨਾਮੇ ਕਾ ਸੁਆਮੀ ਆਨਦ ਕਰੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥

ਰਾਗ ਬਾਗੇਸ਼ਵਰੀ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

ਅਸਥਾਈ	X			2				0				3				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
							ਸਾ	ਨੁੀ	ਧਾ	-	ਮਾ	ਗੁਾ	ਰੇ	ਧਾ	-	ਨੁੀ
														੦		੦
							ਧੰ	ਨਿ	ਧੰ	ਨਿ	ਓ	ਰਾ	ਮ	ਬੇ	S	ਨੁ
	ਸਾ	-	ਮਾ	ਗੁਾ	ਸਾ	-	ਸਾ	ਨੀ	ਧਾ	-	ਮਾ	ਗੁਾ	ਰੇ	ਧੁਾ	-	ਨੁੀ
														੦		੦
	ਬਾ	S	S	S	ਜੈ	S	ਧੰ	ਨਿ	ਧੰ	ਨਿ	ਓ	ਰਾ	ਮ	ਬੇ	S	ਨੁ

	X				2				0				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
	ਸਾ	-	ਮਾ	ਗ੍ਹਾ	ਮਾ	-	-	-	ਗ੍ਹਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਨ੍ਹੀ	ਸਾਂ	-
	ਬਾ	S		S	ਜੇ	S	S	S	ਮ	ਧੁ	ਰ	ਮ	ਧੁ	ਰ	ਧੁ	ਨਿ
	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਨ੍ਹੀ	ਨ੍ਹੀ	ਧਾਂ	-	ਮਾ	ਗ੍ਹਾ	ਰੇ	ਗ੍ਹਾ	ਰੇ	ਧਾ	-	ਨ੍ਹੀ
														○		○
	ਅ	ਨ	ਹ	ਤ	ਗਾ	S	ਜੇ	ਬਾ	ਜੇ	S	ਰਾ	ਮ	ਬੇ	S		ਨ
	ਮਾ	-	ਮਾ	ਗ੍ਹਾ	ਮਾ	-	ਬਾ	S	S	S	ਜੇ	S				
ਅੰਤਰਾ									ਗ੍ਹਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਧਾ	ਨ੍ਹੀ	ਨ੍ਹੀ
									ਧੰ	ਨਿ	ਧੰ	ਨਿ	ਮੇ	S	ਘਾ	S
	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨ੍ਹੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	-	ਧਾ	ਨ੍ਹੀ	ਸਾਂ	ਮਾਂ	ਗ੍ਹਾ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	S
	ਰੋ	ਮਾ	ਵ	S	ਲੀ	S	S	S	ਧੰ	ਨਿ	ਧੰ	ਨਿ	ਕਿ	S	ਸ	ਨ
	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨ੍ਹੀ	ਸਾਂ	ਨ੍ਹੀ	ਧਾ	ਮਾ	ਗ੍ਹਾ	ਰੇ	ਗ੍ਹਾ	ਰੇ	ਧ੍ਹਾ	-	ਨ੍ਹੀ
														○		○
	ਉ	ਢੇ	S	ਕਾਂ	S	ਬ	ਲੀ	S	ਬਾ	ਜੇ	S	ਰਾ	ਮ	ਬੇ	S	ਨੁ
	ਸਾ	-	ਮਾ	ਗਾ	ਮਾ	-	ਬਾ	S	S	S	ਜੇ	S				

ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥
ਜਬ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ
ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥
ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀਨੋ ਸੋ ਭਲਿ ਮਾਨਿਓ
ਇਹ ਸੁਮਤਿ ਸਾਧੂ ਤੇ ਪਾਈ ॥ ੨ ॥
ਸਭਿ ਮਹਿ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭ ਏਕੋ,
ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਨਾਨਕ ਬਿਗਸਾਈ ॥ ੩ ॥

(੧੨੯੯)

ਰਾਗ ਬਾਗੇਸ਼ਵਰੀ ਝਪਤਾਲ ਦਸ ਮਾਤਰਾਂ

	X		2		0		3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਅਸਥਾਈ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	-	ਨ਼ੀ	ਧਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਪਾ
	ਬਿ	ਸ	ਰ	S	ਗ	ਈ	S	ਸ	S	ਭ
	ਗ਼ਾ	ਗ਼ਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	ਰੇ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	-	ਸਾ
	ਤਾ	S	ਤਿ	S	ਪ	ਰਾ	S	ਈ	S	S
	ਸਾ	ਮਾ	ਧਾ	-	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਸਾ	ਗ਼ਾ	-	ਗ਼ਾ
			o		o					
	ਜ	ਬ	ਤੇ	S	S	ਸਾ	S	ਧ	S	ਸੰ
	ਧਾ	ਧਾ	ਪਾ	-	ਧਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	-	ਧਾ
	ਗ	ਤਿ	ਮੋ	S	ਹਿ	ਪਾ	S	ਈ	S	S

	X			2		0			3	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
ਅੰਤਰਾ	ਗੁਾਂ	ਮਾ	ਧਾ	-	ਨੁੀ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ
	ਨਾ	S	ਕੋ	S	S	ਬੈ	S	ਰੀ	S	S
	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	-	-
	ਨਾ	S	ਹੀ	S	ਬਿ	ਗਾ	S	ਨਾ	S	S
	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	-	ਸਾਂ	ਨੁੀ	ਧਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ
	ਸ	ਗ	ਲ	S	S	ਸੰ	ਗਿ	ਹ	S	ਮ
	ਗੁਾ	ਗੁਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	ਰੇ	ਨੁੀ	ਸਾ	-	ਸਾ
	ਕ	ਉ	ਬ	S	ਨਿ	ਆ	S	ਈ	S	S
ਅਸਥਾਈ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੁੀ	-	ਨੀ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਧਾ
	ਬਿ	ਸ	ਰਿ	S	ਗ	ਈ	S	ਸ	S	ਭ
	ਗੁਾ	ਗੁਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	ਰੇ	ਨੁੀ	ਸਾ	-	ਸਾ
						○				
	ਤਾ	S	ਤਿ	S	ਪ	ਰਾ	S	ਈ	S	S

ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਸਾਂਤਿ ਭਈ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਪਾਈ ॥ ਤਾਪ ਪਾਪ ਬਿਨਸੇ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਿਤ ਰਸਨ ਬਖਾਨ ॥ਬਿਨਸੇ ਰੋਗ ਭਏ ਕਲਿਆਨ ॥ ੧ ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਣ ਅਗਨ ਬੀਚਾਰ ॥ ਸਾਧੂ ਸੰਗਮਿ ਹੈ ਨਿਸਤਾਰ ॥ ੨ ॥

ਨਿਰਮਲ ਗੁਣ ਗਾਵਹੁ ਨਿਤ ਨੀਤ ॥ ਗਈ ਬਿਆਧਿ ਉਬਰੇ ਜਨ ਮੀਤ ॥ ੩ ॥

ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਧਿਆਈ ॥ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ੪ ॥

(੨੦੦)

	X				2				0				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅਸਥਾਈ									ਸਾ	-	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਧਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ
									ਸਾਂ	S	ਤਿ	ਭ	ਈ	S	ਗੁ	ਰ
	ਗ਼ਾ	-	ਰੇ	ਸਾ	ਰੇ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	-	ਸਾ	ਸਾ	ਧਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾ	ਮਾ	ਗ਼ਾ	ਮਾ
						o										
	ਗੋ	-	ਬਿੰ	ਦ	ਪਾ	S	ਈ	S	ਤਾ	S	ਪ	ਪਾ	S	ਪ	ਬਿ	ਨ
	ਧਾ	-	ਪਾ	ਧਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਧਾ								
	ਸੇ	S	ਮੇ	ਰੇ	ਭਾ	ਈ	S	ਈ	S							
ਅੰਤਰਾ									ਗ਼ਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	-
									ਰਾ	S	ਮ	ਨਾ	-	ਮ	ਨਿ	ਤ
	ਧਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	ਗ਼ਾ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਧਾ	ਧਾ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	ਮਾ	ਗ਼ਾਂ	ਰੇ	ਸਾਂ	-
	ਰ	ਸ	ਨ	ਬਿ	ਖਾ	S	ਨ	S	ਬਿ	ਨ	ਸੇ	S	ਰੇ	S	ਗ	S
	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਧਾ								
	ਭ	ਏ	S	ਕ	ਲਿ	ਆ	S	ਨ	S							

ਸਬਕ ਉਨੀਵਾਂ

ਰਾਗ ਬਿਹਾਗ

ਕੋਮਲ ਮਧਮ ਤੀਵਰ ਸਭ, ਆਰੋਹੀ ਚ ਰੇ ਧਾ ਤਿਆਗ ॥
ਗਾ ਵਾਦੀ ਨੀ ਸੰਵਾਦੀ ਹੇ , ਤਾ ਸਮਝੋ ਰਾਗ ਬਿਹਾਗ ॥

ਰਾਗ ਬਿਹਾਗ, ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਠ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਅਰੋਹੀ ਵਿਚ ਰੇ ਅਤੇ ਧਾ ਸੁਰਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀਆਂ , ਪਰ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿਚ ਸੱਤੇ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਜਾਤੀ ਔਡਵ - ਸੰਪੂਰਨ ਅਖਵਾਉਂਦੀ । ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤੀਬਰ ਲਗਦੀਆ ਹਨ, ਪਰ ਮਧਮ (ਮਾ) ਦੋਵੇਂ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪਾ ਮਾ ਗਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ ਸਾ, ਸੁਰਾਂ ਰਾਗ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗਾ ਹੇ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਨੀ ਹੇ।

ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪਹਿਰ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਠ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ।

ਨੋਟ :– ਰੇ, ਧਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰੋ ਜਿਆਦਾ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਰਾਗ ਬਿਲਾਵਲ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੇ।

ਅਰੋਹੀ = ਸਾ ਗਾ ਸਾ ਪਾ ਨੀਂ ਸਾਂ।

ਅਵਰੋਹੀ = ਸਾਂ ਨੀ ਧਾ ਪਾ ਮਾ ਪਾ ਗਾ ਮਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ ਸਾ।

ਪਕੜ = ਨਿ ਸਾ, ਗਾ ਮਾ ਪਾ, ਗਾ ਮਾ ਗਾ ਰੇ ਸਾ।

ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਜਿਸ ਕਾ ਦੀਆ ਪੈਨੈ ਖਾਇ ॥ ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਆਲਸੁ ਕਿਉ ਬਨੈ ਮਾਇ ॥ ੧ ॥
ਖਸਮੁ ਬਿਸਾਰਿ ਆਨ ਕੰਮਿ ਲਾਗਹਿ ॥
ਕਉਡੀ ਬਦਲੇ ਰਤਨੁ ਤਿਆਗਹਿ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਆਗਿ ਲਾਗਤ ਅਨ ਲੋਭਾ ॥
ਦਾਸਿ[1] ਸਲਾਮੁ ਕਰਤ ਕਤ ਸੋਭਾ ॥ ੨ ॥
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਖਾਵਹੁ ਖਾਨ ਪਾਨ ॥
ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਤਿਸਹਿ ਨ ਜਾਨਹਿ [2]ਸੁਆਨ ॥ ੩ ॥
ਕਹੁ ਨਾਲਕ ਹਮ ਲੂਣ ਹਰਾਮੀ ॥
ਬਖਸਿ ਲੇਹੁ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥ ੪ ॥ (੧੯੫)

੧ ਮਾਇਆ ਦਾਸੀ, ੨ ਕੁੱਤੇ ।

ਰਾਗ ਬਿਹਾਗ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

	X				2				0				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅਸਥਾਈ										ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਨੀ	ਨੀ
										ਕਉ	S	ਡੀ	ਬ	ਦ	ਲੇ	S
	ਸਾ	-	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	-	ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਗਾ	ਮਾ
	ਰ	ਤ	ਨੁ	ਤਿ	ਆ	S	ਗ	ਹਿ	S	ਖਸ	ਮੁ	ਬਿ	ਸਾ	S	ਰਿ	ਆ
	ਗਾ	-	ਗਾ	ਮਾ	ਗਾ	ਰੇ	ਸਾ	-	-							
	S	ਨ	ਕੰ	ਮਿ	ਲਾ		ਗਹਿ	S								

	X					2					0			3		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅੰਤਰਾ										ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਨੀ	ਨੀ
										ਜਿਸ	ਕਾ	S	ਦੀ	S	ਆ	S
	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	-	-	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	-	ਧਾ	ਨੀ
	ਪੈ	S	ਨੇ	S	ਖਾ	ਇ	S	S	ਤਿਸ	ਸਿ	ਉ	ਆ	ਲ	ਸੁ	ਕਿਉ	
	ਸਾਂ	-	ਨੀ	ਧ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	-							
	ਥ	S	ਨੇ	S	ਮਾ	S	ਇ	S	S							

ਸਲੋਕੁ ॥

ਸਾਜਨ ਤੇਰੇ ਚਰਨ ਕੀ,
ਹੋਇ ਰਹਾ ਸਦ ਧੂਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੁਹਾਰੀਆ,
ਪੇਖਉ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ ॥ ੧ ॥ (੬੮੯)

ਬਿਹਾਗ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

	0				3				X				2			
	9	10	11	12	13	14	15	16	1	2	3	4	5	6	7	8
ਅਸਥਾਈ	ਸਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਧਾ	-	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	-	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	
	ਸਾ	ਜ	ਨ	ਤੇ	S	ਰੇ	S	ਚ	S	ਰ	ਨ	ਕੀ	S	S	S	
	-	ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਗਾ	ਸਾ	ਗਾ	-	ਗਾ	ਮਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	ਸਾ
	S	ਹੋ	ਇ	ਰ	ਹਾਂ	S	ਸ	ਦ	ਧੁ	S	S	S	S	S	ਰਿ	
	-	ਸਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਧਾ	-	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	-						
	S	ਸਾ	ਜ	ਨ	ਤੇ	S	ਰੇ	S	ਚ	S						
ਅੰਤਰਾ	ਗਾ	ਗਾ	ਮਾ	ਪਾ	-	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨੀ	-	ਸਾਂ	-	
	ਨਾ	ਨ	ਕ	ਸ	ਰ	ਨਿ	ਤੁ	ਹਾ	S	ਰੀ	ਆ	S	S	S	S	
	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	-	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾਂ	-	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	
	-	ਪੇ	ਖਉ	ਸ	S	ਦਾ	ਹ	ਜੂ	S	S	S	S	S	ਰਿ	S	

ਰਾਗ ਬਹਾਰ

ਰਾਗ ਬਹਾਰ, ਬੰਸਤ ਰੁਤ ਦਾ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰੁਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਗ ਕਾਫ਼ੀ ਠਾਠ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾ ਅਤੇ ਮਾਂ ਕੋਮਲ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨੀ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆ ਹਨ। ਅਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ ਤੀਬਰ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਨੀ ਕੋਮਲ। ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਜਾਤੀ ਖਾਡਵ - ਖਾਡਵ ਹੈ ਭਾਵ ਇਸ ਦੀ ਆਰੋਹੀ ਆਵਰੋਹੀ ਵਿਚ ਛੇ - ਛੇ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮਾ ਹੇ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸਾ ਹੇ। ਇਹ ਰਾਗ ਅਕਸਰ ਤਾਰ ਸਪਤਕ ਦੇ ਸਾ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੇ।

ਵਰਜਿਤ ਸੁਰਾ - ਰੇ, ਆਰੋਹ ਅਤੇ ਧਾ ਅਵਰੋਹ।

ਆਰੋਹੀ - ਸਾ ਮਾ, ਪਾ ਗੁਾ ਮਾ, ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ।

ਆਵਰੋਹੀ - ਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੁੀ ਪਾ ਮਾ ਪਾ, ਗੁਾ ਮਾ ਰੇ ਸਾ।

ਪਕੜ - ਮਾ ਪਾ ਗੁਾ ਮਾ, ਧਾ ਨੀ ਸਾਂ

ਬਸੰਤੁ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਰੁਤਿ ਆਈਲੇ ਸਰਸ[1] ਬਸੰਤ ਮਾਹਿ ॥
ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਰਵਹਿ ਸਿ ਤੇਰੈ ਚਾਇ ॥ ਕਿਸੁ ਪੂਜ ਚੜਾਵਉ ਲਾਗਉ ਪਾਇ ॥ ੧ ॥
ਤੇਰਾ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ਕਹਉ ਰਾਇ ॥ ਜਗਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ ਨ ਮਿਲੈ ਕਾਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੇਰੀ ਮੂਰਤਿ ਏਕਾ ਬਹੁਤੁ ਰੂਪ ॥ ਕਿਸੁ ਪੂਜ ਚੜਾਵਉ ਦੇਉ ਧੂਪ ॥
ਤੇਰਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ਕਹਾ[2] ਪਾਇ ॥ ਤੇਰਾ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ਕਹਉ ਰਾਇ ॥ ੨ ॥
ਤੇਰੇ ਸਠਿ ਸੰਬਤ ਸਭਿ ਤੀਰਥਾ ॥ ਤੇਰਾ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਪਰਮੇਸਰਾ ॥
ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਅਵਿਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥ ਅਣਜਾਣਤ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥ ੩॥
ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ਕਿਆ ਕਹੈ ॥ ਸਭੁ ਲੋਕੁ ਸਲਾਹੇ ਏਕ[3] ਸੈ ॥
ਸਿਰੁ ਨਾਨਕ ਲੋਕਾ ਪਾਵ ਹੈ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਾਉ ਜੇਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਵ ਹੈ ॥ ੪ ॥

੧ ਖੇੜੇ ਵਾਲੀ ੨ ਕਿਸ ਪਾਸੋਂ ੩ ਇਕੋ ਨੂੰ ॥

ਰਾਗ ਬਹਾਰ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

	X				2				0				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅਸਥਾਈ									ਸਾਂ	-	ਨ਼ੀ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਗ਼ਾ	ਮਾ
									ਆ	S	ਈ	ਲੇ	ਸ	ਰ	ਸੁ	ਬ
	ਨ਼ੀ	ਧਾ	-	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਪਾ	ਮਾ	ਤਾ
	ਸੰ	S	ਤ	ਮਾ	S	ਹਿ	ਰੁ	ਤ	*	ਰੰ	ਗ	ਰਾ	ਤੇ	ਰ	ਵਹਿ	ਸਿ
	ਗ਼ਾ	-	ਗ਼ਾ	ਮਾ	-	ਰੇ	-	ਸਾ	ਸਾ	ਸਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਗਾ	ਮਾ
	ਤੇ	S	ਰੇ	ਚਾ	S	ਇ	ਕਿ	ਸ	S	ਪੂ	ਜ	ਚ	ਝਾ	ਵ	ਉ	S
	ਨ਼ੀਂ	-	ਧਾ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਮਾਂ	-	ਨ਼ੀ	ਪਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਗਾ	ਮਾ
	ਲਾ	S	ਗਉ	ਪਾ	S	ਇ	ਰੁ	ਤਿ	ਆ	S	ਈ	ਲੇ	ਸ	ਰ	ਸ	ਬ

	X				2				0				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅੰਤਰਾ									ਸਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਮਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਨੀ	-
									ਤੇਰਾ	ਦਾ	ਸ	ਨਿ	ਦਾ	S	ਸਾ	-
	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾ	-	ਸਾ	ਗੁਾਂ	ਰੇਂ	ਮਾਂ	ਗੁਾਂ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	-
	ਕ	S	ਹਉ	ਰਾ	ਇ	S	ਜ	ਗ	ਜੀ	S	ਵ	ਨ	ਜੁ	ਗ	ਤਿ	ਨ
	ਨੀ	ਸਾਂ	ਧਾ	ਧਾ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	-	ਸਾਂ								
	ਮਿ	ਲੇ	S	ਕਾ	ਇ	S	ਰੁ	ਤਿ	(ਇਥੋਂ ਅਸਥਾਈ ਅਰੰਭ ਕਰੋ ।)							
ਅਸਥਾਈ								ਸਾਂ	-	ਨੁੀ	ਪਾ	ਧਾ	ਮਾ	ਗੁਾ	ਨਾ	
								ਅ	S	ਈ	ਲੇ	ਸ	ਰ	ਸ	ਬ	

ਨੋਟ: ਜਿਥੇ * ਤਾਰੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੇ ਉਥੇ ਮਾ ਸੁਰ ਨੂੰ ਵਜਾਉਣਾ ਹੇ ਪਰ ਗਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਭਾਵ ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ ਹੇ ।

ਰਾਗ ਕੇਦਾਰਾ

ਇਹ ਰਾਗ ਕਲਿਆਣ ਠਾਠ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਮਾ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨੀ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੀਬਰ ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸਾ ਤੋਂ ਮਾ ਕੋਮਲ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਿਖਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

।

ਜਦ ਸਾ ਮਾ –, ਗਾ ਪਾ --, ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਪਾ ਮਾ –, ਰੇ - ਸਾ, ਸੁਰਾਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਮਾ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ, ਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰਾਗ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਰੋਹੀ ਵਿਚ ਰੇ ਗਾ ਵਰਜਿਤ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਗਾ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ , ਇਸ ਲਈ ਜਾਤੀ ਔਡਵ - ਖਾਡਵ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਰੋਹੀ = ਸਾ ਮਾ ਮਾ, ਮਾ ਪਾ, ਧਾ ਪਾ, ਨੀ ਧਾ ਸਾਂ।

ਅਵਰੋਹੀ = ਸਾਂ, ਨੀ ਧਾ, ਪਾ, ਮਾ ਪਾ ਧਾ ਪਾ, ਮਾ, ਗਾ ਮਾ ਰੇ ਰੇ ਸਾ।

ਪਕੜ = ਸਾ, ਮਾ ਪਾ, ਧਾ ਪਾ ਮਾ, ਰੇ ਸਾ।

ਕੇਦਾਰਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਘਰੁ ੪ ॥

ਸਰਨੀ ਆਇਓ ਨਾਥ ਨਿਧਾਨ[1] ॥

ਨਾਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਾਗੀ ਮਨ ਭੀਤਰਿ, ਮਾਗਨ ਕਉ ਹਰਿ ਦਾਨ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸੁਖਦਾਈ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ, ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖਹੁ ਮਾਨ ॥

ਦੇਹੁ ਪ੍ਰੀਤ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਸੁਆਮੀ, ਹਰਿ ਗੁਨ ਰਸਨਾ ਬਖਾਨ[2] ॥ ੧ ॥

ਗੋਪਾਲ ਦਇਆਲ ਗੋਬਿੰਦ ਦਮੋਦਰ, ਨਿਰਮਲ ਕਥਾ ਗਿਆਨ ॥

ਨਾਨਕ ਕਉ ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਾਗਹੁ[3], ਚਰਨ ਕਮਲ ਸੰਗਿ ਧਿਆਨ ॥ ੨ ॥ (੧੧੧੯)

---

੧ (ਸੁਖਾਂ ਦੇ) ਖਜ਼ਾਨੇ ੨ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਕਹਾਂ ੩ ਰੰਗੋ ।

ਰਾਗ ਕੇਦਾਰਾ ਤਿੰਨ ਤਾਲ 16 ਮਾਤਰਾਂ

	X				2				0				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅਸਥਾਈ									ਸਾਂ	ਨ਼ੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਨੀ
									ਸ	ਰ	ਨੀ	S	ਆ	S	ਇ	ਓ
	ਮਾ	-	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	-	-	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	-	ਧਾ	ਨੀ
	ਨਾ	S	ਥ	ਨਿ	ਧਾ	S	ਨ	S	*	ਨਾ	S	ਮ	ਪ੍ਰੀ	S	ਤਿ	ਲਾ
	ਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾ	ਧਾ	ਨੀਂ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਧਾ	ਧਾ	ਪਾ
	ਗੀ	S	ਮ	ਨ	ਭੀ	S	ਤ	ਰਿ	ਮਾ	S	ਗ	ਨ	ਕ	ਉ	ਹ	ਰਿ
	ਮਾ	-	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	-								
	ਦਾ	S	S	S	ਨ	S	S	S								
ਅੰਤਰਾ									ਮਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਪਾ	ਨੀ	ਧਾ	ਨੀ	ਨੀ
									*	ਸੁ	ਖ	ਦਾ	ਈ	S	ਪੂ	S

	X				2				0				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
	ਸਾਂ	-	ਸਾ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਰੇਂ	ਸਾਂ	-	-	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	ਨੀ	-	ਧਾ	ਨੀ
	ਰ	ਨ	ਪ	ਰ	ਮੇ		ਸੁ	ਰਿ	*	ਕ	ਰ	ਕਿਰ	ਪਾ	S	ਰਾ	ਖਹੁ
	ਮਾ	S	S		ਨ	S	S	S								

	X				2				0				3			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
ਅਸਥਾਈ									ਸਾ	ਨ਼ੀ	ਧਾ	ਪਾ	ਮਾ	ਪਾ	ਧਾ	ਪਾ
									ਸ	ਰ	ਨੀ	S	ਆ	S	ਇ	ਓ
	ਮਾ	-	ਮਾ	ਮਾ	ਰੇ	-	ਸਾ	-								
	ਨਾ	S	ਥ	ਨਿ	ਧਾ	S	ਨ	S								

ਨੋਟ :- ਜਿਥੇ * ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ ਉਥੇ ਸੁਰ ਵਜਾਉਣੀ ਪਰ ਆਪ ਚੁਪ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ।

ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ (ਥਾਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ)

ਨੰ :	ਰਾਗ	ਥਾਟ	ਵਾਦੀ-ਸੰਵਾਦੀ	ਵਰਜਿਤ ਸੁਰਾਂ	ਕੋਮਲ ਤੀਵਰ	ਜਾਤਿ	ਸਮਾਂ
1	ਬਿਲਾਵਲ	ਬਿਲਾਵਲ	ਧਾ-ਗਾ		×	ਸੰ : ਸੰ:	ਸਵੇਰੇ 6-8
2	ਅਲੈਈਆ -ਬਿਲਾਵਲ	"	"	ਮਾ	×	ਖਾ : ਸੰ :	" "
3	ਆਸਾ	"	ਸਾਂ-ਮਾ	ਗਾ, ਨੀ	×	ਔ : ਸੰ:	ਸਵੇਰੇ 4-6
4	ਦੁਰਗਾ	"	ਮਾ-ਸਾ	"	×	ਔ - ਔ	ਰਾਤ 10-12
5	ਬਿਹਾਗ	"	ਗਾ-ਨੀ	ਰੇ-ਧਾ	×	ਔ : ਸੰ	" "
6	ਖਮਾਜ	ਖਮਾਜ	ਗਾ,ਨੀ	ਰੇ	ਨੀ ਅਵਰੋਹ	ਖਾ: ਸੰ:	" "
7	ਤਿਲੰਗ	"	ਗਾ-ਨੀ	ਰੇ,ਧਾ	ਨੀ ਆਰੋਹ	ਔ: ਔ:	" "
8	ਤਿਲਕ ਕਮੋਦ	"	ਰੇ, ਪਾ	ਰੇ	×	ਖਾ ਸੰ	" "
9	ਦੇਸ	"	"	ਗਾ, ਧਾ	ਨੀ ਅਵਰੋਹ	ਔ : ਔ :	" "
10	ਜੈਜਾਵੰਤੀ	"	"	×	ਗਾ, ਨੀ ਦੋਵੇਂ	ਸੰ: ਸੰ:	" "
11	ਸੋਰਠਿ	"	ਰੇ ਧਾ	ਗਾ ਧਾ ਅਰੋਹ;	(ਗਾ ਅਵ)	ਔ- ਖਾ	" "

12	ਕਲਿਆਨ	ਕਲਿਆਨ	ਗਾ. ਨੀ	×	ਮਾ ਦੋਵੇਂ	ਸੰ ਸੰ	ਰਾਤ 8 - 10
13	ਹਮੀਰ	"	ਗਾ-ਧਾ	×	ਮਾ ਦੋਵੇਂ ।	"	"
14	ਐਮਨ੍	ਕਲਿਆਨ	"	×	ਸਿਰਫ ਮਾ	ਸੰ-ਸੰ	"
15	ਭੀਮ	"	ਗਾ-ਧਾ	ਮਾ, ਨੀ	×	ਔ-ਔ	"
16	ਭੂਪਾਲੀ	"	"	"	×	"	"
17	ਕੇਦਾਰਾ	"	ਮਾ-ਸਾ	ਰੇ, ਗਾ	ਰੇ ਅਵਰੋਹ	ਔ-ਖਾ	"
18	ਭੈਰਉਂ	ਭੈਰਉਂ	ਧਾ-ਰੇ	×	ਰੁੇ-ਧੁਾ	ਸੰ-ਸੰ	ਸਵੇਰੇ 6 - 8
19	ਕਲਿੰਗੜਾ	"	ਧਾ, ਗਾ	×	"		ਰਾਤ 1 - 2
20	ਰਾਮਕਲੀ	"	ਪਾ, ਨੀ	ਰੇ ਰੇ-ਰੁੇ.	ਮਾ ਦੋਵੇਂ ।	ਖਾ-ਸੰ	ਸਵੇਰੇ 7 - 10
21	ਪੂਰਬੀ	ਪੂਰਬੀ	ਗਾ ਨੀ	×	ਰੁੇ, ਧਾ, ਮਾਂ	ਸੰ: ਸੰ:	ਰਾਤ 8 - 10
22	ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ	"	ਰੇ-ਪਾ	ਗਾ, ਧਾ	"	ਔ-ਸੋ:	" "
23	ਬਸੰਤ	"	ਸਾ-ਪਾ	×	"	ਸੰ: ਸੰ:	ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਹਰ ਵੇਲੇ

24	ਮਾਰਵਾ	ਮਾਰਵਾ	ਰੇ-ਪਾ	ਪਾ	ਰੇ, ਮਾ	ਖਾ-ਖਾ	ਰਾਤ 8- 10
25	ਸੋਹਨੀ	"	ਧਾ ਗਾ	"	"	ਔ:-ਸੰ:	ਰਾਤ 12 - 2
26	ਬਸੰਤ	"	ਸਾਂ-ਪਾ	ਰੇ, ਪਾ	"	"	ਸਵੇਰੇ ਜਾਂ ਰੁੱਤ ਸਮੇਂ
27	ਆਸਾਵਰੀ	ਆਸਾਵਰੀ	ਧ̱ਾ-ਗ̱ਾ	ਗਾ, ਨੀ ਗ̱ਾ ਧ̱ਾ, ਨ̱ੀ		ਔ:-ਸੰ	ਦੁਪਹਿਰ ਸਮੇਂ
28	ਜੌਨਪੁਰੀ	"	"	ਗਾ	"	ਖਾ-ਸੰ	" "
29	ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜਾ	"	ਰੇ-ਪਾ	ਧਾ	"	ਸੰ:ਖਾ	ਰਾਤ 12 - 2
30	ਕਾਫੀ	ਕਾਫੀ	ਪਾ-ਸਾ	×	ਗ̱ਾ, ਨ̱ੀ	ਸੰ: ਸੰ:	" "
31	ਬਿੰਦਰਾਬਨੀ ਸਾਰੰਗ	" "	ਰੇ-ਪਾ	ਗਾ ਧਾ	ਨੀ ਅਵਰੋਹ	ਔ-ਔ	ਦਿਨ ਵੇਲੇ 2- 4
32	ਧਨਾਸਰੀ	"	ਪਾ-ਸਾ	ਰ̱ੇ, ਧਾ	ਗ̱ਾ, ਨ̱ੀ	ਔ-ਸੰ:	" "
33	ਭੀਮਪਲਾਸੀ	"	ਮਾ-ਸਾ	"	"	"	"
34	ਬਾਗੇਸ਼ਰੀ	"	ਮਾ-ਧਾ	ਪਾ	"	ਖਾ-ਸੰ:	ਰਾਤ 10-12
35	ਪੀਲੂ	"	ਗਾ-ਨੀ	×	ਗ̱ਾ,ਧ̱ਾ, ਦੋਵੇਂ	ਸੰ:-ਸੰ:	ਦਿਨ ਵੇਲੇ 2-4

36	ਬਹਾਰ	"	ਮਾ-ਸਾ	ਰੇ, ਅਰੋਹ ਧਾ, ਅਵਰੋਹ	"	"	ਰਾਤ 12 - 2 ਜਾਂ ਬਸੰਤ ਰੁਤ ਸਮੇਂ
37	ਭੈਰਵੀ	ਭੈਰਵੀ	ਮਾ-ਸਾ		ਰੇ, ਗੁ, ਮਾ ਧੁ,		ਸੰ:-ਸੰ: ਸਵੇਰੇ 8 - 10
38	ਮਾਲਕੌਂਸ	"	"	ਰੇ, ਪਾ	"		ਔ:-ਸੰ: ਰਾਤ 2 - 4
39	ਟੋਡੀ	ਟੋਡੀ	ਧੁ, ਗੁ	×	ਰੇ, ਗਾ, ਮਾ, ਧਾ		ਸੰ:-ਸੰ: ਸਵੇਰੇ 6 - 8
40	ਮੁਲਤਾਨੀ	"	ਪਾ-ਸਾ	ਰੇ, ਧਾ	"		ਔ:-ਸੰ:ਦਿਨ ਵੇਲੇ 2 - 4

- ਸੰਪੂਰਨ

ਸਰਲ ਕੀਰਤਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਿਆ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਪੋਥੀ ਛੱਪ ਕੇ

ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਹੈ ।